

Fredagen den 26 maj

Kl. 10.00

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

§ 1 Justerades protokollet för den 17 innevarande månad.

§ 2 Föredrogs, men bordlades åter justitieutskottets betänkanden nr 16 och 17, försvarsutskottets betänkande nr 17, trafikutskottets betänkande nr 13, jordbruksutskottets betänkanden nr 36–42 samt näringsutskottets betänkanden nr 42 och 43.

§ 3 Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande nr 30 i anledning av propositionen 1972:1 i vad avser anslag för budgetåret 1972/73 till förvaltningarna vid universiteten, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1972: 1 bilaga 10 hade Kungl. Maj:t (punkterna E 27, s. 349–351, och E 41, s. 366–370, i utdrag av statsrådsprotokollet över utbildningsärenden) föreslagit riksdagen att

1. till Förvaltningarna vid universiteten m. m. för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 42 264 000 kronor,
2. till Pedagogiskt utvecklingsarbete vid universiteten m. m. för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 8 777 000 kronor.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:62 av herr Wikström m. fl. (fp, c) vari hemställdts

A. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde

1. att de allmänna utbildningslinjerna vid de filosofiska fakulteterna gavs karaktären av rekommendationer,

2. att Kungl. Maj:t med anledning härav företog erforderliga ändringar i kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna,

3. att 31 § i denna kungörelse upphävdes,

B. att riksdagen under åttonde huvudtiteln till Pedagogiskt utvecklingsarbete vid universiteten m. m. utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade 500 000 kronor,

C. att riksdagen under åttonde huvudtiteln utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade 1 500 000 kronor för studievägledning vid universitet och högskolor,

D. att riksdagen gav Kungl. Maj:t till känna vad som i motionen anförts beträffande behovet av en översyn av utbildningslinjerna,

motionen 1972:194 av herr Wijkman m. fl. (m) vari hemställdts

A. att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t

1. begärde att de allmänna utbildningslinjerna vid de filosofiska

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

fakulteterna gavs karaktären av rekommendationer och att Kungl. Maj:t företog nödvändiga ändringar i kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna med anledning härav,

2. begärde att 31 § i kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna, den s. k. avstängningsparagrafen, upphävdes,

3. begärde förslag till ett system för utbyggd kontakt mellan universitet och olika avnämningarkategorier efter de riktlinjer som anförts i motionen,

4. som sin mening gav till känna vad som i motionen anförts beträffande behovet av översyn av utbildningslinjerna samt att därvid särskilt borde beaktas kravet på bibehållen kvalitet i utbildningen,

B. att riksdagen under åttonde huvudtiteln utöver vad Kungl. Maj:t föreslagit anvisade 1 500 000 kronor för studievägledning vid universitet och högskolor,

C. att riksdagen beslutade om inrättandet av arbetsmarknadskonsulenttjänster vid samtliga universitet, högskolenheten i Linköping och de tre universitetsfilialerna,

motionen 1972:498 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla att nu gällande studieordning vid de filosofiska fakulteterna reformerades i enlighet med vad som anförts i motionen 1972:294,

motionen 1972:500 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen i skrivelse till regeringen skulle anhålla om

1. att den s. k. utspärningsparagrafen i utbildningskungörelsen avskaffades,

2. att de nuvarande utbildningslinjerna vid filosofisk fakultet avskaffades,

3. utredning angående studenternas studiemotivation som kunde läggas till grund för en framtida målsättningsdebatt och reformering av de filosofiska fakulteterna samt

motionen 1972:1113 av herr Jonasson m. fl. (c), såvitt nu var i fråga.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen beträffande utbildningslinjerna vid filosofisk fakultet och översyn av linjerna med avslag på motionen 1972:500 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t tillkänna vad utskottet i anledning av motionerna 1972:62, 1972:194 och 1972:498 förordat angående utbildningslinjerna m. m.,

2. att riksdagen i anledning av motionerna 1972:62, 1972:194 och 1972:500 såvitt nu var i fråga bemyndigade Kungl. Maj:t att beträffande den s. k. avstängningsparagrafen meddela beslut om upphävande eller dispens i enlighet med vad utskottet anfört,

3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:194 i vad avsåg ökad kontakt mellan avnämare och universiteten,

4. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:194 i vad avsåg vissa konsulenttjänster,

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

5. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:500 i vad avsåg utredning om studenternas studiemotivation,

6. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag samt med bifall till motionerna 1972:62 och 1972:194 och med avslag på motionen 1972:1113, motionerna såvitt nu var i fråga, till Förvaltningarna vid universiteten m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett förslagsanslag av 43 764 000 kronor,

7. att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:62 såvitt nu var i fråga till Pedagogiskt utvecklingsarbete vid universiteten m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 9 277 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen beträffande nuvarande utbildningslinjer vid filosofisk fakultet med bifall till motionen 1972:500 i denna del och med avslag på motionerna 1972:62, 1972:194 och 1972:498, sistnämnda tre motioner i vad avsåg utbildningslinjernas karaktär och översyn av studieordningen, beslutade att utbildningslinjerna skulle avskaffas fr. o. m. den 1 juli 1972,

2. av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:62, 1972:194 och 1972:500 såvitt nu var i fråga beslutade att bestämmelserna om den s. k. avstängningsprövningen skulle upphöra att gälla med utgången av juni månad år 1972,

3. av herr Berndtson i Linköping (vpk), som ansett att utskottet under 5 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:500 i denna del som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanten anfört beträffande utredning rörande studenternas studiemotivation.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk):

Herr talman! När den nya organisationen av utbildningen vid filosofisk fakultet — allmänt betecknad som PUKAS — infördes 1969 angavs från regeringen som motiv, att genomströmningshastigheten och målmedvetenheten hos de studerande skulle öka. Studiemisslyckandena skulle minska och kostnaderna för utbildningen nedbringas. Det enda parti som den gången gick emot PUKAS var vänsterpartiet kommunisterna. Vi betecknade den som en skenreform som inte skulle öka studiemotivationen och ansåg att de grundläggande problemen i utbildningen inte kunde lösas genom PUKAS. Detta gällde såväl de särskilda svårigheterna för studerande från arbetarklassen och de begränsade resurserna för de filosofiska fakulteterna som problemet att ändra utbildningens innehåll, så att studiemotivationen skulle öka.

Man vägrade från de övriga partierna att lyssna till den kritik mot förslaget som studenter och lärare anförde. Attityden kan illustreras med

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteterna, m. m.

statsrådet Mobergs yttrande i riksdagen:

”Vad kommer att hända, därest det går som vissa destruktiva krafter uppenbarligen vill att det skall gå i detta sammanhang? Naturligtvis kommer samhället då att vidta motåtgärder, som det alltid gör om något inte går enligt de uppdragna riktlinjerna, och dessa motåtgärder kan i detta fall självfallet bara ha en innebörd. Samhället klarar sig alltid.”

Kritiken mot PUKAS har växt i styrka allteftersom verkningarna av systemet blivit uppenbara. Jag vet inte om det fortfarande är gångbart att tala om destruktiva krafter när någon påvisar brister och negativa verkningar av PUKAS-systemet. I så fall har dessa krafter nästlat in sig i de partier som bär ansvaret för PUKAS:s införande. Ja, t. o. m. utbildningsutskottets betänkande utgör ett erkännande av en rad brister, även om utskottet inte drar den enda logiska slutsatsen och går in för avskaffande av PUKAS. Även de ändringar som UKÄ föreslagit innebär i sak ett erkännande av att PUKAS inte fungerat så som man vid införandet av den nya studieordningen angav.

Sällan har väl en reform blivit så hårt kritiserad av alla som berörts av den som vad fallet är med PUKAS. Det handlar heller inte om initialsvarigheter utan problemen har ökat.

Till årets riksdag inlämnades flera mer eller mindre långtgående motioner, vilka väckte förväntningar om att PUKAS nu skulle avskaffas. Men var dessa förväntningar egentligen realistiska? Kunde man förvänta att partier som är medansvariga för 1969 års riksdagsbeslut nu skulle vara beredda att göra helt om? Den kompromiss som socialdemokraterna och de borgerliga partierna i utbildningsutskottet kommit fram till utgör svar på frågan. Redan på ett tidigt stadium av utskottsbehandlingen kunde ordföranden konstatera att det förelåg en betydande skillnad mellan vpk:s krav om att avskaffa PUKAS och de borgerligas krav om reformering inom PUKAS-systemets ram. Han blev emotsagd av ingen på den punkten!

Det kan vara skäl att hålla detta i minnet när de borgerliga hukar sig för den hårda studentkritiken och söker försvara sitt ställningstagande på lika underliga som motsägelsefulla sätt.

Jag vill beröra den debatt som redan förts om det nu föreliggande ärendet, nämligen i pressen.

Redan i samband med tidsplaneringen av frågans behandling i utskottet kunde man läsa i tidningar uppgifter som nära nog kunde ge intryck av att vpk, som hela tiden och länge som enda parti motsatt sig PUKAS, skulle göra sina ställningstaganden efter hotelser från partier som var medansvariga för PUKAS-beslutet. Så är naturligtvis inte fallet. Det visar för övrigt tydligt den position som de olika partierna intar vid de avgörande ställningstagandena i utskottsbetänkandet och här i kammaren.

Den kompromiss utskottsmajoriteten samlats omkring torde väl som alla kompromisser innebära att både regeringspartiet och de borgerliga gett efter på olika punkter. Förmodligen får vi höra en hel del om vem som fått ge efter mest och vem som anser sig ha vunnit mest. Men frågan är om det här rör sig om en egentlig kompromiss. Är det inte snarare så att socialdemokraterna och de borgerliga har funnit varandra, att den

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

föreslagna skärpningen i PUKAS väl stämmer överens med både borgarnas och socialdemokraternas krav på ökad näringslivsstyrning och skraddarsydda akademiker? Därför har man fallit varandra i armarna!

I en tidningsintervju, som utgör svar på studenternas kritik mot de borgerliga partierna, har utskottsledamoten fru Sundberg förnekat att det är fråga om en kompromiss, men från en annan utgångspunkt. "Den enda punkt där vi fått stanna vid en kompromiss i betänkandet är avstängningsprövningarna. Dessa hade vi velat avskaffa helt", säger hon och fortsätter: "På alla punkter i övrigt har utskottets borgerliga representanter nått en fullständig seger i enlighet med sina ursprungliga motionskrav."

Vad jag inte kan förstå, och förmodligen heller ingen annan, det är varför man inte också sopade bort avstängningsparagrafen när de borgerliga - som man får intryck av genom intervjun - ändå inte lämnade sten på sten vid sin framfart!

Och varför skärper man - på de borgerligas initiativ - tröskelprövningarna? Det kravet har i varje fall inte studenterna framfört. Fru Sundberg säger i samma intervju att av utbildningslinjerna blev det inte mycket kvar. I utskottsbetänkandet hävdas det att de allmänna utbildningslinjerna "från vissa synpunkter redan i dag kan sägas ha karaktär av rekommendationer". Var det därför de borgerliga motionerade om att göra om dem till rekommendationer? Var det därför att man uppfattade det så, att de redan nästan var rekommendationer?

De åtgärder utskottet föreslår är icke desto mindre förvånande, om man från de borgerliga önskat mjuka upp de allmänna utbildningslinjerna. Utskottet skriver: "UKÄ har sålunda föreslagit att det skall vara möjligt för ett konsistorium att fastställa en sista dag för registrering vid institution. Utskottet finner det naturligt, att den studerande för att få deltaga i undervisning och prov skall ha registrerat sig vid institutionen före en fastställd sista dag i början av terminen." Utskottet går alltså längre än UKÄ och rekommenderar konsistorierna att fastställa en sista dag för registrering vid institutionerna. En sådan åtgärd skulle försvåra villkoren för de studerande, speciellt för dem som ligger efter med sina studier. Vi kan kalla det skärpning 1 av PUKAS.

Den andra konkreta åtgärden utskottet föreslår i detta sammanhang är att UKÄ skall få utfärda anvisningar, så att i vissa fall studiekurserna inom en utbildningslinje skall få genomgå i valfri ordning. Konsekvenserna av en sådan åtgärd är svåröverskådliga. Redan nu förekommer att studiekurser kan genomgå i valfri ordning. I vilka fall detta gäller avgörs i praktiken av utbildningsnämnd eller utbildningsledare. Det är självklart att detta ger utrymme för stort godtycke beroende på utbildningsnämndens utseende och vem som är utbildningsledare. Men det kan också innebära en centralisering att tilldela UKÄ bestämmanderätten. Om riksdagen uttalade sig för att studiekurserna skall få genomgå i valfri ordning i alla fall, vore det visserligen inte en avgörande uppmjukning men ändå en uppmjukning av PUKAS. Sådan är emellertid inte utskottets skrivning.

Det finns en annan sak jag i detta sammanhang vill peka på. Utskottet skriver att man till följd av denna förändring bör kunna nedbringa antalet

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

studerande vid särskild utbildningslinje. Skall detta tolkas så, att man förordar en skärpt tillämpning när det gäller tillstånd till särskild utbildningslinje?

Den tredje åtgärden utskottet i detta avseende föreslår är att studenternas rätt att byta utbildningslinje skall inskränkas till de två första veckorna under den första studietermen och sedan till terminsskiftet. Detta är en klar och tydlig skärpning av PUKAS, som gör det svårare för studenterna att byta utbildningslinje. Vi kan kalla det skärpning 2. Men befinner man sig i kvicksand och börjar röra på sig så sjunker man bara allt djupare. Vi tror att allt fler studenter kommer att inse det lönsamma i att frångå de allmänna utbildningslinjerna och i stället välja del av utbildningslinje som man sedan kan bygga på. UKÅ:s statistik visar att ett växande antal studenter redan går denna väg.

Medan vpk hävdar att man inte ökar de studerandes trygghet genom att ändra utbildningslinjerna och öka kapitalisternas styrningsmöjligheter, skriver de borgerliga partierna och regeringspartiet ihop sig i en kompromiss, som endast kan vara ett försök att inbilla de studerande att man förändrat systemet. Det enda radikala greppet är, som framhålls i vpk-motionen liksom i reservationen 1, att helt avskaffa utbildningslinjerna.

Med skrivningen att UKÅ:s förslag har samma syfte som de i förevarande fråga framförda motionsyrkandena söker man uppenbarligen tillfredsställa både regeringen och motionärerna utan att egentligen förändra något i sak.

I reservationen 2 erinras om att rektorsämbetena vid universitetet i Uppsala, Lund, Göteborg, Stockholm och Umeå samt vid högskolenheten i Linköping anfört uppfattningen att bestämmelserna som reglerar avstängningsprövningen bör slopas. Reservationen förordar följdriktigt med tillstyrkan av samtliga ifrågavarande motioner att avstängningsprövningen skall upphöra att gälla med utgången av juni månad i år. Det är säkerligen bl. a. ställningstagandena till avstängningsprövningen ordföranden i SFS haft i tankarna, när han vid studentriksdagen i Linköping häromdagen i fråga om PUKAS-kompromissen anförde: "Ur politisk synvinkel är socialdemokratin att gratulera till framgången, kommunisterna att hedra för sin ståndpunkt och de borgerliga att beklaga för sitt agerande."

Utspärningen drabbar i första hand de studerande vilka borde ha det största stödet. Snedrekryteringen ökar sålunda. Hela avstängningsprövningen innebär ett administrativt merarbete utan att man kan visa på den ökade genomströmningen, som man anförde som motiv.

Efter att på detta sätt ha lappat på och stuvat om inom PUKAS-systemet är det på sätt och vis logiskt att utskottsmajoriteten hamnar på avslagsyrkande i fråga om vpk-motionens krav om en utredning angående studenternas studiemotivation, som skulle tjäna som underlag för en framtida målsättningsdebatt och reformering av de filosofiska fakulteterna. Detta krav kan inte besvaras med hänvisning till U 68:s arbete, som utbildningsutskottet gör. Jag har därför i reservationen 3 påpekat att de grundläggande problem som vidlöder utbildningen vid filosofisk fakultet inte kan lösas genom PUKAS-systemet och att studiemotivationen inte

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteterna, m. m.

har ökat utan snarare minskat. Utifrån detta faktum behövs en utredning av det slag som förordats i motionen 500.

Hela den diskussion som förts rörande utbildningspolitiken visar att regeringen tror sig kunna bemästra olika problem genom att införa spärrar eller skärpa dessa där de redan finns. Nyss hade vi debatten om psykologutbildningen, där spärrar införts mitt i utbildningen. Vid TCO:s utbildningsdagar förra hösten aviserade finansministern skärpta utspärrningsregler och hårdare intagningsbestämmelser. Statsrådet Moberg har närmast bemött kraven på avskaffande av spärrsystemet med attityden att man borde skärpa nuvarande spärrar. Även inriktningen av U 68:s arbete präglas av samma synsätt.

Detta är uppenbarligen regeringens och socialdemokraternas position. En granskning av kompromissen i utskottet visar att man inte behövt avvika från sin linje. Att kunna behålla allt väsentligt av PUKAS-systemet och t. o. m. i vissa avseenden skärpa detta har varit möjligt endast genom att de borgerliga partierna uppenbarligen inte haft för avsikt att avskaffa den nuvarande studieorganisationen.

Herr talman! Med det anförda har jag motiverat de reservationer som är fogade till utbildningsutskottets föreliggande betänkande, och jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Herr ALEMYR (s):

Herr talman! Kammarerna kommer nu att några timmar diskutera en fråga som under lång tid varit föremål för en intensiv debatt bland de många som berörs av den -- studieordningen vid filosofisk fakultet. Utskottet har, som herr Berndtson erinrat om, kommit fram till ett praktiskt taget enhälligt förslag. Endast kommunistpartiet har reserverat sig i utskottet.

Jag går in i debatten i detta skede omedelbart efter reservanten för att motivera några av utskottets ställningstaganden trots att flera av utskottets ledamöter senare kommer att yttra sig. Jag skall emellertid i detta anförande, herr talman, försöka undvika inlägg som kan tolkas som polemik mot de utskottsledamöter som kommer att tala efter mig.

Under den allmänna motionstiden väcktes några motioner som handlade om studieordningen vid filosofisk fakultet. Vpk föreslog att systemet skulle slopas. Från de borgerliga partierna ställdes yrkanden om väsentliga förändringar i systemet. Kraven kan kort sammanfattas i tre punkter. Dels ville man förändra de obligatoriska utbildningslinjerna till rekommendationer, dels ville man slopa den s. k. utspärrningsparagrafen, dels ville man öka anslagen till studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete.

Utbildningsutskottet valde arbetsmetoden att inledningsvis skicka ut motionerna till en ganska bred remissbehandling. De sändes till löntagarorganisationerna, universitetskanslersämbetet, centrala studiehjälpsnämnden och Sveriges förenade studentkårer. Sveriges förenade studentkårer har på alla punkter tillstyrkt det i motionerna som kan innebära att PUKAS-systemet avskaffas. Men i övrigt har, herr talman, vilket är viktigt att notera, samtliga remissinstanser uttalat sig för ett bibehållande av PUKAS. Man föreslår att vissa justeringar skall ske inom

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

ramen för systemet. Under vissa förutsättningar vill SACO slopa avstängningsprövningen, men i övrigt råder påtaglig och intressant samstämmighet mellan löntagarorganisationerna som anser att utbildningssystemet bör bibehållas, låt vara att vissa justeringar kan eller bör förekomma. Allmänt har man anfört att U 68:s kommande förslag bör avvaktas innan mera långtgående förändringar i systemet övervägs.

När riksdagen 1969 fattade beslutet om studieordning vid de filosofiska fakulteterna var man medveten om att det var en mycket komplicerad materia och att systemet icke vid beslutstillfället kunde anses färdigt utan fortlöpande kunde komma att bli föremål för justeringar. Föredragande statsrådet anförde det i propositionen och sade bl. a. att han starkt ville betona vikten av att utbildningen vad beträffar såväl innehåll som organisation kontinuerligt ses över och att arbetet med att skapa nya utbildningslinjer för olika utbildningsbehov skulle fortsättas samt att de linjer som inte svarade mot ett sådant behov skulle gå ut ur förteckningen.

Det var alltså ett flexibelt system som då förelades riksdagen och som riksdagen utan erinran anslöt sig till.

I dag föreslår utbildningsutskottet vissa justeringar i utbildningssystemet, som enligt utskottets mening svarar mot de behov som vunna erfarenheter har aktualiserat. I vissa avseenden är systemet i dag administrativt tungrott, och det finns därför skäl till en del justeringar. Jag ber att få hänvisa till vad utskottet har skrivit. På grund av den stora enigheten avstår jag från att inför kammaren redovisa de olika detaljändringarna.

Utskottsförslaget innebär sålunda vissa förändringar med avseende på konstruktionen av utbildningslinjerna, en viss uppmjukning och förändring av avstängningsprövningen samt en uppräknig av anslaget till studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete med tillsammans 2 miljoner kronor i förhållande till förslagen i statsverkspropositionen.

Det är viktigt, herr talman, att notera att utbildningslinjernas karaktär av obligatorium liksom avstängningsparagrafen bibehålles i utskottsförslaget. Det är efter långa och synnerligen svåra överläggningar som utskottet kommit fram till nästan fullständig enighet. Som har sagts tidigare har endast kommunisternas representant i utskottet reserverat sig och håller fast vid den ståndpunkt som partiet hela tiden har intagit, att PUKAS-systemet skall avskaffas.

Kommunisternas inställning innebär naturligtvis ingenting annat än ett hänsynslöst försök att åt sig fånga upp den högljudda delen av studentopinionen, den som aktivt engagerar sig mot utbildningssystemet. Kommunisterna bortser från att PUKAS kommit till för att hjälpa de studerande som har svårigheter i sina studier, som behöver ledning och hjälp i arbetet. PUKAS har tillkommit för att minska studiemisslyckandena och studieavbrotten och för att hjälpa till med en snabbare genomströmning i studieförloppet.

Jag har för min personliga del tidigare i riksdagen erinrat om att universiteten är arbetsplatser och att man på dessa som på alla andra arbetsplatser måste begära rimliga prestationer av dem som fungerar där. Och universiteten är dyrbara arbetsplatser. Folk i industrin, i jordbruk,

i servicenäringar och överallt i övrigt i samhället måste i sin egenskap av skattebetalare ansvara för att resurser avdelas till den ungdom som får förmånen att vistas vid de högre utbildningsanstalterna. Alla dessa människor har rätt att kräva rimliga studieprestationer av den studerande.

Att återgå till de förhållanden som rådde innan riksdagsbeslutet om de fasta studiegångarna vid filosofisk fakultet fattades vore orimligt med hänsyn till både skattebetalarna och den studerande ungdomen.

Naturligtvis är vi alla medvetna om att utbildningssystemet ännu inte funnit sin definitiva form. Riksdagen har, som jag tidigare anfört, vid upprepade tillfällen uttalat att förändringar bör vidtas allteftersom erfarenheter vinnas. Jag vill vidare erinra om att hela det eftergymnasiala utbildningsväsendet kommer att ligga i stöpsleven den dag U 68:s förslag kommer upp till behandling. För dagen har utskottet emellertid ansett att genomförandet av de justeringar som föreslås i betänkandet kommer att leda till de förbättringar som nu bedöms som angelägna.

Jag avstår från att gå in ytterligare i diskussionen och kommer heller inte att säga någonting om reservationen 3 som kommunisternas representant har fogat vid betänkandet. Jag har nämligen kommit överens med statsrådet Moberg om att denna del av kommunistyrkandet skall statsrådet ägna särskild uppmärksamhet.

Jag vill, herr talman, till sist i egenskap av utskottets ordförande uttala min tillfredsställelse över att det blivit möjligt att komma fram till ett så här enhälligt utskottsforstag. Det ligger väl nära till hands att ett förslag som har kompromissens karaktär frestar till försök att beteckna det som en seger för den ena eller den andra riktningen. Det har under de gångna veckorna gjorts sådana försök. Jag tror att den representant för en löntagarorganisation som uttalat att utskottsbetänkandet är en seger för *saken* har rätt, och jag vill gärna instämma i det uttalandet.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till utbildningsutskottets hemställan.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Herr Alemyrs anförande följde mycket väl utskottets skrivning i olika avseenden. Låt oss därför titta på ett par avsnitt i betänkandet, bl. a. det som rör frågan om de eniga remissinstanserna.

När utskottet i sin skrivning hävdar att remissinstanserna "på något undantag när" är "ense om att tillkomsten av 1969 års studieordning med dess system av allmänna utbildningslinjer underlättat de studerandes möjligheter att finna sig till rätta i en ny studiesituation och att på ett mera rationellt sätt än förr utnyttja tillgängliga studiemöjligheter" är det en sanning med betydande modifikationer. Modifikationerna ligger främst i att remissinstansen Sveriges förenade studentkårer, som verkligen har kännedom om verkningarna av PUKAS-systemet, bestämt tagit ställning – vilket också herr Alemyr säger – för en avgörande förändring av nuvarande ordning. Jag tycker också att det ligger en modifikation i att UKÄ:s remissvar knappast återspeglar den syn som rektorsämbetena har gett uttryck för.

Den översyn av utbildningslinjerna som utskottet pläderar för, liksom talet om ansträngningar att finna nya utbildningskombinationer, är på

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

inget sätt en lösning av de rådande problemen. Man försöker komma förbi att utbildningsorganisationen har inneburit en kraftig ökning av universitetens administrativa arbetsbörda och bundit resurser som borde ha använts på annat sätt.

Jag måste också säga att uppmjukningen av utspärningen skulle tydligen vara att man inskränker sig till en avstängningsprövning för varje student efter tre terminer. Det låter sig kallas en uppmjukning, men faktum är ju att praktiska skäl omöjliggör mer än en utspärningsprövning. Det går av praktiska skäl inte att följa de nuvarande bestämmelserna om avspärningsprövning. Det låter alltså som om det vore fråga om en uppmjukning, men i själva verket är det inte det.

Och när det gäller frågan om att PUKAS har tillkommit för att hjälpa de studerande har vi i debatterna om utspärningsparagrafen ibland t. o. m. hört sådana skönmålningar som att 31 § "hjälpver vederbörande ut", om han inte lyckas i studierna. Det är visserligen "en hjälp ut" om man får en fot i baken, men lika litet som man känner detta som en positiv hjälp, lika litet upplever studenterna utspärningen som något positivt.

Herr WIKSTRÖM (fp):

Herr talman! När oppositionspartierna under den allmänna motions-tiden i januari motionerade om förändringar och uppmjukningar av systemet med fasta studiegångar vid universiteten, kommenterades detta av det ansvariga statsrådet Sven Moberg i en intervju i Dagens Nyheter. Där hävdade han dels att det var önskvärt att vänta med alla förändringar till dess U 68 lagt sitt förslag någon gång under hösten 1972, dels att det gamla och betydligt ofriare UKAS-förslaget är ett mycket naturligare alternativ än en ytterligare uppmjukning.

Och någon dag senare kommenterade statsrådet Moberg i en frågestund med Umeåstudenterna förslaget på följande sätt:

"Jag anser det inte aktuellt med någon förändring av PUKAS-systemet just nu. Men om systemet en gång skall förändras så anser jag det naturligare med en skärpning än en uppmjukning av systemet."

Men de socialdemokratiska utskottsledamöterna markerade på ett tidigt stadium en påtaglig beredvillighet till förändringar och uppmjukningar i systemet. Det var uppenbart att de socialdemokratiska utbildningspolitikerna – tydligen med undantag av statsrådet Moberg – var medvetna om att systemet från många synpunkter inte fungerade väl. Kritiken från studenter, utbildningsledare, universitetslärare hade nått också dem. Så vidtog en lång och mycket noggrann och omfattande utskottsbehandling, där bl. a. tillfälle gavs att utfråga ett antal utbildningsledare, som samtliga förordade kraftiga modifieringar av systemet. Så småningom utkristalliserades enighet i utskottet, naturligtvis med undantag av vpk:s företrädare, som för övrigt knappast visade något överdrivet intresse för att delta i utskottsbehandlingen av PUKAS-problematiken.

Vad innebär då utskottets förslag?

För det första har utskottet enhälligt tillstyrkt vårt förslag om utökade resurser till studierådgivningen på 1,5 miljoner kronor. Samtidigt

Fredagen den
26 maj 1972*Anslag till förvaltningarna vid universiteterna, m. m.*

uttalar utskottet att UKÄ:s treårsprogram för utbyggnad av studieråd-givningen skall genomföras.

För det andra införes som en huvudregel rätten att genomgå de två första studiekurserna på de olika utbildningslinjerna i valfri ordning, för så vitt inte pedagogiska skäl motiverar en bestämd inbördes ordning.

För det tredje ges rätt till alla slag av byten under de första veckorna av inledningsterminen, vilket måste tolkas som tiden t. o. m. första tentamenstillfället.

För det fjärde hävdar utskottet att antalet utbildningslinjer skall ökas. Därigenom torde det bli möjligt att tillmötesgå både kravet på mera differentierad yrkesinriktning av utbildningslinjerna och kravet på mera internationellt inriktade utbildningslinjer.

För det femte konstaterar utskottet att avstängningsprövningarna har visat sig vara förknippade med stora praktiska svårigheter och att bara ett fåtal studerande hittills har avstängts från undervisningen. Utskottet säger att enligt läroanstalternas bedömningar de praktiska resultaten av denna prövning inte motsvarar de avsevärda insatser som krävs från universitetsförvaltningarnas sida för att verkställa prövningen enligt kungörelsens föreskrifter. Utskottet betonar därför vikten av att Kungl. Maj:t snarast tar positiv ställning till UKÄ:s förslag om en uppmjukning av avstängningsprövningen.

För det sjätte föreslår utskottet att riksdagen skall bemyndiga Kungl. Maj:t att generellt upphäva avstängningsparagrafen eller på försök medge lokal dispens från dess tillämpning, om nu UKÄ:s förslag, tillstyrkt av utskottet, inte skulle få önskad effekt när det gäller administrativ förenkling. Vi utgår från att med de åtgärder som nu kommer att vidtas

främst den förbättrade studieråd-givningen — avstängningsprövningen i realiteten förlorar all betydelse, om den nu haft någon. Vi kan ha den och vi kan mista den — den kommer inte att fylla någon reell funktion. Skulle den medföra administrativt arbete utan värde bör den avskaffas helt — det är utskottets klara anvisning.

För det sjunde föreslår utskottet att riksdagen bifaller vårt förslag om ytterligare 0,5 miljoner kronor till pedagogiskt utvecklingsarbete, vilket bör kunna öppna vägen för det som måste vara en framtidslinje i reformarbetet, nämligen pedagogiska förbättringar.

Sammanfattningsvis är det att konstatera att vi inom oppositionen tyvärr inte lyckades nå så långt som vi hade hoppats i vår januarimotion. Men det som nu återfinns i utskottets betänkande är ett kraftigt steg i rätt riktning. Utskottets förslag leder till betydande uppmjukningar och förbättringar i systemet. Vi har från folkpartiets, centerns och moderaternas sida bedömt det som riktigare att i varje fall uppnå detta än att försätta oss i ett läge, där systemet skulle kunna komma att kvarstå helt oförändrat genom voteringsmanipulationer från socialdemokratisk sida. Vi är övertygade om att det MJUKAS vi nu får är avsevärt bättre än Olof Palmes och Sven Mobergs rigida PUKAS.

Till sist, herr talman, vill jag ta upp en fråga som indirekt kan knytas an till denna och som är högaktuell i dessa dagar, nämligen den som berör den minskade lärartilldelningen och forskningskapaciteten vid universitet och högskolor. Jag vill erinra om att i utbildningsutskottets betänkande

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

nr 4, som behandlades här för en och en halv månad sedan, hade den samlade icke-socialistiska oppositionen ett särskilt yttrande, som jag vill citera något ur: "En minskad tillströmning av studenter till universiteten får genom den s. k. universitetsautomatiken besvärliga följder för bl. a. stora grupper av forskare och lärare som inte har ordinarie anställning. Många tvingas lämna sin verksamhet vid universiteten. Detta innebär med hänsyn till att det redan nu är svårt för många akademiker att få anställning på den allmänna arbetsmarknaden att många av de lärare och forskare det här gäller riskerar att bli arbetslösa.

Till mycket stor del gäller det personer vilka som en del av sitt arbete sysslar med forskning, ofta med sikte på doktorsexamen. Många är dessutom knutna till större forskningsprojekt, vilka de får lämna i och med att de inte längre kan få anställning som extra lärare, assistenter eller amanuenser. Totalt sett innebär den -- -- påtalade utvecklingen därför en högst allvarlig minskning av forskningskapaciteten vid våra universitet.

De samlade effekterna av den minskade studenttillströmningen vid universiteten kan således i här berörda avseenden få mycket allvarliga konsekvenser. Anställningstryggheten för de personer det gäller försvinner helt, många tvingas avbryta en påbörjad utbildning för doktors-examen och pågående angelägen forskning drabbas hårt. Det är därför av mycket stor vikt att statsmakterna försöker finna lösningar som möjliggör att flertalet av de berörda forskarna och lärarna kan beredas fortsatt anställning eller på annat sätt ges möjligheter att fullfölja pågående utbildning och forskning."

Det har nu gått två och en halv månad sedan utskottet slutjusterade detta betänkande och en och en halv månad sedan vi debatterade frågan i kammaren. Sedan dess har bilden ytterligare klarnat när det gäller arbetsläget för dessa lärar- och forskargrupper, och den bilden är utomordentligt oroande. Företrädare för dessa kategorier har protesterat och vädjat till statsrådet Moberg och naturligtvis knutit an till de farhågor som fanns i det oppositionspartierna sade i mars månad.

Detta synes nu vara sista tillfället innan riksdagen åtskils före sommaren att beröra dessa problem, och jag vill därför fråga statsrådet Moberg om regeringen har samlat sig till att besluta om några åtgärder för att bereda dessa forskare och lärare fortsatt anställning. Kan statsrådet i dag ge besked om hur deras situation blir till hösten?

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! De ökade ekonomiska insatserna för studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete kan naturligtvis inte utgöra något vägande skäl för att behålla utbildningslinjerna och avstängningsparagrafen liksom inte heller för att skärpa tröskelprövningen. Det intrycket får man nämligen av herr Wikströms anförande.

Jag menar att först i samband med ett avskaffande av de byråkratiska reglerna kan satsningen på studievägledning bli verkningsfull. Om nu socialdemokraterna har gått de borgerliga till mötes i fråga om anslagshöjningarna på 1,5 miljoner kronor respektive 0,5 miljoner kronor, så kan nog regeringen ändå betrakta detta som ett billigt pris för att få behålla PUKAS-systemet. Jag tycker därför inte att de borgerliga

skall söka göra alltför stor affär av dessa anslagshöjningar.

Sedan till frågeställningen om utskottets arbete.

De borgerliga och socialdemokraterna enas om att vpk-motionen går principiellt längre än övriga motioner. Dessa senare motioner syftar endast till förändringar inom PUKAS-systemets ram. Skall man då begära att också vpk skall vara med och plöttra inom detta system?

Jag förstår att man gärna önskat knyta upp vpk bakom den s. k. kompromissen. Jag vill också säga, att jag tror inte att de avgörande stegen till en hopskrivning har skett under själva utskottsarbetet utan genom otaliga andra kontakter mellan socialdemokrater och de borgerliga. Jag har stått utanför dessa resonemang, och det finner jag vara helt naturligt.

Jag upplever det som en insinuation från herr Wikströms sida när han talar om att vpk-representanterna inte visat något större intresse. Jag hävdar att vpk icke har varit orepresenterat vid något protokollfört utskottssammanträde i denna fråga.

Jag vill slutligen, herr talman, säga att vissa borgerligas sätt att bullra i pressen i PUKAS-frågan är ett uttryck för att man uppenbarligen inte har tänkt sig någon genomgripande förändring av systemet, men man har försökt fånga upp studenternas missnöje med PUKAS. Och det påminner onekligen, herr Wikström, om den litterära beskrivningen av mannen som kunde åstadkomma stort buller även när han åt potatismos!

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan förstå att herr Berndtson i Linköping känner behov av att till varje pris reducera innebörden av vad utskottet har sagt. Om jag vore i herr Berndtsons kläder skulle jag också frestas anstränga mig över hövan för att göra det.

Vad jag menade med det jag sade om utskottsbehandlingen var helt enkelt, att herr Berndtson var utomordentligt lycklig för att han hamnat i den situationen att man från både de icke-socialistiska partiernas sida och från socialdemokratiskt håll påbörjade en reell sakbehandling i syfte att nå en uppgörelse. Det är ju en drömsituation för herr Berndtson att utnyttja partipolitiskt, att över huvud taget inte behöva engagera sig i sakfrågan om hur vi skall utforma systemet så bra som möjligt. Herr Berndtson hade inte vid något tillfälle intresse av en uppgörelse med de icke-socialistiska partierna i syfte att förändra systemet. Herr Berndtsons avsikter låg på ett helt annat plan, och det torde av debatten i dag framgå vilka de avsikterna är.

Jag vill upprepa att om jag hade befunnit mig i herr Berndtsons kläder och varit företrädare för vänsterpartiet kommunisterna, så är det möjligt att jag hade agerat på samma sätt. Det är ju en rent partipolitisk bedömning, inte en saklig bedömning av denna fråga.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är riktigt att motionerna har olika utgångspunkter, och det har också partiernas agerande. I de borgerliga motionerna talas det exempelvis om ökad näringslivsanpassning, vilket inte vpk har gått in för. Men det är endast undanflykter att göra gällande att det skulle

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

omöjliggöra ett gemensamt ställningstagande på konkreta områden.

Låt oss, herr Wikström, se på 31 §, alltså avstängningsparagrafen. Där yrkar jag konkret i min reservation 2, med bifall till motionerna från mittenpartierna, moderaterna och vpk, att bestämmelserna om den s. k. avstängningsprövningen skall upphöra att gälla med utgången av juni månad år 1972. På den punkten var motionerna såluna helt samstämmiga, och om man vill nå resultat är det faktiskt bara att rösta med den reservationen.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Herr Berndtson i Linköping har inte på något sätt förnekat att den bild jag gav var helt korrekt. Vänsterpartiet kommunisterna har inte haft något som helst intresse av en uppgörelse i denna fråga, i den meningen att man som utgångspunkt har tagit hur vi i utskottet skulle kunna göra en samlad bedömning som leder till de önskvärda förbättringarna.

Herr Berndtsons aftonbön under de gångna månaderna har varit: Mätte de andra partierna komma överens, så att jag får bli ensam om min reservation!

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Problemen kring den akademiska utbildningens utformning är nära förknippade med frågor om dess effektivitet och ändamålsenlighet. Den tid är förbi då utgifterna för universitet och högskolor utgjorde en obetydlig del av det allmännas utgifter. Utbildningssektorn har kommit att ta en så stor del av samhällets resurser i anspråk att den delen måste vara föremål för fortgående debatt och kritisk granskning för att tillförda resursers ändamålsenliga användning skall kunna garanteras.

Ändå kan man konstatera att i den många gånger intensiva debatt som förs möts frågeställningar som berör den akademiska undervisningen utifrån effektivitetskriteriet med den största ovilja. De starka applåderna möter dem som förfäktar fraser som akademisk frihet och det autonoma universitetet.

I en målsättningsdiskussion får man inte bortse från den politiska betydelse som ligger i utbildningsverksamheten. I vårt land upplever vi hur man från vänsterhåll beskyller universitetet för att utbilda de studerande till slavdrivare i storfinsansens tjänst och tvinga dem att acceptera det kapitalistiska konsumtionssamhället. Kommunisterna har helt följdriktigt från första början varit emot genomförandet av fasta studiegångar vid de fria fakulteterna och även reserverat sig mot varje förslag som inneburit en formalisering av utbildningen.

Regeringens utbildningspolitik skiljer sig emellertid också från den som framförs från moderata samlingspartiet. Klart kommer detta till uttryck i direktiven till U 68, enligt vilka utbildningen skall utformas så att människor lär sig att leva efter vissa spelregler som passar in i det framtida samhället, ovedersägligen ett socialistiskt samhälle. Det är den tolkning jag lägger i direktiven. De är illavarslande eftersom de innebär ett förakt för den enskilda människans rätt och en underskattning av hennes förmåga att självständigt ta ställning till hur samhället i framtiden

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteterna, m. m.

skall utformas. Vi arbetar för ett samhälle där den enskildes frihet bevaras.

Innefattar detta också krav på fullständig frihet för den studerande att välja utbildning? Mitt svar är ja – men det är ett ja som samtidigt måste vara öppet för den naturliga begränsning som samhällsresurserna ställer. U 68:s tal om spärrar har blivit allt intensivare, och den debatt som småningom kommer att föras i riksdagen i denna fråga blir antagligen långt intensivare än den i dag om organisatoriska problem i samband med PUKAS:s genomförande och funktion.

Den huvudsakliga bakgrunden till PUKAS-reformen utgjordes av utbildningsexplosionen, och tillströmningen till universitet och högskolor har fortsatt att öka. 1960/61 var antalet närvarande studerande vid våra universitet 36 600, tio år senare 121 500; en viss minskning har dock skett de senaste åren. Där förut 40 studerande påbörjade undervisning i ett ämne kan antalet nu vara 400 eller 600. Det är något helt annat att fördela alla dessa på studiekurser, lärare och lokaler.

Därtill kom att studieresultaten försämrades med den ökade genomströmningen. De blev så skrämmande dåliga att något måste göras för att hjälpa den enskilde studeranden, och UKAS blev PUKAS, som nu enligt herr Wikström blir MJUKAS. Har förhållandena förbättrats? För att över huvud taget göra en realistisk bedömning av värdet av den nuvarande reformen måste man göra ett ställningstagande, och mitt svar är nej. Genomströmningen och försämringen av studieresultaten är ett tydligt bevis därpå. Vad beror då detta på? Beror det på att hela PUKAS-systemet från början blev fel, att vi läser de studerande i omöjliga positioner och att situationen därför förvärrats i stället för att förbättras? Vi kan vid en jämförelse inte undvika att beröra frågan om de studerandes förkunskaper.

Vid fjolårets kontaktkonferens skola–universitet om utbildningen i moderna språk redovisades vissa resultat. Vid Stockholms universitet hade givits ett ordkunskapsprov för att man skulle få ett begrepp om förkunskaperna hos de 600 studerande som då skulle börja läsa engelska. Av dessa skulle 400 studera för 40 poäng. Resultatet av detta prov visade att dessa 400 inte behärskade grundskolans passiva ordförråd till mer än 70 procent och gymnasiet till inte mer än 50 procent. I morgonnyheterna kunde vi i dag höra att kommittén för internationalisering av utbildningen konstaterat att dagens studenter är helt oförmögna att läsa facklitteratur på tyska, franska eller engelska, och man begär särskilda insatser. Samma sak gäller i ämne efter ämne. Det är påtagligt att kvalitetsförsämringen av kunskaperna i grundskolan och gymnasieskolan får sin starkaste genomslagskraft vid den eftergymnasiala utbildningen och speciellt vid de fria fakulteterna. Från moderata samlingspartiet har vi vid varje tillfälle och på varje stadium velat säkra kvaliteten i utbildningen. Våra krav har viftats bort med tal om nya målsättningar – men för universiteten och herr Moberg går det inte lika lätt att vifta bort de helt otillfredsställande prestationerna.

När vi förfäktar att kvaliteten inte får åsidosättas, så innebär detta inte att vi vill lägga orimliga bördor på de studerande, t. ex. begära att de med sina nuvarande förkunskaper skall tillägna sig samma mått av akademisk

undervisning som tidigare års studerande utan att särskilda åtgärder sätts in. Till dessa extraåtgärder hör bl. a. en hård satsning på pedagogiskt utvecklingsarbete och studievägledning. Det är därför glädjande att utbildningsutskottet nu bifallit våra motionskrav om förstärkning på detta område – det är den enda metod vi i dag förfogar över för att kompensera de studerande för skolutbildningens bristfälliga kvalitet.

Men också andra krav har förts fram i de borgerliga motionerna. I partimotionen 294 från moderata samlingspartiet sägs bl. a. att PUKAS-reformen, som statsmakterna fattade beslut om 1969, syftade till att ge de studerande en bättre förberedelse för arbetslivet. Vi slår fast att reformen har kommit att bli ett totalt misslyckande. En felaktig sammansättning av utbildningslinjerna kombinerad med hårda administrativa styrningar, som i praktiken visat sig näst intill omöjliga att tillämpa, har medfört att man med reformen inte lyckats uppnå vad man åsyftade.

Bakgrunden till motionen är vår övertygelse om att så här får det inte fortsätta. Vi kan inte bara åse hur ett system som syftade till att vara de studerande till hjälp – och det var ändå den väsentliga bakgrunden till PUKAS-reformen – i stället stjälper dem i deras arbete och skapar en onödig och för den utbildade med stora studieskulder hopplös situation på arbetsmarknaden. Därtill kommer de enhälliga utlåtanden som utbildningsutskottet har fått vid sina besök vid olika universitet om den stora och onödiga arbetsbelastning som de starkt ökade administrativa rutinerna lägger på universitetsförvaltningen.

Våra synpunkter har också förts fram i en separat motion, där herr Wijkman står som första namn och där jag är medmotionär. Vi beklagar i denna motion att möjligheten att få igenom omfattande förändringar i universitetsutbildningen är små innan U 68 lagt fram sitt betänkande. Däremot anser vi det vara utomordentligt betydelsefullt att avhjälpa de allra största bristerna inom det nuvarande systemet så att inte ytterligare årgångar studenter skall tvingas genomgå ett system med så uppenbara brister som den nuvarande PUKAS-ordningen.

Först och främst måste studievägledningen förstärkas och sättas in på ett betydligt tidigare stadium innan den studerande förlorat både studiemedel och tron på sig själv. Bortfallet av studerande är nämligen skrämmande stort, över 40 procent efter två års studier.

Men PUKAS har brustit inte bara i studierådgivningshänseende. Själva konstruktionen har visat sig på inget sätt motsvara vare sig vad de studerande eller arbetsmarknaden begärt – två inte alltid kongruenta önskemål.

Vad är egentligen PUKAS? I den allmänna studentdebatten håller PUKAS på att reduceras till en avstängningsparagraf, och det anser jag vara farligt; då bortser man nämligen från den starka politiska styrningsmekanism som ligger i själva konstruktionen av PUKAS. Men det må vara dagens studerande förlåtet att så blivit fallet, eftersom de flesta av dem inte upplevt den studiegång som gällde före PUKAS.

PUKAS innebar genomförandet av fasta studiegångar med uppdelning på kursavsnitten i poängtal, motsvarande normalt antal veckor för studier i dessa kursavsnitt. Därtill fastställdes de 17 allmänna utbildningslinjerna

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

efter principen om successivt tillval med möjlighet till särskild utbildningslinje.

Så långt var i överens 1969, sedan var det slut med statsrådet Mobergs och min enighet. Jag påstod redan då att de olika utbildningslinjerna måste ses som rekommendationer, men det ville inte statsrådet Moberg instämma i. Och nu skall jag citera, för jag använde inte ordet rekommendationer; det var nämligen inte uppfunnet i PUKAS-sammanhang. Linjerna är ju uppbyggda efter principen om det successiva tillvalet. Jag kritiserade den hårda begränsningen av det successiva tillvalet och sade ordagrant: " - - - det successiva valet är något som finns mer på papperet än i realiteten."

Så uttrycket jag min uppfattning om utbildningslinjernas funktion, och den uppfattningen har jag stått fast vid. Det är, herr talman, bakgrunden till att jag i år i motion har velat få fastslaget att linjerna är rekommendationer och ingenting annat. Och därför kan jag inte se det som något annat än ett bifall till mitt yrkande att utskottet nu gör detta medgivande. Jag vill här påpeka att det inte gäller alla linjer. Från vissa synpunkter måste man onekligen ta hänsyn till att ekonomutbildningen, samhällsplanerarutbildningen och psykologutbildningen för biträdande psykologer fordrar fasta studiegångar som fackhögskolorna i övrigt har.

Lika oeniga var statsrådet Moberg och jag när det gällde tillströmningen till de särskilda utbildningslinjerna. Det är nästan litet genant att så här i efterhand kunna konstatera hur fel statsrådet Moberg hade och hur riktig min bedömning var. Enligt propositionen skulle studierådgivningen speciellt inriktas på den som valde särskild utbildningslinje. Därvid anförde jag: "Men jag är övertygad om att antalet elever som begär särskild utbildningslinje kommer att bli så stort, att någon effektiv studierådgivning inte blir möjlig." Statsrådet Moberg sade: "Vi förutsätter med den konstruktion som vi har gjort att de särskilda utbildningslinjerna kommer att väljas av ett fåtal personer."

Låt oss se på fakta, herr talman. Denna vårtermin har totalt inskrivits 3 900 studerande vid ospärrad linje vid filosofisk fakultet. Av dessa har 25 procent anmält sig till hel allmän utbildningslinje. De 75 procenten kan knappast karakteriseras som ett fåtal, och det vore onekligen av intresse att höra statsrådet Moberg ge en förklaring till den allvarliga felbedömning som han gjorde sig skyldig till för tre år sedan och som i så hög grad har påverkat studieresultatet och studieorganisationen i dess praktiska tillämpning.

Inom moderata samlingspartiet har vi ansett linjerna vara felkonstruerade, dåligt arbetsmarknadsanpassade och administrativt omöjliga därigenom att ständiga byten och förändringar genom PUKAS-systemets konstruktion belastat administrationen orimligt. De förbättringar som herr Wikström nu redogjort för i detalj måste med all säkerhet medföra bättre förhållanden i vad gäller linjernas konstruktion, samtidigt som den nyinskrivna studeranden utan krångel kan genom ett enkelt byte reparera ett felval.

I vad gäller felkonstruktionen vill jag särskilt nämna att en starkt bidragande orsak till att så många studerande har valt särskild utbildningslinje varit, att valfrihet inte har funnits angående ordningsföljden i

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

de två första årens studiekurser. Därför är det synnerligen tillfredsställande att sådan valfrihet nu föreslås i utskottsbetänkandet. Den stämmer med uttalandet om linjernas karaktär av rekommendationer.

Jag skall inte i detalj redogöra för de övriga förbättringar som vi har föreslagit. Det har herr Wikström gjort. Men jag vill ställa frågan: Vad finns nu kvar av dåvarande utbildningsministern Palmes UKAS? Naturligtvis önskar många, inte minst på studenthåll, att en förnufts ångvält hade gått över hela systemet. Vi har vid utskottsbehandlingen försökt att skjuta i sank de mest påtagliga bristerna i systemets funktion. Min uppfattning är att vi har lyckats med detta.

Kvar står att det centrala i PUKAS är studiekurserna och poängsättningen. Allt annat har förändrats, mjukats upp eller fått nödvändig stadga. För studenterna har emellertid PUKAS blivit synonymt med avstängningsprövningen, som jag förut påpekade. Den är ett otympligt ineffektivt administrativt förfarande, tydligen med stark emotionell verkan särskilt på dem som själva inte löper risk att slängas av. Jag tycker emellertid att avstängningsprövningen är helt onödig, och vi har även yrkat på dess avskaffande i vår motion. Vi har fått igenom vårt krav endast indirekt -- det är riktigt. Utskottet föreslår att riksdagen skall bemyndiga Kungl. Maj:t att under vissa förutsättningar meddela beslut om upphävande eller dispens. I praktiken torde hädanefter ingen utbildningsnämnd behöva befatta sig med 31 §, och jag har svårt att tänka mig att någon skulle bli utspärrad hädanefter. Något klart och konkret bifall till vår motion är det emellertid inte. Det vill jag gärna medge. Men för mig har det väsentliga inte varit att i första hand ge efter för känslomässigt grundade principer utan att se till att vi i praktiken befrias från ett onödigt förfarande.

Låt mig till sist, herr talman, påpeka att vi sysslar med svåra frågor. Att utskottet i sitt betänkande har varit enligt innebär emellertid inte att vi inte hela tiden måste fortsätta vår kritik och analys av utbildningens organisation och funktion. De konkreta förslag som utskottet här hemställer om att få genomförda kommer vi alldeles speciellt att uppmärksamma. Liksom Sveriges förenade studentkårer gick vi i princip med på genomförandet av PUKAS 1969, men det hindrade oss inte från att i år i motioner och utskottsarbete hårt kritisera de stora bristerna. Om vi nu har gått med på utskottets ibland vaga formuleringar, kommer detta inte att hindra oss från att i det kommande arbetet fortsätta vår kritik och kräva nya förbättringar.

Herr talman! Med det anförda yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c):

Herr talman! Kritik och synpunkter mot och för PUKAS har här redan framförts. Jag vill inledningsvis nämna något om att när vi i riksdagen beslöt att införa en fastare studieordning vid de filosofiska fakulteterna, gjorde vi det mot bakgrunden av den då rådande situationen. Det var då en mycket kraftig ansvällning av studerande vid universiteten, vilket riktade blickarna på att genomströmningshastigheten var låg. De studerande hade små möjligheter att bedöma de olika

utbildningsvägarna. De studier som bedrevs var i många fall dåligt målinriktade. Situationen vid universiteten var i många avseenden problematisk.

Det fanns i det läget goda motiv för att vidta åtgärder vilka kunde tjäna som stöd för de studerande i deras studieval och som skulle ge studierna en bättre målinriktning. Den rådande situationen var från många synpunkter otillfredsställande, inte minst för sådana studerande som kom från hem där studietradition saknades.

Från centerns sida motsatte vi oss aldrig att en fastare ordning infördes vid de filosofiska fakulteterna, men vi anslöt oss därmed inte reservationslöst till PUKAS-systemet. Vi hävdade då att man inom ett fastare studiesystems ram borde ge större möjligheter att ta till vara individuella studieönskemål. Redan i samband med den riksdagsbehandlingen gjorde vi påpekanden, att om detta system skulle visa sig komma att medföra betydande nackdelar, skulle det relativt snart kunna bli aktuellt med vissa förändringar.

Efter några terminer kan man konstatera att vissa icke obetydliga olägenheter uppstått. Den praktiska tillämpningen på universiteten har skilt sig från de principer som har dragits upp, vilket till stor del kan förklaras av att reglerna varit väl stelbenta. De studerande har i allt större utsträckning valt särskild utbildningslinje, dels därför att kombinationerna i de övriga linjerna dåligt motsvarade arbetsmarknadens krav, dels – och kanske framför allt – därför att man funnit det studietekniskt motiverat att läsa ämnen i annan ordning än den utbildningslinjerna föreskriver. För universiteten har därmed PUKAS inneburit ett icke obetydligt merarbete, och för de studerande har det inneburit bl. a. ökat krångel med dispensansökningar och prövningar. Knappast någon av de målsättningar som uppställdes för PUKAS-systemet har kunnat förverkligas.

För att råda bot på de problem som uppstått vid universiteten ansåg vi från centerns och folkpartiets sida att förändringar i PUKAS-systemet borde vidtas. Detta är bakgrunden till den motion, nr 62, som vi avlämnade under den allmänna motionstiden och som föreligger för behandling i kammaren i dag.

De åtgärder vi föreslog var ägnade dels att anpassa de administrativa rutinerna till den faktiska verkligheten, dels att genom positiva åtgärder i form av studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete uppnå en bättre stadga i studierna vid de filosofiska fakulteterna.

Herr talman! Jag är glad att vi i utbildningsutskottet har kunnat enas om en linje som i väsentliga delar överensstämmer med dessa motionskrav. Det hade inte tjänat någon – och allra minst de studerande – om man nu hade tagit en uppsplitande strid om PUKAS-systemet.

Det förslag som vi i utskottet kommit fram till borde i sak kunna tillfredsställa även de krav som rests av studerandeorganisationerna.

Utbildningsutskottet har varit ganska tillmötesgående mot dessa krav. Det innebär att utbildningslinjerna i princip har karaktären av rekommendationer. Stelheten i utbildningslinjerna försvinner i och med att större möjlighet ges att läsa ämnena i valfri ordning, och nya utbildningslinjer skapas, vilka skall komplettera de nuvarande, för att därmed ge

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

bättre möjlighet att anpassa studierna till arbetsmarknaden. Den skrivning utskottet gjort beträffande den s. k. avstängningsparagrafen måste i princip innebära att denna knappast kan användas annat än i mycket extrema undantagsfall. Det torde inte vara en överdriven förmodan att påstå att denna paragraf på sikt kommer att kunna försvinna, främst därför att utskottet föreslår riksdagen att bifalla våra krav på ökade medelsanvisningar på 2 miljoner kronor till studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete. Vi hörde herr Berndtson i Linköping säga att priset för denna överenskommelse var billigt för regeringen. Ja, det är möjligt att det är billigt, men jag tror, herr Berndtson, att det kan ha ett stort värde för den enskilde studenten som får en bättre studievägledning. Vi har att i hög grad ta hänsyn till de enskilda. Jag kan gärna hålla med herr Wikström om att detta är en önskesituation för herr Berndtson. Det är nog riktigt att herr Berndtson har bett en bön av det innehåll som herr Wikström talade om, men den har nog riktats till en speciell potentat.

Jag skall här uppehålla mig något vid studievägledningen. En förutsättning för att studierna skall vara framgångsrika är att de av den studerande upplevs som meningsfulla och att de läggs upp på ett sätt som tillfredsställer den enskilde studerandes studiekraV. Det är inte alltför ovanligt att studiemisslyckanden beror på dåligt planerade studier. Det enda sättet att komma till rätta med detta är att göra en satsning på studievägledningen. De förändringar i studiesystemet som utskottet nu förordar torde ytterligare understryka behovet av en sådan utvidgning. I detta sammanhang bör påpekas att hela PUKAS-systemet förutsatte en intensifierad studievägledning. Den har emellertid inte kommit till stånd i nödvändig omfattning, vilket torde vara en av orsakerna till att PUKAS inte fungerat som det skulle.

Det är nödvändigt att man har möjligheterna att bedriva en aktiv och uppsökande studierådgivning. Den studerande, som av en eller annan orsak får problem med studierna, gräver många gånger ner sig i de egna problemen i stället för att söka upp en studievägledare och få dem utredda. Genom en aktiv och uppsökande verksamhet förmodar jag att det skall gå bättre för de studerande. Studievägledningen bör givetvis också kunna ha karaktären av avrådan.

UKÄ har som vi ser i betänkandet presenterat en treårsplan för utbyggnad av studievägledningen vid universitet och högskolor. Denna plans genomförande bedömer jag vara en förutsättning för att man över huvud taget skall kunna nå acceptabla förhållanden vid våra universitet. Jag vill därför gärna säga att jag gläds åt att vi i utskottet har kunnat enas, särskilt då åt att vi kunnat ställa dessa erforderliga medel till förfogande.

I detta sammanhang bör man kanske säga några ord om den s. k. tröskelprövningen. Dess syfte är att förhindra alltför omfattande dubbelstudier. Jag är övertygad om att ambitionen att undvika parallellläsning också är viktig och utgör ett stort stöd för den studerande som råkar få problem i sina studier. Det finns i dag alltför många exempel på att i och för sig begåvade studenter har helt misslyckats i sina studier därför att de tagit på sig alltför stora uppgifter. Den skärpning som föreslås av tröskelprövningen är därför ägnad som ett stöd åt de studerande och kommer med säkerhet att minska antalet studiemisslyckanden. Därför

måste den åtgärden vara riktig.

Jag vill slutligen betona att de åtgärder, som nu vidtas, inte skall betraktas som slutgiltiga lösningar av hur förhållandena vid de filosofiska fakulteterna skall regleras. Det är endast ett försök att temporärt undanröja vissa problem i ett existerande system i avvaktan på den mera genomgripande reform som U 68 arbetar med.

Jag vill med detta, herr talman, yrka bifall till utbildningsutskottets betänkande nr 30.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är tydligt att de båda föregående talarna tror att det är några högre makter som givit vpk dess position i denna debatt. Jag vill påpeka, att vilket parti som helst haft möjlighet att inta den position vpk intar i dag. När herrar Wikström och Larsson i Staffanstorp talar om aftonböner och annat, vill jag påpeka att här hjälper verkligen inga böner. Men jag erbjuder ett klart alternativ i den kommande voteringen.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Vi har insett att det just är det realistiska resultatet av en överenskommelse som hjälper de studerande, herr Berndtson. Det går inte att bara göra några manövrer som inte gagnar de studerande. Det resultat som åstadskommits av utskottet vittnar om en realistisk inställning till problemen.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle i så fall innebära att motionerna bl. a. från mittenpartierna saknade realism. Det är ju dessa man har gått ifrån och i stället skrivit ihop ett kompromissförslag.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag har inte gått ifrån några motioner. Det torde herr Berndtson i Linköping kunna läsa sig till i det utskottsbetänkande där denna överenskommelse har åstadskommits. Det jag har velat betona här är att vi är glada över att verkligen ha kunnat få en överenskommelse som ligger i linje med motionen.

Herr RICHARDSON (fp):

Herr talman! Det händer ibland att vissa frågor i den allmänna debatten tillmäts en betydelse som de inte har. PUKAS-problemet är just ett exempel på en sådan fråga, som blåsts upp till orimliga proportioner. Det finns säkert flera förklaringar till detta. Jag skall emellertid inte fördjupa mig i den saken. Jag vill endast peka på två omständigheter som gjort att vi – tyvärr – haft en i många avseenden ofruktbar debatt om studierna vid de filosofiska fakulteterna ända sedan 1968.

PUKAS-systemet har för det första fått ett politiskt-ideologiskt symbolvärde, som väl ännu inte förlorat sin betydelse för den som vill utnyttja det för andra syften än att söka ordna studierna så praktiskt och bra som möjligt.

Det har för det andra skapats helt orealistiska förväntningar på den

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteterna, m. m.

nya studieordningens alla välsignelsebringande effekter. Man har inbillat sig själv och andra att PUKAS-systemet skulle lösa de flesta problem inom de filosofiska fakulteterna.

Om det förhållit sig så att det varit personer knutna till politiska ytterlighetsriktningar som syndat mest i det förra avseendet, så är det regeringen själv som genom sitt agerande — både vid reformens genomförande och senare i det envisa försvaret för ett oförändrat system — skapat orimliga förväntningar på effekterna. Man har därigenom försatt sig själv i en besvärlig försvarsposition. De trosvisa parollerna om systemets förträfflighet har blivit en bumerang och har försvarat genomförandet av de korrigeringar som visat sig nödvändiga.

Till de orealistiska förväntningarna hörde de alltför sangviniska förhoppningar om förbättrade studieresultat som man förknippade med bl. a. linjesystemet och avstängningsprövningen i PUKAS-systemet. Detta har lett till att den politiska debatten i alltför hög grad gällt fel frågor. Det administrativa krånglet och andra liknande frågor har förvisso förtjänat all uppmärksamhet, men resultatet av denna ensidiga inställning har lett till att de verkligt väsentliga frågorna kommit i skymundan. Om man ser PUKAS-systemet i ett vidare utbildningspolitiskt perspektiv skulle man därför kunna säga att dess skadeverkningar främst bestått däri att intresset i alltför hög grad inriktats på mindre centrala frågor, att studentpolitiker och andra därför i viss mån har fört fel debatt.

Den fråga vi i dag behandlar är i själva verket en bagatellfråga jämfört med den som på vårsessionens sista dag kommer att tvingas igenom snabbt och utan den behandling och uppmärksamhet som den förtjänar, nämligen frågan om de behörighetsregler som skall gälla för den högre utbildningen. Det är frågor av vital betydelse inte bara för det högre utbildningsväsendet utan för hela vårt skolsystem.

Jag vill peka på några andra faktorer av betydelse. Jag deltog själv i riksdagsdebatten i samband med PUKAS-systemets sjösättande i mars 1969, och jag vill erinra om de varningens ord jag då framförde beträffande tron på nyttan av det administrativa utanverket i det nya systemet.

Jag framhöll att det visserligen fanns många vilsna studenter med oklara studie- och yrkesmål som kunde vara betjänta av en förbättrad vägledning inför valet av ämneskombinationer, men att ett system med fasta studiegångar inte kunde bli avgörande för studieframgångarna. Helt andra faktorer av mer konkret innebörd och med direkt relevans för studiernas bedrivande skulle bli avgörande. Jag tillåter mig att ordagrant citera ett kort stycke ur mitt anförande:

”Helt avgörande för studieresultatet är ändå hur studierna utformas inom de enskilda ämnena, hur studiebetingelserna i en mängd konkreta och kanske ofta till synes triviala avseenden är beskaffade. I många fall är dessutom kombinationen av ämnen så självklar att valet inte innebär några som helst svårigheter. De verkliga svårigheterna infinner sig när studierna skall klaras av i ett visst ämne. Då blir det avgörande — förutom den egna förmågan och ambitionen — hur undervisningen är dimensionerad och utformad, lärarnas kvalifikationer både vad avser ämnestoretisk skolning och pedagogisk skicklighet, tillgången på kurslitteratur och

arbetsplatser, en hygglig bostad på rimligt avstånd och möjligheten att i relativt lugn ägna sig åt studierna.

Till de nödvändiga betingelserna för goda studieresultat hör inte bara dessa konkreta och handfasta ting av liknande typ utan också en känsla av det meningsfulla i studierna och en viss förtröstan inför framtiden. Frågan om möjligheterna att finna nya arbetsområden för de växande skarorna av akademiker borde ha beaktats som ett led i ett större studiesocialt och pedagogiskt sammanhang, då nämligen oro inför framtiden självfallet utgör en allvarlig belastning för en osäker och vankelmodig student.”

Jag tror att min bedömning 1969 var riktig. Inte minst befogad var den oro jag gav uttryck för beträffande studenternas framtidsutsikter i utbildningsexplosionens spår. Jag skulle endast vilja markera en sak än starkare, nämligen nödvändigheten av att studenterna har goda förkunskaper när de börjar sina studier.

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan. Jag är helt övertygad om att det resultat som nu nåtts i det stora hela är ett bra resultat.

Herr WIJKMAN (m):

Herr talman! Det är i dag drygt fem månader sedan vi senast diskuterade den s. k. PUKAS-reformen här i kammaren. Förra gången var det bl. a. i anledning av en interpellation av mig, där jag hade bett statsrådet Moberg att utvärdera erfarenheterna under den tid som då hade gått med den nya studieordningen vid de filosofiska fakulteterna. De svar som herr Moberg gav var ganska anmärkningsvärda, sade jag då. Statsrådet vägrade att göra en mer ingående analys av systemet trots att nästan samtliga rektorsämbeten i rapporter ingående behandlat systemet och trots att det förelåg en omfattande kommentar från universitetskanslersämbetet. Herr Mobergs främsta motivering till att en analys och utvärdering inte kunde göras var att systemet ännu fungerat för kort tid. I stort sett samma resonemang har statsrådet Moberg använt alla gånger någon ifrågasatt PUKAS-systemet och kritiserat enskilda detaljer, och detta oavsett om kritiken kommit ifrån studenthåll, lärarhåll eller från den politiska oppositionen. I min interpellation i höstas hade jag tagit fasta på utgångspunkterna för den nya studieordningen och sökt analysera hur de målsättningar som ställdes upp 1969 verkligen hade infriats. Jag kunde konstatera följande:

1. Genomströmningstakten, som förutsattes öka i och med reformen, hade inte på långt när svarat mot de normer och målsättningar som blivit uppställda.

2. Utspärningssystemet – dvs. avstängningen – som skulle tjäna som pådrivningsfaktor i systemet hade helt kollapsat. Inte ens hundra studenter hade blivit utspärrade. Det hade visat sig vara helt meningslöst att söka upp dem som misslyckats med sina studier så sent som tre terminer efter starten.

3. Studievägledningen hade visat sig klart otillräcklig. En stor del av studievägledarnas tid gick åt till att administrera utspärningen som ju ändå inte tjänade något rimligt syfte.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

4. Systemet var inte, som det hade förutsatts, anpassat till arbetsmarknadens krav. De flesta av linjerna leder in i vad man kan kalla för återvändsgränder och detta kommer inte att underlätta utträdet på arbetsmarknaden för alla nya akademiker.

5. Kvaliteten i utbildningen visade sig vara i sjunkande.

6. Stort bortfall av studenter redan efter någon termin tydde på någon grundläggande brist i hela uppläggningsen.

Dessa problem, herr talman, kvarstår i stort i dag. Vissa har förvärrats, och när det exempelvis gäller linjevalet visar utvecklingen att ständigt flera studenter väljer att konstruera särskild utbildningslinje, därför att de fasta linjer som samhället erbjuder inte motsvarar önskemålen.

Nå, vad svarade statsrådet Moberg på alla dessa frågor och hur yttrade han sig över problemen? I stort sett att vi – det var bl. a. herr Molin och jag – som kritiserade var ute i ogjort väder och att man fick vänta och se utvecklingen an. Jag skall här inte närmare gå in på alla detaljer i statsrådet Mobergs svar, ej heller beröra den uppenbara nonchalans med vilken statsrådet hela tiden har bemött åtminstone mig när jag har kritiserat den här utbildningsreformen.

Den som har tagit del av fjolårets debatter här i kammaren i dessa frågor och dessutom analyserat alla uttalanden som herr Moberg gjort i samband med PUKAS-debatten inser väl vad jag avser. Ofelbarheten har dominerat nästan varje inlägg från statsrådets sida och detta trots att kritikerna i de flesta fall varit personer med väl så god erfarenhet från praktisk universitetsutbildning som vad statsrådet har.

Det var naturligt för oss som under fjolåret successivt registrerade hur utvecklingen gav ett allt sämre läge vid de filosofiska fakulteterna att till årets riksdag motionera i dessa frågor. I år var det material som förelåg angående erfarenheterna med systemet så omfattande att det t. o. m. resulterade i en partimotion från moderata samlingspartiet.

I våra motioner, liksom i mittenpartiernas motion, görs en mycket ingående analys av den nya studieordningen. Man konstaterar att avstängningen icke har fungerat, att det fasta linjesystemet inte uppfyllt studenternas eller avnämarnas krav, att studievägledningen varit underdimensionerad samt att i övrigt de administrativa olägenheterna med systemet varit stora.

Eftersom motion med delvis samma yrkanden förelåg även från vpk, uppstod redan i januari en diskussion om möjligheterna till ett nederlag för regeringen i denna viktiga fråga – ett nederlag som inte bara skulle drabba herr Moberg utan även herrar Carlsson och Palme, som ju bägge två varit intimt förknippade med detta system. I samband med dessa spekulationer – jag medger att det var fråga om sådana – gjorde herr Moberg flera uttalanden som pekade i bestämd riktning. Att söka samförståndslösningar föreföll inte aktuellt för herr statsrådet. I stället aviserades närmast skärpningar i systemet. Åtminstone uppfattade jag det så, bl. a. av en intervju i Dagens Nyheter.

Det är så mycket mera glädjande att andra inom regeringspartiet insett att man inte kommer särskilt långt med den taktik som jag anser att herr Moberg demonstrerade i januari och februari. Om detta beror på att herr Alemyr verkligen instämmer i kritiken mot PUKAS eller om det hela är

resultatet av ett taktiskt resonemang är svårt att avgöra. Faktum är dock att vi genom det utlåtande som ligger på kammararens bord här i dag i alla fall har fått en välkommen förbättring på flera punkter i systemet och att i själva verket inte särskilt mycket är kvar av det förslag som en gång döptes till Palmes UKAS.

Jag vill bara säga några få ord till herr Berndtson i Linköping, som så helt fördömer utskottets betänkande. Ja, från vpk:s utgångspunkter är det nog naturligt att göra det, ty såvitt jag uppfattat vpk:s ståndpunkt önskar man helt radera det system som vi har på universiteten. Jag har inte funnit några som helst konkreta förslag till ett alternativ. De övriga inom utbildningsutskottet har såvitt jag förstår haft som sin målsättning att söka åstadkomma förändringar, förbättringar och reformeringar, men herr Berndtson har som jag uppfattat honom enbart gått in för att störta och radera.

Det är klart, herr talman, att jag som motionär hellre hade sett en annan utformning av betänkandet. Jag tycker att det förslag som föreligger är vagt på åtskilliga punkter och ger utrymme för flera olika tolkningar. Slutligen är hela frågan om studiernas arbetsmarknadsanpassning, dvs. kontakterna mellan universiteten och avnämarna, knappast berörd, och det finner jag vara en mycket allvarlig brist.

Det har redan skrivits mycket om detta betänkande i tidningarna. Inte minst har dessa skrivelser berört studenternas reaktioner på förslaget. Reaktionen inom studentvärlden har varit negativ. Delvis tror jag att man får beteckna negativismen som överdriven. Det finns, menar jag, väsentliga framsteg i den kompromiss som har uppnåtts. Men i det stämnings- och debattläge som råder inom kårerna – inte minst mot bakgrund av statsrådet Mobergs uttalanden – är det kanske inte så märkligt att studenten i gemen uppfattar alla förslag, som inte direkt innebär ett totalt avskaffande av utspärningen och en förändring av linjesystemet, som dåliga lösningar.

Vad är det då vi vinner med utskottets förslag? Först och främst en förenkling i administrationen när det gäller utbildningslinjernas konstruktion. Att studenterna i framtiden får läsa ämnena i valfri ordning måste uppfattas som en väsentlig vinst. Jag noterar dessutom att utskottet som sin mening anför att linjerna i stort redan i dag är att anse som rekommendationer. Därmed får man väl säga att utskottet i väsentliga delar anammat motionernas krav om linjesystemet. Att man inte tagit steget fullt ut och angivit att linjerna skall benämnas rekommendationer beklagar jag som motionär, men det måste, herr talman, anses vara av mera formell än reell innebörd. Huvudsaken är att vi i och med betänkandet har fått klarlagt att de nuvarande linjerna inte skall uppfattas som de enda av samhället påbjudna alternativen.

Låt oss dessutom hoppas att det resonemang som utskottet för om behovet att snarast konstruera nya utbildningskombinationer, som är direkt inriktade på näringslivet, verkligen ger resultat. Det räcker inte där att vänta på U 68. Vi måste redan nu successivt bygga ut kombinationerna och ge studenterna alternativ som inte ensidigt – som hittills i stor utsträckning varit fallet – leder till läraryrket.

Det andra som vi vinner med utskottets förslag är utökade resurser till

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

studievägledning och pedagogiskt utvecklingsarbete. Flera talare har redan uppehållit sig vid detta, och jag vill bara understryka hur viktigt det är att vi på sikt kan få den uppsökande studievägledning som både rektorsämbetena och studenterna själva kräver. En sådan verksamhet insatt på ett tidigt stadium i varje students studier vore ett vettigt alternativ för att verkligen öka genomströmningen.

Låt mig så gå till frågan om avnämarmarkakterna. Det är på den punkten en stor brist att utskottet nöjer sig med att hänvisa till U 68. U 68 kan, såvitt jag förstår, vara genomförd tidigast om tre år, och vi skulle alltså låta ytterligare tre årskullar studenter påbörja sina studier utan nära kontakt på universiteten med arbetsgivarparterna. Det finner jag vara utomordentligt allvarligt.

Ett av de nya inslagen i de senaste årens sysselsättningsproblem utgör det successivt allt större antalet akademiker bland dem som går arbetslösa. Jag har tidigare i denna kammare tagit upp dessa problem till behandling, då utan någon större förståelse från ansvarigt statsråd. Jag kommer mycket väl ihåg en diskussion om dessa frågor förra året med inrikesministern och hur herr Holmqvist då i stort viftade bort mina bekymmer om den begynnande arbetslösheten för dessa grupper. I dag vet vi att mina och andras farhågor har slagit in. Enligt beräkningar har vi i dag 6 000 akademiker som saknar arbete, och siffran har stigit successivt månad för månad. AMS-chefen Bertil Olsson är numera väl införstådd med dessa problem, och det är få i dag som klandrar den som tar upp akademikernas arbetslöshet för att vara ute och tala för en liten och, som det tidigare hetat, privilegierad grupp.

Det är klart att en viss del av arbetslösheten bland akademiker beror på den enormt snabba expansionen inom den högre utbildningen. Antalet examinerade har, som fru Sundberg angav, tredubblats på tio år, och då blir det helt naturligt problem -- åtminstone på kort sikt. Men en icke oväsentlig del av problemen beror på att massor av dem som utexamineras i dag saknar utbildning för den arbetsmarknad de skall ut på. Alla samhällsvetare och humanister kan inte få jobb inom den offentliga sektorn, och ute i näringslivet vet man litet om deras utbildningar, och det man vet passar inte in i de flesta fallen. Det är här anknypningen till avnämarna kommer in. Vi måste få en tätare kontakt mellan olika avnämarmarkategorier och universiteten. Vi måste vidare få utbildningar som är direkt konstruerade för näringslivets behov, eftersom en stor del av morgondagens akademiker kommer att ta anställning där. Här finns stora luckor i dag, och det har också remissinstanserna konstaterat vid behandlingen av den motion som här bl. a. mitt namn. Det är för mig en gåta att inte utskottet har tagit fasta på vad remissinstanserna säger utan enkelt hänvisar hela problemet till U 68. Det är sent nog i dag att tackla de här problemen, och situationen kommer ytterligare att försvåras under den tid som förflyter till dess att U 68 är genomförd.

Jag har på denna punkt inget yrkande, herr talman, men jag vill ändå till protokollet fästa dessa mina synpunkter och understryka med vilket allvar jag betraktar problemen.

Låt mig så, herr talman, slutligen komma till den fråga där vi inom moderata samlingspartiet inte kan acceptera utskottets skrivning. Det

gäller frågan om avstängningsprövningen. Få saker har blivit så kritiserade som just utspärningsbestämmelserna. Systemet har inte fungerat — knappt ett hundratal studenter har sammanlagt blivit föremål för avstängning — och den enda effekten har, såvitt jag kan se, varit administrativa svårigheter och betydande kostnader. Studievägledarnas arbete har till stor del gått åt att administrera avstängningsbyråkratin — trots att avstängningen alls inte haft någon effekt vare sig på genomströmningstakten eller när det gäller hjälp och stöd åt studenter som kommit efter i sina studier. Kritiken mot avstängningen har varit entydig. Samtliga rektorsämbeten har uttalat sig för ett avskaffande eller betydande uppmjukningar. Utskottets skrivning innebär visserligen en uppmjukning men är så vag till sin formulering och ger utrymme för så olika tolkningar att den inte kan accepteras.

Eftersom utskottet konstaterar att avstängningen varit förknippad med stora praktiska svårigheter och icke med ett ord förklarad, vari de eventuella fördelarna med avstängningen skulle ligga, borde ett upphävande av avstängningsparagrafen föreslagits som en logisk konsekvens. För övrigt finns det inte någon ansvarig som har kunnat ange någon fördel med utspärningen, och jag kan inte tänka mig att herr Moberg heller i dag har kommit på något försvar som verkligen håller.

Herr talman! Det finns sålunda flera positiva inslag i det förslag som utskottet presenterar. Jag har berört de ökade satsningarna på studievägledning liksom uppmjukningen av linjesystemet. Därutöver får man hoppas att utskottets resonemang om behovet av en översyn av linjerna, syftande till konstruerandet av nya och mera arbetsmarknadsanpassade alternativ snabbt skall ge resultat. De två allvarliga bristerna i förslaget utgör dels frånvaron av förslag när det gäller avnämmarkontakterna, dels resonemanget om avstängningsprövningen. På den sista punkten kan vi i den moderata gruppen icke anse oss nöjda med utskottets skrivning. Den lämnar, som jag tidigare sade, alltför mycket utrymme för egna tolkningar från departementets sida. Väl medvetna om bl. a. herr Mobergs tidigare attityd i frågan anser vi att riksdagen i dag bör uttala sig för ett upphävande av avstängningsprövningen.

Jag ber alltså att få hemställa om bifall till yrkandet nr 2 i motionen 194, där det begärs att 31 § i kungörelsen om utbildning vid de filosofiska fakulteterna, den s. k. avstängningsparagrafen, upphävs.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Det är väl uppenbart att herr Wijkman är något besviken på sina partivänner i utskottet. Hur stora förväntningar han hade vet jag inte, men jag vill erinra om att herr Wijkmans egen motion förra året om att utbildningsnämnderna skulle få generell dispens från att tillämpa 31–33 §§ inte fick stöd ens av herr Wijkmans partivänner. Det enda stöd som då fanns var ett särskilt yttrande från min sida i utskottet, och man får väl inte räkna med att de borgerliga partierna vänt så snabbt.

Jag är något förvånad över herr Wijkmans tal om att inget konstruktivt kommit från vpk. Jag måste säga att så brukar faktiskt statsrådet Moberg bemöta vår kritik mot PUKAS. Jag hoppas nu bara att inte herr Wijkman i förväg knyckte statsrådets replik.

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Om jag hörde rätt använde herr Wijkman uttrycket "vi i moderata samlingspartiet" när han ställde ett särskilt yrkande, och det ger mig anledning fråga om det alltså är så att moderata samlingspartiet som grupp tagit en annan ställning än dess företrädare i utskottet gjort på denna punkt.

Jag finner det naturligt att enskilda riksdagsmän kan vilja markera en avvikande uppfattning gentemot sitt eget partis representanter i ett utskott, men det är ganska häpnadsväckande att moderata samlingspartiet tydligen nu beslutat att öppet ta avstånd från sina företrädare i utbildningsutskottet. De har varit synnerligen aktiva vid tillkomsten av den uppgörelse om PUKAS som ryms i det utskottsbetänkande som vi nu behandlar.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Till herr Berndtson vill jag säga att det är riktigt att min motion från förra året var en enskild motion. Vi hade vid den tidpunkten inte så stora erfarenheter av utspärningssystemet. Men jag har just deklarerat här att på den punkten är jag och flera i mitt parti missnöjda med utskottets skrivning. I övrigt accepterar vi utskottets skrivning. Där föreligger ingen som helst skillnad mot förra året.

När det gäller huruvida vpk har ett konstruktivt alternativ eller inte kunde jag i varje fall inte i herr Berndtsons inledande anförande upptäcka några alternativ till det system som trots allt innehåller mycket som man inte bara kan avskaffa. Det är väldigt enkelt att demagogiskt säga: "Rasera PUKAS, bort med alltihop!" Men då måste man i rimlighetens namn ha alternativa byggstenar att presentera, och det tycker jag inte att herr Berndtson har gjort.

Till herr Wikström vill jag säga att jag är en av undertecknarna till denna motion, och jag har precis som herr Wikström sade, att han tyckte var naturligt, arbetat för att utspärningsparagrafen skall avskaffas här i dag. Exakt hur varje ledamot i moderata samlingspartiet kommer att ställa sig kan jag inte avgöra på förhand. Vi har, precis som jag förstår att man gör i folkpartiet, diskuterat denna fråga på gruppsammanträde, och där befanns det vara en majoritet som menar att när det gäller utspärningsparagrafen bör man icke acceptera utskottets skrivning. I övrigt tycker alltså gruppen att detta förslag är bra. Så har jag uppfattat saken.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag må gärna göra en liten kommentar. Jag vill först inregistrera vad herr Wijkman sade om det positiva i kompromissen, och jag tror att vi är helt överens om det. Det är helt riktigt. Men en kompromiss är en sak som föregåtts av många förhandlingar för att vi skulle komma fram till ett så hyggligt resultat som möjligt. När nu herr Wijkman personligen uppmanar hela moderata gruppen eller delar av den att hoppa av från denna överenskommelse, vill jag uttrycka min stora förvåning. Herr Wijkman var nämligen med på det sista sammanträdet som vi hade här uppe på riksdagshyllan för att resonera om detta. På en

direkt fråga om han kunde acceptera detta svarade han ja. Jag må säga till herr Wijkman att även i politiken skall man hålla överenskommelser. Det fordrar vanlig anständighet och hederlighet.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Om motionerna har ungefär likartade yrkanden, bl. a. i fråga om utspärningsparagrafen, tycker jag det är säreget när den ene motionären säger att den andre motionären inte har något konstruktivt förslag.

Jag vill också påpeka för herr Wijkman att det finns ytterligare ett yrkande i vpk-motionen som ingen annan har, nämligen om utredning av studenternas studiemotivation, som skulle kunna läggas till grund för en framtida målsättningsdebatt och reformering av de filosofiska fakulteterna. Det betraktar jag som ett konstruktivt förslag.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Det är inte bara utspärningsparagrafen som herr Berndtson har diskuterat — en mängd andra saker ingick i hans anförande. När det gäller avstängningsparagrafen håller jag med om att vi är överens, och det kommer väl också att dokumenteras i omröstningen.

Till herr Larsson i Staffanstorp vill jag säga att det är riktigt att det varit många och intensiva förhandlingar. Jag vill inte här i kammaren gå in på exakt hur de har drivits, under vilken tidspress osv. Det är också riktigt att jag har sett en del av ett utkast, inte hela betänkandet, där bl. a. linjesystemet och avstängningsprövningen diskuterades. Herr Larsson är väl medveten om att det slutliga utskottsbetänkandet på väsentliga punkter avviker från detta utkast. Vad jag sade vid vår diskussion då, herr Larsson, var att jag som motionär var besviken men att jag, såvitt inget utöver detta inträffade, kunde tänka mig att sitta still i båten. Det var exakt så jag uttryckte mig.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Det är klart att inte det slutgiltiga betänkandet förelåg. Men i de delar som det här är fråga om förelåg överenskommelsen. Och på en direkt fråga till motionären om han kunde acceptera den svarade han ja. Någon mera kommentar behöver jag inte göra.

Herr MOLIN (fp):

Herr talman! Samhället satsar ärligen drygt 1 miljard kronor på högre utbildning vid universitet och högskolor. Det är mycket pengar, och det är självfallet viktigt att de används på ett effektivt sätt. Därigenom skall vi få personer som genom en kvalificerad specialutbildning kan bli till nytta i de gemensamma samhällsangelägenheterna. Samtidigt skall utbildningen ha ett kvalificerat och meningsfullt innehåll till glädje för den enskilde studeranden. Om dessa mål för den högre utbildningspolitiken råder i allmänhet stor enighet.

Däremot har meningarna varit delade om vilka medel som skall användas. Det i dag diskuterade s. k. PUKAS-systemet, de fasta studiegångarna, är ett sådant medel.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Jag hade för drygt ett år sedan här i kammaren en debatt med statsrådet Moberg om hur PUKAS-systemet fungerat. Jag lämnade därvid vissa uppgifter om den s. k. genomströmningshastigheten, dvs. de faktiska studieresultaten, och om studenternas fördelning på olika utbildningslinjer.

Herr Moberg svarade den gången på min interpellation med att fråga vad det var för sorts kritisk skolning som jag hade fått vid mitt universitet, när jag trodde att en meningsfull analys av systemets verkningar redan då, innan en PUKAS-ärgång var färdig, kunde göras. Och han hävdade att jag genom min interpellation spelade de grupper i händerna som ville se systemet slaget i spillror.

Det har nu gått ett drygt år sedan dess, och den första PUKAS-ärgången är färdig. Låt oss se vad en utvärdering i dag säger om hur detta system faktiskt har fungerat.

Vi finner då att studieresultaten är oförändrade. Omkring hälften av studenterna klarar sina studier på avsedd tid, vilket alltså betyder att den s. k. genomströmningshastigheten inte har förbättrats genom PUKAS-systemet. Därigenom har inte heller kostnaderna per utbildad studerande kunnat minskas. När det gäller det tredje av syftena med denna reform, nämligen graden av yrkesinriktning, har man inte heller uppnått målet. Tvärtom – den andel av studenterna som har valt att följa PUKAS-systemet, dvs. läsa enligt s. k. allmän utbildningslinje, har blivit lägre än vad man räknade med, och andelen har successivt sjunkit.

I utskottsbetänkandet finns på s. 6 en tabell över det här förhållandet. Den är hämtad från universitetskanslersämbetets remissyttrande, och den kräver ett par korta kommentarer. Tabellen visar i sin övre hälft att andelen studerande på allmän utbildningslinje från höstterminen 1969 till höstterminen 1971 sjönk från 87 till 55 procent. Om man tar motsvarande siffror för vårterminerna, så finner man att det har skett en minskning från 50 procent vårterminen 1970 till 25 procent vårterminen 1972. Den sistnämnda siffran finns inte i tabellen, beroende på att den härstammar från statistiska centralbyrån vid en senare tidpunkt, men det kan för kammarens ledamöter vara intressant att ta med också den senaste siffran, alltså för vårterminen 1972: 25 procent. Denna utveckling går, som fru Sundberg tidigare har påpekat, stick i stäv med vad som förutsågs, bl. a. av statsrådet Moberg. Nu försöker man komma ifrån detta faktum genom att i universitetskanslersämbetets remissyttrande göra en s. k. "reviderad redovisning", där man har inkluderat de studenter som följer "del av allmän utbildningslinje", och man får då en vackrare siffrerad, som framgår av den nedre hälften av tablån på s. 6. Detta, herr talman, är med förlov sagt nonsens. Alla vet att en form för studenterna att undgå att binda sig vid allmän utbildningslinje är att registrera sig för studier i visst ämne såsom del av utbildningslinje. Huruvida man då hamnar som studerande på del av allmän utbildningslinje eller del av särskild utbildningslinje beror ju enbart på om det ämne man vill studera ingår i de första avdelningarna av allmän utbildningslinje eller ej. Jag har velat säga det här, eftersom jag tycker att universitetskanslersämbetet kunde ha gett en rättfram redovisning av utvecklingen på området utan att trassla till begreppen.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Vi vet alltså i dag – såsom vi förmodade för ett år sedan – att studieresultatet, mätt i form av genomströmningshastighet, inte har förbättrats genom PUKAS, vi vet att kostnadsstegringen inte har kunnat hejdas och vi vet att de fasta studiegångarna inte har lett studenterna till ett mera klart yrkesinriktat ämnesval än tidigare. På den senare punkten går utvecklingen för övrigt i motsatt riktning: allt fler studenter vill slippa bindningen till en allmän utbildningslinje.

Detta, herr talman, är samma resultat som jag i april förra året förutsåg, en analys som statsrådet Moberg då i ett aggressivt anförande dömde ut genom en hänvisning till vissa ”igångsättningssvårigheter”. Nu har det gått drygt ett år, och en utvärdering står på ännu fastare grund. Den visar att PUKAS-systemet icke har lett till de avsedda effekterna. Kan vi måne i dag räkna med ett erkännande av detta faktum från de för utbildningspolitiken ansvariga?

Om några dagar har sex terminer förflutit sedan de första PUKAS-studenterna inskrevs vid våra universitet. Då skall den första kullen av studenter enligt den nya studieordningen alltså bli färdig. Kommer de att bli färdiga? Kommer vi om några dagar att möta de nyutexaminerade PUKAS-studenterna, beredda att gå över till arbetslivet?

Nej, herr talman! I själva verket är det bara en liten del som kommer ur systemet nu i vår. Redan efter halva studietiden hade nämligen så mycket som 40 procent av studenterna fallit bort. Sedan dess har ytterligare 30 procent kraftigt försenats eller upphört med sina studier. I bästa fall kan alltså en fjärdedel av PUKAS-årgången från höstterminen 1969 träda ut i arbetslivet denna sommar. Hur många av denna fjärdedel kommer att finna arbete? Hur många av denna fjärdedel kommer att känna sig ha fått ”klara besked” om vilken yrkesutbildning som de olika utbildningslinjerna inom PUKAS skänkte? Hur många av dessa studenter kommer att finna att utbildningslinjerna i PUKAS gav den entrébiljett till arbetsmarknaden tre år senare som utbildningslinjerna syftade till att ge? Herr talman! Svaren på dessa frågor ligger i öppen dag. Och kanske är de ett mera aktuellt och mera påträngande bevis för PUKAS-systemets misslyckande än den statistik som tidigare redovisats. Låt mig från denna talarstol uttala min medkänsla med de studerande som i dagarna kommer ut från de fria fakulteterna och finner att deras studier inte leder dem till en adekvat sysselsättning.

Vi måste naturligtvis ta vara på de här erfarenheterna och så snart som möjligt anpassa systemet efter gjorda erfarenheter. Jag hälsar med tillfredsställelse att utbildningsutskottet sökt genomföra sådana praktiska förändringar och här står i motsats till statsrådet Moberg, som i en tidningsintervju i januari förklarade att inga som helst förändringar borde göras innan U 68:s betänkande läggs på bordet.

De förändringar som föreslås av utbildningsutskottet är alltså steg i rätt riktning, men de är enligt min mening otillräckliga. Visserligen föreslås i fråga om kravet på viss ordningsföljd en förändring, som i och för sig är värdefull. Men den gäller bara första och andra avdelningarna inom utbildningslinjerna och berör inte den tredje avdelningen. De 17 utbildningslinjerna från 1969, som ju i allt väsentligt är oförändrade, fungerar inte i dag som de yrkesinriktade studiealternativ de presen-

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

terades som. Låt mig bara ta ett exempel. Utbildningslinje nr 8 har sju underavdelningar, och inte någon av dessa underavdelningar är specifikt yrkesförberedande. Jag vill i det sammanhanget erinra om att vi ju sedan länge inom filosofisk och samhällsvetenskaplig fakultet har särskilda yrkesinriktade examina – civilekonom- och pol.mag.-examen. Vi har i motionen 62 påmint om det.

Man har vidare från utbildningsutskottet fäst förhoppningar vid de successiva förändringar av utbildningslinjerna och studieplanerna som görs av universitetskanslersämbetet. Jag är inte säker på att detta alltid är en särskilt lämplig väg för att komma till rätta med svårigheterna. Jag vill ta ett exempel också på den punkten. Universitetskanslerämbetets arbetsgrupp för översyn av studieplanen i samhällskunskap har nyligen föreslagit att studieplanen skall baseras på förutsättningen att samhällskunskap icke endast skall ingå i utbildningar som syftar till läraryrket utan även i andra utbildningar. Samhällskunskap är ett ämne som tillkom inom PUKAS-systemet och som då konstruerades allenast för skolans behov av lärare i samhällskunskap. Annan samhällsvetenskaplig yrkesutbildning kan uppenbarligen erhållas bättre och lättare på annat sätt. Den föreslagna nya studieplanen i samhällskunskap kommer inte att göra studierna mera målinriktade, den kommer tvärtom att bli vilseledande för de studerande som väljer ämneskombinationer med samhällskunskap och som inte avser att bli lärare.

Också den rätt starka betoningen på värdet av de yrkesinriktade kurserna – DYRK- eller YRK-kurser eller hur de nu förkortas – måste betecknas som närmast vilseledande. Dessa kursers värde i den nuvarande arbetsmarknadssituationen tror jag är ganska överdriven. Det rör sig om ett smalt utbud av kurser, konstruerade inom en begränsad krets och inriktade på små yrkessektorer. Här har prestige och stelbenthet i allmänhet hindrat försöken att starkare yrkesanpassa utbildningen vid de fria fakulteterna. Låt mig som exempel på sådana kurser nämna YRK-kurser i dramatik, museiteknik och biståndsteknik, som uppenbarligen alla tre vänder sig till en mycket smal sektor inom yrkeslivet.

Jag tror att en förutsättning för verkliga förbättringar på det här området är att vilseledande inslag i utbildningssystemet elimineras och att administrativa felsteg rättas till. De fasta studiegångarna bör därför, som föreslagits i motionen 62 av herr Wikström m. fl., tills vidare förvandlas till rekommendationer om ämneskombinationer och ämnesföljden för vissa specifika yrkesinriktningar.

Jag yrkar därför, herr talman, under punkten I bifall till motionen 62.

Om man ser på bakgrunden och förarbetena till PUKAS-systemet kan det väl sägas att det ursprungliga förslaget, som förkortades UKAS och som härstammade från universitetskanslersämbetet, i vissa avseenden var ett sjödugligt fartyg. I PUKAS drog man ur bottenventilerna, och när utbildningslinjerna – inte minst genom de uppgifter vi har fått nu i vår – kapsejsat, så återstår här bara en gigantisk administrativ överbyggnad.

Utbildningsutskottet påpekar helt riktigt att PUKAS i flera avseenden medfört ett omfattande administrativt överarbete. Den s. k. avstängningsparagrafen är ett bra exempel härpå. Ett mycket litet antal studenter har ju faktiskt avstängts, men många har sugits in i själva avstängnings-

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

proceduren. Det borde vara tillräckligt med *en* form av effektivitetskontroll på det här området, nämligen tröskelprövningen, och det borde därför nu vara möjligt att avskaffa bestämmelsen om avstängning från studier vid universitet. Som erfarenheterna på fältet visar - vilket inte minst framgår av de lokala universitetens remissyttranden - leder denna bestämmelse till onödigt psykiskt obehag för de studerande och till onödigt och kostsamt administrativt merarbete för universitetsförvaltningarna.

Under punkten 2 är skillnaderna mellan utskottsmajoriteten och reservanten i och för sig ganska obetydliga: utskottsmajoriteten föreslår en ytterligare uppluckring av de redan uppluckrade bestämmelserna om avstängningsprövningen. Ett yrkande om bifall till motionen 62 under denna punkt sammanfaller med ett yrkande om bifall till reservationen 2.

Herr talman! Låt mig sluta med en liten kort personlig kommentar.

De av mig förordade förändringarna av PUKAS-systemet bidrar naturligtvis bara delvis och i rätt begränsad utsträckning till att komma till rätta med de svagheter som för närvarande finns i svenskt universitetsväsende. De är en möjlighet som bör tas till vara i ett läge där svenskt universitetsväsende tenderar att utvecklas i negativ riktning. Vi ger inte i dag våra studenter allt det vi kan ge och vad vi borde ge. Våra nordiska grannländer har på många punkter under senare år passerat förbi oss. Mot den bakgrunden tror jag att jag vågar förutse att strålkastarljuset förr eller senare obönhörligen kommer att riktas mot den eller dem som bär huvudansvaret för denna utveckling.

Herr statsrådet MOBERG:

Herr talman! Studieordning 1969 var den fråga med vars hjälp regeringen under denna vårsession skulle tillfogas sitt stora nederlag. Redan i januari spekulerade de välinformerade kolumnisterna i huvudstadstidningarna om det stora förestående nederlaget. Nu har vi fått en två timmar lång uppvisning i hur det klara alternativet till regeringslinjen ser ut!

Låt mig fortsättningsvis med hänsyn till den knappa tiden mycket kort kommentera de frågor som har ställts till mig. Jag har ingen anledning att här gå in på utskottsbetänkandets innehåll. Det överensslämmer i allt väsentligt med de ändringar som kanslersämbetet redan före statsverkspropositionens avlämnande annonserade att ämbetet skulle föreslå, och som jag i statsverkspropositionen anmälde skulle komma att tas upp till prövning av Kungl. Maj:t.

I den intervju i Dagens Nyheter som jag tror att tre talare här har åberopat påpekade jag att kanslersämbetets förslag var nära förestående och att man i Kungl. Maj:ts kansli liksom tidigare år och i vanlig ordning skulle vidta de förändringar och justeringar i det administrativa systemet som erfarenheterna gav anledning vidta. Vid nämnda intervjutillfälle diskuterade herr Molin, ett par journalister på Dagens Nyheter och jag vad som rimligen borde göras beträffande de filosofiska fakulteternas organisation. Bakgrunden var det som under hösten i fjol hade diskuterats i hela den svenska pressen på basis av de utbildningsdagar som anordnas av TCÖ. Man hade då diskuterat vilka förändringar i universi-

Fredagen den
26 maj 1972

*Anslag till förvalt-
ningarna vid uni-
versiteten, m. m.*

tets- och högskolesystemet som borde göras med hänsyn till att vi under 1970-talet står inför de mycket stora frågorna att lösa vuxenutbildningsproblemen på ett bättre sätt än tidigare. Jag säger detta med anledning av att herr Wikström citerade vad jag sade vid denna intervju. I det debattläge som då förelåg – alltså i januari – föreföll det mig naturligt med en hårdare styrning av de filosofiska fakulteterna än den som 1969 års studieordning medger. Jag fann detta naturligt, eftersom praktiskt taget alla debattörer var överens om att vuxenutbildningen framöver skulle behöva prioriteras resursmässigt.

När herr Molin i DN-intervjun frågade mig: ”Menar Du att alla genomgripande förändringar skall vänta till U 68 kommer med sitt förslag någon gång i höst?” På det svarade jag ja. I herr Molins version i dag får vi höra att frågan gällde om någon som helst förändring skulle ske. Den ändringen i frågan visar halten av herr Molins inlägg över huvud taget.

Sedan vill jag på fru Sundbergs fråga svara så här. När vi 1969 diskuterade vilken typ av ungdomar som man hade anledning vänta sig skulle välja särskild utbildningslinje förklarade jag, att det var de originella studenterna – och gudskelov att vi har dem – som var fast beslutna att välja en viss speciell kombination med hänsyn till sina intressen och framtida planer som skulle kunna välja den särskilda utbildningslinjen, om de angav sin utbildningsplan. Och den gruppen bedömde jag då vara fem å sex procent, tror jag att jag sade. Enligt kanslersämbetets redovisning utgör de studerande, vilkas studier har en annan inriktning än de allmänna utbildningslinjerna anger och vilka angivit sitt utbildningsmål fram till 120 poäng, två tre procent. Jag överskattade alltså den gången gruppens storlek något.

Det är vidare ett faktum att det glädjande nog ökande antalet universitetsstuderande som är 25 år eller äldre och som har fem års erfarenhet och dålig skolutbildning bakom sig enligt bestämmelserna har att välja särskild utbildningslinje. Det ökar procentsiffran. Dessutom är det, särskilt i storstäderna, ett ganska stort antal vuxna som i syfte att förkovra sig i arbetet väljer att studera enstaka ämnen vid universiteten. De utgör, vilket framgår av detaljstatistiken, också en mycket stor del av dem som väljer särskild utbildningslinje. Det är också glädjande att universiteten kan ge dem denna service för deras fortsatta verksamhet.

Men så finns det – jag erkänner det – en grupp som jag 1969 inte trodde skulle bli så stor. Det är den grupp herr Molin här talat om, den grupp som av taktiska skäl väljer att ta ett ämne i sänder och därför väljer särskild utbildningslinje. En del av dessa studenter är tyvärr påverkade av den illasinnade opinionsbildning som förekommit och allttjämt förekommer vid universiteten mot detta system. Dem beklagar jag nu liksom jag beklagade dem 1969. De kan komma i den situation som många hamnade i innan vi införde Studieordning 1969, nämligen att studera på vinst och förlust. Med anledning av vad herr Larsson i Staffanstorp och herr Richardson på den punkten sade om systemet vill jag gärna, för att visa att något trots allt skett i positiv riktning i detta avseende, citera vad studentläkaren i Uppsala, doktor Backström, sagt om hur systemet fungerat på denna punkt. Han sade i en intervju i Upsala Nya Tidning i februari i år: ”PUKAS införande har medfört att studieproblemen inte

ökat som man kunnat tro av debatten, utan minskat. Före reformen var det många studenter med mer eller mindre fantasifulla ämneskombinationer som led av akuta studieproblem. De kunde inte få anställning på sina betyg. I och med den relativt hårda styrning som nu är för handen blir målinriktningen av studierna en annan. Därför har vi till stor del sluppit studenter med dessa typer av problem.”

Jag hoppas, herr Molin – och det hoppas jag att herr Molin också hoppas – att denna grupp svaga människor inte är särskilt stor bland dem som i dag av taktiska skäl valt särskild utbildningslinje och tar ämne för ämne, därför att de riskerar att hamna i den situation som så många hamnade i före 1969 och som vi ville undvika med detta nya systems genomförande.

Låt mig så säga några ord av allmän karaktär. Studenternas stora problem i dag är inte Studieordning 1969. Det stora problemet för studenterna vid de filosofiska fakulteterna är – på den punkten ger jag herr Richardson rätt – hur de, när de nu i snabbt ökande omfattning examineras från de filosofiska fakulteterna, skall kunna omsätta sina kunskaper i praktiskt arbete. Det är för dem som nu är eller snart blir färdiga en arbetsmarknadsfråga som jag inte skall gå in på i dagens debatt. Låt mig bara konstatera att dessa studenters situation med allra största säkerhet hade varit sämre ur arbetsmarknadssynpunkt i dag om statsmakterna inte infört Studieordning 1969.

Men studenternas akuta oro och problem uppfordrar utbildningspolitikerna att på sikt göra utbildningssystemet vid de filosofiska fakulteterna mera anpassningsbart till arbetsmarknadens växlingar och krav. Strävanden i den riktningen främjas självklart inte om man nu, som här har krävts, helt berövar utbildningssystemet de medel till anpassning och styrning som Studieordning 1969 anvisar. Enda rimliga alternativet till dagens förhållanden med hänsyn till arbetsmarknadens krav och studenternas oro måste vara att åt dem som planerar och utvecklar utbildningsutbudet ge större möjligheter än de har i dag att åstadkomma en snabbare och effektivare arbetsmarknadsanpassning av utbildningen vid de filosofiska fakulteterna. Vi får tillfälle att relativt snart diskutera mera konkret vilka ytterligare medel som utbildningssystemet bör utrustas med under senare delen av 1970-talet för att vi bättre än i dag skall kunna komma åt de problem, som flertalet studenter upplever som de stora för deras del. U 68:s överväganden och förslag kommer att föreligga under nästa budgetår.

Låt mig i detta sammanhang säga några ord om den vpk-reservation som gäller frågan om studenternas utbildningsmotivation; den reservationen har nära samband med detta allmänna problem. Reservationen mynnar ut i krav på en utredning angående den s. k. studiemotivationen. Utredningen skulle läggas till grund för en framtida målsättningsdebatt och en reformering av de filosofiska fakulteterna.

Under senare år har ett enda allvarligt försök gjorts att precisera studiemotivationens problem på högskolenivå; jag åsyftar professor Sigvard Rubenowitz' studie 1969 med titeln ”Motivationspsykologiska aspekter på högskolepedagogiken”. Denna utredning har analyserats inom U 68:s s. k. högskolegrupp. Man kom där fram till att professor

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

Rubenowitz' utredning närmast kan anses stödja uppfattningen att yrkesinriktning av universitetsstudierna som regel påverkar den enskildes studiemotivation i positiv riktning. Omsatt i utbildningspolitik måste detta betyda att en fastare strukturering av studierna och studiegången än den som hittills gällt vid de filosofiska fakulteterna är ägnad att förbättra studiemotivationen för den enskilde studenten och därmed hans situation.

Detta resultat av en ambitiöst upplagd utredning är för mig en självklarhet. Utredningsresultatet stöder helt det som skett och nu sker vid de filosofiska fakulteterna, dvs. införandet, bibehållandet och utvecklandet av systemet med fasta studiegångar, införandet av nya mera yrkesinriktade ämnen samt en ökad differentiering av studierna i de stora examensämnena i syfte att tillgodose mer än en målsättning för studier i sådana ämnen.

Vpk-reservationen förordar att man från den 1 juli i år skulle ta bort de åtgärder och stoppa den verksamhet som verkar i riktning mot ett uppmuntrande av de enskildas studenternas studiemotivation utan att sätta något i stället, att därefter påbörja utredningar i syfte att kartlägga studiemotivationens problem för att någon gång senare på basis av dylika utredningar starta en allmän målsättningsdebatt, som i sinom tid skulle kunna leda fram till en reformering av de filosofiska fakulteterna. Detta förslag innebär, herr Berndtson, med förlov sagt en något egenartad utbildningspolitisk handlingslinje. Läger man till detta att vpk tidigare under årets riksdag i motioner och reservationer på detta område av utbildningspolitiken förordat en rad ting – jag erinrar framför allt om vpk:s ställningstagande i studiemedelsfrågan. Man frågar sig om det kan vara något annat än en ren och skär spekulation i existerande missnöje bland vilсна gymnasister och oroliga universitetsstudenter som dikterat vänsterpartiet kommunisternas handlande.

Att lova förverkliga allt det som tillfälliga ledningar för olika studerandegrupper för fram utan hänsynstagande till utbildningspolitiska avvägningar i stort – framför allt vuxenutbildningen måste nu ges högsta prioritet – och utan hänsynstagande till de mer långsiktiga effekterna av ett förverkligande av de skilda önskemålen på kort sikt inger knappast respekt. Vpk:s krav på studiemedel åt alla studerande i gymnasieskolan skulle, om man tog det på allvar, innebära att vi från nästa år finge öka statsbudgetens utgifter med 1,7 miljarder kronor. Jag kan omöjligen, herr Berndtson, se hur helhetsbilden av ert agerande på högskoleområdet denna värtermin kan inpassas såsom ett led i en jämlikhetspolitik med socialistiskt förtecken.

Herr talman! Den uppräknning av medelsanvisningen för studievägledning som utskottet föreslår kommer självfallet att leda till en förstärkning av resurserna för ett angeläget ändamål. Medlen är även från en annan synpunkt välkomna. Den oväntade och rätt kraftiga minskningen av antalet studerande vid de filosofiska fakulteterna har nu medfört att drygt 400 ettårsförordnade lärare, assistenter och amanuenser från den 1 juli i år inte längre behövs för utbildningsuppgifter vid de filosofiska fakulteterna. Några tiotal av dessa kan nu komma att direkt eller indirekt beredas fortsatt anställning vid universiteten med hjälp av

dessa ytterligare medel för studievägledning.

I detta sammanhang vill jag bl. a. mot bakgrund av herr Wikströms fråga till mig i korthet redogöra för vissa andra åtgärder, som regeringen har beslutat vidta i den aktuella friställningssituationen. Det rör sig här om tre slag av åtgärder förutom de åtgärder arbetsmarknadsverket självfallet normalt vidtar i ett sådant här läge.

1. Medel kommer att ställas till förfogande för fortsatt anställning under läsåret 1972/73 av högst ett femtiotal särskilt kvalificerade och erfarna universitetslärare med licentiat- eller doktorsexamen och med minst tre års erfarenhet såsom universitetslärare, vilka skulle komma att bli utan anställning med hänsyn till det i dag beräknade utbildningsbehovet.

2. För nästa läsår kommer vidare friställda lärare, assistenter och amanuenser – personer som bedöms kunna inom högst två år slutföra sin forskarutbildning – att ges möjlighet att konkurrera om 200 tillfälliga doktorandstipendier. Härvid förutsätts att vederbörandes avhandlingsarbete har kommit så långt att en realistisk bedömning av återstående utbildningstid är möjlig. Såsom ytterligare förutsättning skall gälla att den slutförda utbildningen kan väntas avsevärt underlätta utträdet på arbetsmarknaden. För dessa stipendier avses medel förskottas i avvaktn på särskilt riksdagsbeslut i höst.

3. Ytterligare ett hundratal av de friställda kommer att beredas tillfälle till extra förordnanden under två månader i anslutning till terminstarten för olika pedagogiska insatser på institutionerna.

Gällande regler innebär att lärarresurserna vid de filosofiska fakulteterna automatiskt anpassas till studerandeantalet. Det är givet att dessa regler i princip skall gälla både när studerandeantalet ökar och när det minskar. När nu emellertid minskningen av antalet studerande har blivit så kraftig på så kort tid, har regeringen bedömt det såsom rimligt att sätta in särskilda åtgärder för att begränsa övergångssvårigheterna. Jag vill understryka, fru talman, att det från regeringens sida här är fråga om en engångsåtgärd uteslutande för läsåret 1972/73. De extra doktorandstipendierna medför sålunda ingen rätt till prolongation för läsåret 1973/74. Det faktiska läget i dessa hänseenden ute på universiteten har klarnat successivt först nu under våren. Arbetsmarknadsstyrelsens och universitetskanslersämbetets förslag har kommit in till departementet under loppet av maj månad – det senaste förslaget presenterades regeringen i tisdags i denna vecka. Det har under dessa omständigheter varit omöjligt att lägga en proposition i hithörande frågor på riksdagens bord under innevarande session. Jag har därför varit angelägen att nu i kammaren redovisa huvuddragen av regeringsbeslutet före vårsessionens avslutande, samtidigt som jag förutskickar att de vidtagna åtgärderna kommer att anmälas för riksdagen och att erforderliga medel för vissa av insatserna kommer att äskas under höstsessionen i proposition om anslag på tilläggsstat. Jag gör detta med så mycket större tillförsikt som utbildningsutskottet, såsom herr Wikström erinrade om, i sitt betänkande nr 4 i år hade en klart positiv skrivning om en konstruktiv lösning av problemet så långt det den gången var känt för utskottet.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Under detta anförande övertog fru andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr WIKSTRÖM (fp) kort genmäle:

Fru talman! Jag måste säga att jag hyser en viss motvillig beundran för statsrådet Mobergs brist på politisk intuition.

När debatten om PUKAS började omkring den 10–15 januari i år måste man konstatera att herr Moberg stack ut huvudet alldeles ovanligt långt. Jag har tidigare refererat till DN-intervjun och till de uttalanden som gjordes i en debatt med Umeåstudenterna, där herr Moberg sade: ”Jag anser det inte aktuellt med någon förändring av Pukasystemet just nu. Men om systemet en gång skall förändras så anser jag det naturligare med en skärpning än en uppmjukning av systemet.” Socialdemokraterna i utskottet har emellertid inte känt sig bundna av herr Mobergs uttalande, utan de visade stor beredvillighet till uppmjukningar och förändringar och förbättringar av systemet.

Men ingen skall dömas enbart efter sina ord – detta måste ju gälla även statsrådet Moberg. Det konstaterandet för då naturligt över till det svar som herr Moberg gav på min fråga om åtgärder för att hjälpa de lärare och forskare som på grund av automatiken i tilldelningen av lärarresurser har kommit att råka illa ut. Jag vill uttrycka min stora tillfredsställelse med de åtgärder som regeringen har fattat beslut om och konstatera att det är ett så gott som fullständigt tillmötesgående av vad utskottet sade och framför allt av vad som sades från oppositionspartiernas sida i vårt särskilda yttrande i mars. Jag säger inte detta för att inregistrera någon partipolitisk poäng, utan därför att åtgärderna måste vara glädjande för de människor som är berörda.

Fru SUNDBERG (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag minns mycket väl diskussionen med statsrådet Moberg och deklARATIONEN om vilken typ av studenter som skulle komma att välja den särskilda utbildningslinjen. Det gällde ämneskombinationer av typen sociologi, fornkunskap och grekiska eller andra sådan ganska extrema kombinationer.

Men, fru talman, att jag begärde ordet berodde på att jag gärna vill få framfört till protokollet att jag inte tror att den enda orsaken till att antalet studerande som har valt särskilda utbildningslinjer så kraftigt har överskridit vad som prognostiserades av statsrådet Moberg är en form av sabotage av systemet och att man därför skulle ha gått in för att välja så att säga ett ämne i taget. Jag tror att det är mycket viktigt att vi har klart för oss att själva konstruktionen och uppläggningsen av de mycket bundna utbildningslinjerna var för begränsade och felaktiga. Rent principiellt innebar detta att uppläggningsen styrde de studerande mot i första hand – vilket också klart sades i propositionen – en lärarutbildning, där efterfrågan förändrades och arbetsmarknadsanpassningen blev svårartad.

Det glädde mig att statsrådet Moberg i sitt anförande bytte ut det vid det här laget uttjatade namnet PUKAS mot Studieordning 69. Det är kanske det framtida namn vi kommer att använda, eftersom PUKAS inte

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

har mycket kvar av sin ursprungliga konstruktion. Låt oss använda Studieordning 69, men låt oss redan nu sikta fram mot vad som kanske blir Studieordning 75 eller något liknande. Den studieordningen hoppas jag också kommer att få den inriktning mot arbetsmarknaden som är nödvändig.

Jag vill gärna säga att det glädde mig att statsrådet Moberg i sitt anförande biträdde de synpunkter, som framfördes av herr Wijkman och mig, nämligen kravet att vi redan nu måste få till stånd en snabbare och effektivare arbetsmarknadsanpassning. Om detta kombineras med det betänkande som här ligger, tror jag att statsrådet och jag kan vara överens om värdet i detsamma.

Herr WIJKMAN (m) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill först instämma i vad fru Sundberg sade. PUKAS är ett begrepp som vi hoppas kunna avföra ur debatten efter omröstningen i dag. Med de förändringar som gjorts är det inte mycket som kvarstår av den ursprungliga studieordningen från 1969.

Jag vet inte hur herr Moberg själv tolkar detta. Det är riktigt som herr Wikström sade att herr Moberg i januari-februari verkligen stack ut huvudet ganska långt. Jag har tidigare blivit, så att säga, slagen på fingrarna av herr Moberg här i kammaren, därför att jag citerat ur tidningsuttalanden. Jag hade just tänkt ta upp det tidningsuttalande från Umeå som herr Wikström berörde. Man måste faktiskt, herr Moberg, gå efter de uttalanden från början av året som citerats här. Därav framgår ganska klart att herr Moberg åtminstone inte då var beredd att göra några som helst uppmjukningar.

Frågan är nu hur herr Moberg betraktar det föreliggande betänkandet. I sitt inlägg sade han att det stora problemet för studenterna inte är studieordningen från 1969, utan att de inte kan få jobb. Det är riktigt. Men universitetens problem medför ju stora svårigheter för studenterna. Universitetens problem ligger i administrativt krångel när det gäller studieorganisationen, en betydande belastning på studievägledningen och betydande kostnadsökningar på grund av hela denna byråkrati. Detta påverkar starkt studenternas förutsättningar och möjligheter att bedriva effektiva studier.

Jag är tacksam för att statsrådet tog upp frågan om arbetsmarknadsanpassningen. Vad herr Moberg sade står i stark kontrast mot vad herr Moberg yttrade vid de debatter vi hade under föregående år. Jag vill dock bestrida, att studenternas möjligheter hade varit sämre när de skall ut på arbetsmarknaden, om den nya studieordningen inte hade införts. Jag tror att just det faktum att de flesta av de 17 linjerna varit ensidigt inriktade på lärarbanan kommer att förstärka de föreliggande balansproblemen. Det kommer att göra det ytterligt svårt för alla samhällsvetare och humanister vid utträdet på arbetsmarknaden. Hade man icke så ensidigt läst sig fast vid utbildningslinjerna, hade man säkert fått en annorlunda konstruktion av utbildningspaketet för många studenter. Men jag noterar med tillfredsställelse att herr Moberg är medveten om dessa problem i dag och inser att vi måste få en snabb utbyggnad av antalet linjer, som verkligen leder ut till den stora arbetsmarknaden.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

Herr LARSSON i Staffanstorp (c) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill bara säga några få ord. I det anförande jag höll här kritiserade jag de problem som uppstått på grund av att PUKAS inte resursmässigt följts upp. Vad man här kan anklaga regeringen för är att åtgärder inte tidigare vidtagits med anledning av den stora tillströmningen av studenter. Från den utsiktspunkt regeringen har måste den ha varit medveten om den arbetsmarknadssituation vi förr eller senare skulle råka in i. Men jag vill ge statsrådet ett erkännande. När han kom in på arbetsmarknadssituationen för lärare slutade han med att säga, att genom dessa nu ökade resurser kunde ett par tiotal lärare kanske användas i studievägledningen. Uppenbarligen kan vi här konstatera att statsrådet och studenterna i dag har Kungl. Maj:ts opposition att tacka för att dessa medel kommer att stå till förfogande.

Herr MOLIN (fp) kort genmäle:

Fru talman! Statsrådet Moberg kom tillbaka till tolkningarna av att så stor andel studenter läser särskild utbildningslinje och sade att det var av taktiska skäl och att det till följd av någon sorts illasinnad påverkan hade blivit fler än det eljest skulle ha blivit.

Låt mig säga — och jag lovar att det nu är sista gången jag säger något om detta — att jag inte alls tror att det beror på detta, utan det beror på att utbildningslinjerna inte ger det stöd och den styrning som de ansågs ge och att studenterna därför inte vill binda sig till viss utbildningslinje.

Jag frågade sedan om man hade reviderat sin uppfattning om hur studieordningen fungerat i praktiken efter de uppgifter som har kommit fram under den här våren, och jag ställde naturligtvis den frågan med hänsyn till den rätt aggressiva debatt som jag hade med statsrådet Moberg förra året. Jag fick inget svar, och det är väl så att i frågor där man själv har engagerat sig hårt är det särskilt provande att medge misstag.

Det bör i och för sig vara möjligt att föra en förutsättningslös diskussion om hur universitetsväsendet skall utformas i framtiden. Det har talats om att man måste åstadkomma en mera markerad yrkesanpassning, och det fanns åtminstone ett uttryck i statsrådet Mobergs inlägg som i det avseendet var tillfredsställande. Det var när han talade om en ökad differentiering. Om man skall kunna åstadkomma en ökad differentiering för att tillgodose arbetsmarknadens krav, betyder det bl. a. att den nuvarande bindningen till utbildningslinjerna som administrativa begrepp måste luckras upp. Jag vill uttrycka den förhoppningen att det också betyder att man kan åstadkomma en större tidsmässig differentiering, så att man inte har den här bundenheten till att all yrkesutbildning vid universiteten skall ta tre år.

Låt mig till sist säga att det är glädjande att statsrådet Moberg här meddelade att han har för avsikt att föreslå att det skall inrättas 200 tillfälliga doktorandstipendier — men att han ännu inte hade hunnit lägga propositionen. I och för sig hade man kunnat klara det genom att bifalla en motion som väcktes av herr Fiskesjö, herr Wijkman och mig under den allmänna motionstiden. Det är i alla fall bra att herr Moberg på den här punkten har tagit intryck av vår argumentation.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universiteten, m. m.

Herr BERNDTSON i Linköping (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Statsrådet Moberg säger att vpk-reservationen om studiemotivationen ansluter till U 68:s arbete och säger att en utredning närmast talar för att de fasta studiegångarna skulle utgöra en fördel i detta hänseende. Jag tillåter mig tvivla på den saken, därför att utbildningslinjerna – som de ser ut i dag i varje fall – innebär att man mer eller mindre söker inbilla de studerande att de får jobb, om de följer dessa linjer. Men så är det ändå inte i verkligheten. Hela det spärrsystem och det krångel kring PUKAS vi har diskuterat i dag är ju knappast ägnat att öka studiemotivationen, och ofta uppstår de svåraste följdverkningarna för socialgrupp 3.

När man hela tiden säger att vi måste invänta U 68, föreligger det väl ändå risk för att U 68 kommer att bli den stora slaktbänken för alla motioner och förslag intill dess U 68 har lagt fram sitt material, och det är naturligtvis inte bra.

Vi har i den korta reservationen för vår motion något motiverat behovet av en utredning om studiemotivationen, och jag skall inte upprepa det här. Jag vill däremot påpeka att vi tidigare under året haft anledning att diskutera frågan om den sociala snedrekryteringen som är ett faktum man måste göra något åt. Jag menar att man bör klarlägga studiemotivationen även för att komma till rätta med det problemet. Jag förstår inte varför man inte nu vill gå med på det här kravet. Skall det möjligen bli en framtida stor reform? Men varje dröjsmål har en förödande effekt, framför allt för arbetarklassens möjligheter att nå högre utbildning.

Statsrådet Moberg kritiserar gången på våra förslag. Men då borde logiken ha bjudit att socialdemokraterna hade gått in för en utredning om studiemotivationen, när de nu vill behålla utbildningslinjerna.

Till slut vill jag säga att herr Wijkman från moderaterna tydligen inte hade knyckt allt vad statsrådet brukar säga i repliker mot vpk:s kritik; det fanns litet kvar av den vanliga negativa bedömningen. Och om det som statsrådet Moberg påstår är svårt att hitta en helhetsbild för jämlikhetspolitiken i vad vi har gjort, så kan det väl delvis bero på att vi i hög grad fått agera utifrån propositioner som inte i alla avseenden har varit helt klara.

Fru RYDING (vpk):

Fru talman! När ett betydelsefullt beslut fattas då det gäller utbildningspolitiken brukar det inte gå alltför fort, åtminstone inte när det t. ex. gäller de vuxenstuderandes möjligheter. Men när PUKAS beslöts för drygt tre år sedan skedde detta utan föregående remiss och trots en kraftig proteströrelse vid universiteten. Statsråden Palme och Moberg föredrog då att arbeta i det tysta och sedan snabbt trumfa igenom besluten. Man var så snabb i vändningarna att det t. o. m. saknades tillämpningsföreskrifter när riksdagen skulle ta ställning till ärendet. Herr Alemyr har tidigare i debatten bekräftat att systemet när det antogs var långt ifrån färdigt.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida vände vi oss då emot såväl reformen som det odemokratiska sätt på vilket den trumfades igenom.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

De borgerliga partierna agerade då som nu fullständigt principiöst. Under förespegling av att vara oppositionella koncentrerade de diskussionen till detaljfrågor samtidigt som de lågmält godkände huvudlinjerna. Och dessa partiers märkliga agerande under de sista månaderna ger därför alls ingen anledning till förvåning.

När regeringen lanserade PUKAS sade man att detta var en stor jämlikhetsreform. Argumenteringen byggde på de många studieavbrotten vid de filosofiska fakulteterna, och man sade att dessa studieavbrott framför allt drabbade de studenter som av olika skäl har sämre studieförutsättningar och vilkas situation skulle förbättras genom fasta studiegångar. På det viset försökte statsrådet Moberg spela ut olika grupper av studenter mot varandra, och på det viset sökte statsrådet Moberg framställa sig själv som förkämpe för, som han sade, "den tysta studentopinionen", för dem som har studiesvårigheter, för "förlorarna", som det då så vackert hette.

Vi betonade vid detta tillfälle för tre år sedan att förhållandena vid de filosofiska fakulteterna var långt ifrån tillfredsställande och att studenterna där, liksom på så många andra ställen, mötte problem som leder till studiemisslyckanden och till studieavbrott. Men, fru talman, vi hävdade också att läget vid de filosofiska fakulteterna i fråga om studieeffektivitet inte var särskilt mycket sämre än på andra håll.

Jag pekade då i riksdagsdebatten på tre huvudorsaker till problemen.

För det första har studenter från arbetarnas och småfolkets hem av många olika skäl större svårigheter att göra sig själva rättvisa inom skolsystemet. Detta gäller tydligt inom grundskolan men också inom den högre utbildningen. Och dessa klassmässiga orättvisor förstärks genom de allmänna svårigheterna i studenternas sociala situation och arbetsförhållanden: den ekonomiska otryggheten, bostadsförhållandena, bristen på läroböcker, den hårda studietakten, den psykiska pressen och de osäkra framtidsutsikterna.

För det andra hävdade jag att den starka tillströmningen till de filosofiska fakulteterna i viss utsträckning berodde på att andra utbildningslinjer var spärrade. Det är en konsekvens av statsmakternas egen utbildningspolitik. De filosofiska fakulteterna har inte ansetts behöva kosta så mycket som andra, t. ex. medicinska eller tekniska utbildningsvägar. De filosofiska fakulteterna har inte fått ökade resurser i takt med den ökade tillströmningen av studenter.

För det tredje påpekade vi ifrån vårt håll bristen på demokrati som spelade in. Inflytandet för studenter och yngre lärare över studieplaner, kurslitteratur och utbildningens organisation har varit mycket dåligt. Därmed minskas också studiemotivationen. Vi menade att PUKAS-reformen på intet sätt löste någon av dessa grundläggande problem. Tvärtom skulle de skärpas. Vi förbådade också en överproduktion av lärare, som sedan inte skulle kunna komma in vid lärarhögskolorna. Och, fru talman, i alla dessa avseenden har utvecklingen gett oss rätt – tyvärr, måste jag säga.

Vänsterpartiet kommunisterna hävdade dessutom vid den första PUKAS-debatten att UKÄ:s och avnämarnas inflytande skulle stärkas och förhindra en demokratisering. I dag kan konstateras att försöksverksam-

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

heten med institutionsdemokrati har blivit ett fiasko och illustrerar ytterligare riktigheten av vår analys.

Fru talman! Luftballongen om PUKAS som den stora jämlikhetsreformen är i dag definitivt spräckt. Inte i något avseende har det kunnat observeras några jämlikhetseffekter av reformen – däremot har man mycket tydligt kunnat konstatera kaos och byråkratisk tillväxt. Det lyckligaste hade givetvis varit, om PUKAS aldrig hade kommit till i den utformning som den presenterades i. När till vårriksdagen i år inlämnades motioner såväl från borgerligt håll som från vårt parti som innebar att huvuddragen i PUKAS skulle avskaffas, illustrerar detta också PUKAS fullständiga och allomfattande misslyckande.

Borgarnas s. k. kompromiss med socialdemokraterna i dag är desto mer ömklig som den innebär att man frångår sina motionskrav – om än inte sina reaktionära argument – och tillsammans i skön förbrödring trampar vidare på den väg som PUKAS har inlett.

Redan med vår motion år 1969 ville vi avslå PUKAS-propositionen och i stället av regeringen begära förslag till en demokratisk universitetsreform, sedan en bred diskussion hade utvecklats om utbildningens målsättning. Dessa krav framstår för varje månad som alltmer aktuella. Det båtar nämligen föga att peta litet grand här och var och tro på en bestående förbättring, när det finns en så dålig grund som PUKAS att bygga på, även om vi nu skall använda orden Studieordning 69.

Verkligheten kommer själv att bevisa riktigheten av vad jag här påstått. Det tråkiga är bara att det är studenterna som man med stor cynism under tiden kommer att behandla mycket illa.

Herr ALEMYR (s):

Fru talman! Jag skall inte gå in i diskussionen mera, men jag vill bara göra ett tillrättaläggande. Fru Rydings påstående att UKAS-reformens tillkomst inte föregicks av remissbehandling är helt felaktigt. Förslaget från UKÄ var ute på en mycket omfattande remissbehandling, dvs. löntagarorganisationerna och en lång rad statliga myndigheter förutom universitetsmyndigheterna. Ärendet var sålunda i vanlig ordning förberett.

Fru RYDING (vpk):

Fru talman! I den mån man gjorde remissbehandling, tog man inte någon hänsyn till vad som hade framkommit under denna.

Herr ALEMYR (s):

Fru talman! Det påstående fru Ryding sist gjorde är också helt felaktigt. Det förslag som riksdagen hade att ta ställning till var i mycket hög grad påverkat av den remissbehandling som universitetskanslersämbetets förslag hade varit föremål för.

Fru RYDING (vpk):

Fru talman! Om man efter en remissbehandling lägger fram ett helt reviderat förslag som kommer att kallas PUKAS och inte därefter remissbehandlar *detta* förslag, kan jag inte finna att själva PUKAS-förslaget blivit remissbehandlat.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
26 maj 1972

Anslag till förvaltningarna vid universitetet, m. m.

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping samt 3:o) motionen nr 62 av herr Wikström m. fl. i motsvarande del, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Berndtson i Linköping begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 1 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	...	292
Nej	—	16
Avstår	—	12

Punkten 2

Hemställan

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 2 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 2 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	262
Nej	—	48
Avstår	—	7

Motiveringen

Utskottets motivering godkändes.

Punkterna 3 och 4

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 5

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Berndtson i Linköping, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Berndtson i Linköping begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller utbildningsutskottets hemställan i betänkandet nr 30 punkten 5 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Berndtson i Linköping.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Berndtson i Linköping begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Den omröstning gav följande resultat:

Ja	—	300
Nej	—	15
Avstår	—	3

Punkterna 6 och 7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

§ 4 Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 34 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:79 angående reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m. jämte motioner.

I propositionen 1972:1, bilaga 11 (punkterna B 6—B 7 s. 22—27 och H 12 s. 144—146) hade Kungl. Maj:t under åberopande av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 3 januari 1972 föreslagit riksdagen att

1. medge att för budgetåret 1972/73 statlig kreditgaranti lämnades för lån till yttre rationalisering, lån till inre rationalisering, jordförvärvslån, driftslån, maskinlån, lån till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m., lån till trädgårdsnäringens rationalisering m. m., lån till rennäringens rationalisering m. m. samt lån till inköp av avelshästar och ridhästar med sammanlagt 303 000 000 kronor, varav till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m. 4 miljoner kronor, till trädgårdsnäringens rationalisering m. m. 9 miljoner kronor, till rennäringens rationalisering m. m. 2.5 miljoner kronor samt till inköp av avelshästar och ridhästar 500 000 kronor,

2. till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti för

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,

3. medge att under budgetåret 1972/73 statsbidrag beviljades till särskild rationalisering intill ett belopp av 17 000 000 kronor,

4. till Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m. för budgetåret 1972/73 anvisa ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor,

5. till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. för budgetåret 1972/73 anvisa ett reservationsanslag av 50 000 000 kronor.

I propositionen 1972:79 hade Kungl. Maj:t under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över jordbruksärenden för den 24 mars 1972 föreslagit riksdagen att

1. medge att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1972/73,

2. godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1972/73 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

3. godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om stöd till mjölkproduktion vid jordbruksföretag med begränsade utvecklingsmöjligheter,

4. godkänna vad i statsrådsprotokollet förordats i fråga om statsbidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag,

5. medge att under budgetåret 1972/73 statsbidrag beviljades till jordbrukets rationalisering, m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kronor,

6. till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisa ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor.

I propositionen hemställde Kungl. Maj:t om bemyndigande att vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra prisregleringen på jordbruksprodukter under regleringsåret 1972/73 i enlighet med de grunder som beslutades av 1971 års riksdag. Vidare lades förslag fram om finansieringen av ökade kostnader för sockerregleringen till följd av ökningen av sockerbetsarealen på Gotland och Öland. Dessutom hade föreslagits att medel skulle ställas till förfogande för att begränsa fraktkostnaderna för konsumtionsmjölk till vissa områden i de fyra nordligaste länen. Förslag lades fram om att Kungl. Maj:t bemyndigades använda ytterligare högst 30 miljoner kronor av införselavgiftsmedel för mjölkregleringen, m. m.

För att främja produktion av mjölk hade föreslagits att till begränsat utvecklingsbara jordbruksföretag med sådan produktion skulle utgå statligt stöd i form av kreditgarantier samt bidrag till investeringar i mjölkkrum och gödselvårdsanläggningar.

Slutligen hade föreslagits att bidrag skulle kunna beviljas med högst 25 procent av kostnaderna för miljövårdande åtgärder som befunnits nödvändiga för befintliga jordbruks- och trädgårdsföretag. Stödet var avsett att utgå under de närmaste fem budgetåren.

I detta sammanhang hade behandlats

dels de vid riksdagens början väckta motionerna

1. 1972:89 av herr Berndtsson i Bokenäs m. fl. (fp),
2. 1972:149 av herr Ångström m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta att det begränsade investeringsstödet för det norrländska jordbruket skulle kunna utgå även till s. k. deltidjordbruk och vid nyetableringar,
3. 1972:150 av herr Öhvall m. fl. (fp),
4. 1972:200 av herrar Enlund (fp) och Jonsson i Alingsås (fp),
5. 1972:264 av herr Gustafsson i Stenkyrka (c),
6. 1972:266 av herr Johansson i Holmgården m. fl. (c),
7. 1972:543 av herr Bohman m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes att riksdagen till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. för budgetåret 1972/73 anvisade ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor,
8. 1972:544 av herr Bohman m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla 1. om utredning i syfte att överse 1967 års beslut om den framtida jordbrukspolitiken i enlighet med vad i motionen 1972:294 anförts samt att utredningsuppdraget skulle fullgöras så skyndsamt att förslag till åtgärder kunde föreläggas riksdagen innan nu löpande treåriga prisavtal för jordbruket löpte ut, 2. om utredning i syfte att framlägga förslag till förbättring av jordbrukets kredit- och kapitalförsörjning,
9. 1972:547 av herr Krönmark m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om en så skyndsamt översyn av lantbruksnämndernas verksamhet, i syfte att nå en bättre anpassning till jordbrukets aktuella behov, att förslag kunde föreläggas nästa års riksdag,
10. 1972:549 av herr Krönmark m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om utredning angående jordbrukets kapital- och kreditförsörjningsproblem i syfte att bl. a. förbättra lönsamheten och underlätta rekryteringen till näringen,
11. 1972:558 av herr Nilsson i Trobro (m) och fru Sundberg (m) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om framställningar rörande eventuell revidering av det internationella sockeravtalet i syfte att möjliggöra en utökning av sockerbetsarealen i Sverige,
12. 1972:738 av herr Josefson i Arrie m. fl. (c),
13. 1972:740 av herr Nilsson i Tvärålund m. fl. (c) vari hemställdes att riksdagen hos Kungl. Maj:t gav till känna vad som i motionen anförts beträffande tillämpning av rationaliseringsstödet till vissa jordbruk (SFS 1971:420),
14. 1972:1239 av herr Antby m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle hos Kungl. Maj:t anhålla om 1. en undersökning beträffande utvecklingen inom jordbruksnäringen efter år 1967, samt 2. förslag till riksdagen med anledning av de vid undersökningen gjorda erfarenheterna,
15. 1972:1244 av herr Fälldin m. fl. (c) vari, såvitt nu var i fråga, hemställdes 1. att riksdagen uttalade sig för att den inkomst- och standardmålsättning som ingick i 1967 års jordbrukspolitiska beslut snarast uppfylldes, 2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde att jordbruksnedläggelsens konsekvenser för andra näringar utreddes, 4. att

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning och förslag till speciella stödåtgärder för alternativa grödor i enlighet med vad i motionen anförts, 5. att riksdagen uttalade sig för att efter samråd med vederbörande parter sockerbetsarealen ökades till förslagsvis 50 000 ha, 6. att riksdagen uttalade sig för att insatser gjordes för att lantbrukets avbytarfråga snarast löstes på ett sådant sätt att systemet kunde utnyttjas även av mindre jordbruksföretag, 7. att riksdagen hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om prövning av möjligheterna att vid sidan om prishöjningar använda produktneutrala stödåtgärder, 8. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om utredning och kontinuerlig information till allmänheten angående jordbruksprisernas roll i det slutliga livsmedelspriset i konsumentledet,

16. 1972:1250 av herr Gustafsson i Stenkyrka (c) vari hemställts att riksdagen uttalade sig för att efter samråd med producenter och avnämare sockerbetsarealen i vårt land utökades till förslagsvis 50 000 ha, samt att ca 800 å 900 ha av denna areal tilldelades Gotlands län,

17. 1972:1273 av fru Nilsson i Kristianstad (c) och fru Olsson i Helsingborg (c),

18. 1972:1277 av herr Nilsson i Trobro m. fl. (m),

19. 1972:1279 av herr Nisser m. fl. (m),

20. 1972:1281 av herr Norrby i Åkersberga m. fl. (fp),

21. 1972:1285 av herr Petersson i Gäddvik m. fl. (m) vari, såvitt nu var i fråga, hemställts att riksdagen beslutade att ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts rörande stöd till rationalisering av jordbruk i norra Sverige,

22. 1972:1290 av herr Svanström (c),

23. 1972:1294 av herrar Svanström (c) och Pettersson i Örebro (c),

24. 1972:1297 av herr Svensson i Malmö m. fl. (vpk) vari hemställts att riksdagen under punkt H 12 i bil. 11 i statsverkspropositionen beslutade bevilja ett anslag om 10 miljoner kronor samt att riksdagen beslutade uttala att subventioner åt privatföretagsamheten inte borde bli ett medvetet inslag i framtida miljöpolitik,

25. 1972:1302 av herrar Wirtén (fp) och Berndtsson i Bokenäs (fp),

dels de i anledning av propositionen 1972:79 väckta motionerna

1. 1972:1632 av herr Göransson m. fl. (s, c, fp, m) vari hemställts att jordbruksnämnden bemyndigades att utöver förut beviljade 200 000 kronor ytterligare få disponera 100 000 kronor av regleringsmedel utanför fördelningsplanen för att bibehålla och i sinom tid överföra arméns ackordhästorganisation på annan myndighet eller organisation,

2. 1972:1648 av herr Berndtsson i Bokenäs m. fl. (fp) vari hemställts att riksdagen skulle ge Kungl. Maj:t till känna vad i motionen anförts rörande översynen av vissa frågor inom jordbrukspolitiken, att riksdagen skulle besluta att åläggande från hälsovårdsnämnd ej skulle krävas för att ansökan om statsbidrag till miljövärdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag skulle kunna prövas,

3. 1972:1649 av herr Fälldin m. fl. (c) vari hemställts att riksdagen vid behandlingen av propositionen 1972:79 skulle

I. beträffande rationaliseringsstödet till begränsat utvecklingsbara

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

jordbruksföretag medge a) att stöd fick utgå även för investering, som inte beräknades fullt möjliggöra en årlig mjölkproduktion av minst 50 000 kg, om särskilda skäl förelåg i enlighet med vad som anförts i motionen, b) att bidrag fick utgå även för godkända kostnader för fodersilos och utgödslingsanordningar, c) att bidrag fick lämnas även för nyetablering,

II. uttala att nuvarande pris på konsumtionsmjölk borde bibehållas under resterande avtalsperiod, vilket innebar att genom särskilda åtgärder momsbelastningen på 22 öre per kg konsumtionsmjölk successivt avvecklades, samt anvisa ett särskilt förslagsanslag på 200 miljoner kronor för konsumtionsstöd till konsumtionsmjölk avseende budgetåret 1972/73,

III. godkänna vad i motionen förordats i fråga om statsbidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårsföretag samt

IV. anhålla hos Kungl. Maj:t att den i propositionen aviserade utredningen fick i uppdrag att pröva bl. a. frågan om jordbrukets kapitalförsörjningsfrågor i enlighet med vad som anförts i motionen,

4. 1972:1650 av herr Helén m. fl. (fp) vari hemställdes att riksdagen skulle uttala att ingen höjning av nu gällande konsumtionsmjölkpris borde ske under avtalsperioden, vilket innebar att genom prisreglerande åtgärder effekten av nuvarande momsbelastning på konsumtionsmjölken (ca 22 öre) successivt avlägsnades, samt att riksdagen skulle anvisa ett särskilt förslagsanslag på 200 miljoner kronor för prisreglerande åtgärder för konsumtionsmjölk avseende budgetåret 1972/73,

5. 1972:1651 av herr Hermansson m. fl. (vpk),

6. 1972:1652 av herr Krönmark m. fl. (m) vari hemställdes att riksdagen i anledning av propositionen 1972:79 skulle besluta att stödet för mjölkproduktion till jordbruk med begränsade utvecklingsmöjligheter borde — där särskilda skäl förelåg — medges även till företag som efter genomförd investering ej beräknades kunna uppnå en årlig mjölkproduktion av minst 50 000 kg samt att riksdagen skulle, i enlighet med vad i motionen anförts, uttala att den aviserade utredningen om jordbrukspolitiken borde ske utifrån nu gällande grundprinciper,

7. 1972:1653 av herr Magnusson i Nennesholm m. fl. (c) samt

8. 1972:1654 av herr Norrby i Åkersberga (fp).

Utskottet hemställde

att riksdagen

1. a. skulle avslå motionerna 1972:1649 och 1972:1650, såvitt de avsåg anvisande av särskilda medel för prisreglerande åtgärder för konsumtionsmjölk, m. m.,

b. medgav att Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, statens jordbruksnämnd fick vidta de åtgärder som behövdes för att genomföra regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter under regleringsåret 1972/73,

2. a. ansåg motionen 1972:1250, såvitt avsåg ökning av sockerbetsarealen inom Gotlands län, besvarad med vad utskottet anfört,

b. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och med bifall till motionen 1972:1632 samt med avslag på motionen 1972:1654 godkände vad

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

utskottet i betänkandet förordat i fråga om användningen av införselavgiftsmedel, som inflöt eller hade influtit under regleringsåret 1972/73 eller tidigare regleringsår, och av andra i samband med jordbruksregleringen under samma regleringsår influtna eller inflytande avgiftsmedel,

3. a. i anledning av motionen 1972:1649, såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:ts till känna vad utskottet anfört beträffande statsbidrag för utgödslingsanordningar,

b. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag på motionen 1972:1649 såvitt i övrigt avsåg hemställan under I och motionen 1972:1652, såvitt nu var i fråga, samt motionen 1972:1653 godkände vad i betänkandet förordats i fråga om stöd till mjölkproduktion vid jordbruksföretag med begränsade utvecklingsmöjligheter,

4. lämnade motionerna 1972:266 och 1972:1302 utan åtgärd,

5. a. lämnade motionerna 1972:1648 och 1972:1649 utan åtgärd, såvitt de avsåg statsbidrag till miljövärdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag,

b. godkände vad utskottet i betänkandet förordat i fråga om statsbidrag till miljövärdande åtgärder inom industrin,

c. lämnade motionerna 1972:89, 1972:738, 1972:1273, 1972:1279 och 1972:1294 utan åtgärd,

6. medgav att under budgetåret 1972/73 statsbidrag beviljades till jordbrukets rationalisering, m. m. intill ett belopp av 20 000 000 kronor,

7. till Bidrag till jordbrukets rationalisering, m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 19 000 000 kronor,

8. såvitt avsåg utredning av vissa frågor rörande jordbrukspolitiken m. m.

a. lämnade motionen 1972:1651 utan åtgärd,

b. lämnade motionerna 1972:1239, 1972:1648, 1972:1649 och 1972:1652 utan åtgärd,

c. lämnade motionerna 1972:200, 1972:1281, 1972:1290 och 1972:1244, sistnämnda motion såvitt avsåg punkten 2 i motionens hemställan, utan åtgärd,

d. lämnade motionerna 1972:544, 1972:547 och 1972:549 utan åtgärd,

9. a. lämnade motionen 1972:1244 utan åtgärd, såvitt motionen avsåg yrkande om uttalande rörande uppfyllandet av den inkomst- och standardmålsättning som ingick i 1967 års jordbrukspolitiska beslut,

b. ansåg motionerna 1972:558, 1972:1250, 1972:1244 och 1972:1652, de båda sistnämnda såvitt nu var i fråga, besvarade med vad utskottet anfört rörande ökning av den inhemska sockerbetsarealen,

c. ansåg motionen 1972:1244, såvitt motionen avsåg möjligheterna att utnyttja avbytarsystem vid mindre jordbruksföretag, besvarad med vad utskottet anfört,

10. a. lämnade motionen 1972:1277 utan åtgärd,

b. medgav att för budgetåret 1972/73 statlig kreditgaranti lämnades för lån till yttre rationalisering, lån till inre rationalisering, jordförvärvslån, driftslån, maskinlån, lån till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m., lån till trädgårdsnäringens rationalisering m. m., lån till

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

rennäringens rationalisering m. m. samt lån till inköp av avelshästar och ridhästar med sammanlagt 303 000 000 kronor, varav till uppförande av lagerhus för jordbruksändamål m. m. 4 miljoner kronor, till trädgårdsnäringens rationalisering m. m. 9 miljoner kronor, till rennäringens rationalisering m. m. 2,5 miljoner kronor samt till inköp av avelshästar och ridhästar 500 000 kronor,

c. till Täckande av förluster på grund av statlig kreditgaranti för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 1 000 000 kronor,

11. a. lämnade motionen 1972:150 utan åtgärd,

b. lämnade motionen 1972:264 utan åtgärd,

c. ansåg motionen 1972:740 besvarad med vad utskottet i betänkandet anfört,

d. lämnade motionerna 1972:149 och 1972:1285, sistnämnda motion såvitt avsåg stöd till rationalisering av jordbruk i norra Sverige, utan åtgärd,

e. medgav att under budgetåret 1972/73 statsbidrag beviljades till särskild rationalisering intill ett belopp av 17 000 000 kronor,

f. till Bidrag till särskilda rationaliseringsåtgärder i Norrland, m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 12 000 000 kronor,

12. med bifall till Kungl. Maj:ts förslag samt med avslag på motionerna 1972:543 och 1972:1297, förstnämnda motion såvitt nu var i fråga, till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 50 000 000 kronor.

Reservationer hade avgivits

1. angående regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c) och Berndtsson i Bokenäs (fp), som ansett att utskottet under 1 a bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionerna 1972:1649 och 1972:1650, såvitt nu var i fråga, till Prisreglerande åtgärder för konsumtionsmjölk m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett förslagsanslag av 200 000 000 kronor,

2. angående utredning av vissa frågor rörande jordbrukspolitiken, m. m. av herrar Hansson i Skegrie (c), Anthby (fp), Hedin (m), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Krönmark (m) och Berndtsson i Bokenäs (fp), som ansett att utskottet under 8 b och d samt 9 a bort hemställa,

att riksdagen

8 b. i anledning av motionerna 1972:1239, 1972:1648, 1972:1649 och 1972:1652 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

d. i anledning av motionerna 1972:544, 1972:547 och 1972:549 som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

9 a. i anledning av motionen 1972:1244, såvitt densamma berörde uppfyllandet av den inkomst- och standardmålsättning som ingick i 1967

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

års jordbrukspolitiska beslut, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört,

3. angående stöd till rationalisering av jordbruk i norra Sverige av herrar Hansson i Skegrie (c), Antby (fp), Hedin (m), Jonasson (c), Larsson i Borrby (c), Krönmark (m) och Berndtsson i Bokenäs (fp), som ansett att utskottet under 11 d bort hemställa,

att riksdagen i anledning av motionerna 1972:149 och 1972:1285, sistnämnda motion såvitt nu var i fråga, som sin mening gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört rörande stöd till rationalisering av jordbruk i norra Sverige,

4. angående bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m.

a. av herrar Hedin (m) och Krönmark (m), som ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1972:1297 samt med bifall till motionen 1972:543, såvitt nu var i fråga, till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 45 000 000 kronor,

b. av herr Takman (vpk), som ansett att utskottet under 12 bort hemställa,

att riksdagen

a. i anledning av Kungl. Maj:ts förslag och motionen 1972:543 samt med bifall till motionen 1972:1297, båda motionerna såvitt nu var i fråga, till Bidrag till miljövårdande åtgärder inom industrin m. m. för budgetåret 1972/73 under nionde huvudtiteln anvisade ett reservationsanslag av 10 000 000 kronor,

b. med bifall till motionen 1972:1297, såvitt i övrigt var i fråga, som sin mening gav till känna vad reservanten anfört rörande användandet av subventioner i den framtida miljöpolitiken.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. angående regleringen av priser m. m. på vissa jordbruksprodukter

a. av herrar Hedin (m) och Krönmark (m),

b. av herr Takman (vpk),

2. angående utredning av vissa frågor rörande jordbrukspolitiken m. m. av herr Takman (vpk) samt

3. angående stöd till pälstdjursuppfödning av herrar Hedin (m) och Krönmark (m).

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Ärade talman! Den föreliggande propositionen och utskottsbetänkandet upptar ju i huvudsak den överenskommelse som träffades förra året och som i är skall fullföljas. Men utöver detta innehåller denna proposition en del saker som jag gärna vill hälsa med tillfredsställelse. Jag syftar då på stödet till mjölkproduktionen vid begränsat utvecklingsbara

Fredagen den
26 maj 1972*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

jordbruk. Jag syftar på statsbidrag till miljövårdande åtgärder inom jordbruket som vi under flera år begärt men som riksdagen inte gått med på hittills. Jag tycker även att ökningen av sockerbetsodlingen på Gotland och Öland är en sak som jag gärna ser med tillfredsställelse. Jag tycker att det är en förnuftig och realistisk linje som jordbruksministern har slagit in på, när han fortsätter med sina tidigare initiativ och låter utreda sådana detaljer inom jordbrukspolitiken som tid efter annan har visat sig behövliga. Flera sådana utredningar har ju redan passerat riksdagen och omgestaltats i praktiken. Vi har också från centerns sida i motioner till årets riksdag, liksom tidigare, pekat på vissa andra detaljer som vi tycker bör göras till föremål för utredningar. Jag hänvisar därvidlag till reservationen 2.

I propositionen har emellertid herr statsrådet aviserat en kommande utredning, men han har inte angivit vad den utredningen skall syssla med. Från vår sida vill vi att denna skall begränsas till sådana detaljspörsmål som jag nyss har antytt, men den bör enligt vår mening inte beröra grundprinciperna för den nuvarande jordbrukspolitiken. Med de grundprinciperna menar jag då inkomstmålsättningen, rationaliseringsmålsättningen och prissättningssystemet. I de frågorna nådde vi ju enighet 1967. Vi menar att jordbruket inte bör oroas med den ovisshet som följer, om sådana frågor skall tas upp igen till prövning efter bara fem års giltighet.

Tyvärr har det inte varit möjligt att i utskottet bli överens om ett sådant uttalande. Jag vet nu inte, om det är vpk-motionen om lågprislinje eller det är uttalanden från LO-håll och SSU-håll om just denna sak som gör att man inte vågar stå för tidigare ståndpunkter. Jag låter det vara osagt.

Men ifrån de håll jag har nämnt och för all del från andra håll också har man i sammanhang med detta krav även påtalat att vi borde kunna sänka vår självförsörjningsgrad nedåt mot 70 procent eller 60 procent – t. o. m. större sänkningar har varit på tal.

Det skulle vara liktydigt med en bristfällig beredskap. Det skulle innebära en ökad förstörelse av landskapsbilden och även risk för dåliga och giftbemängda importvaror.

Vi säger från oppositionspartierna bestämt nej till de här kraven. Vår självförsörjningsgrad är allaredan nu så pass låg att den inte tål någon ytterligare sänkning. Den lär nu ligga vid 80–85 procent, men vid en avspärning skulle den sannolikt vara avsevärt lägre på grund av bristande lagerreserver. Vi bör därför enligt vår mening i stort sett producera vårt eget behov av sådana livsmedel som *kan* produceras i vårt land.

Nu motiverar man såväl en sänkning av vår försörjningsberedskap på livsmedelsområdet som i andra sammanhang, t. ex. beträffande vår försvarsberedskap, med att vi har ett lugnare utrikespolitiskt läge numera. Jag tror att man skall vara blind på bägge ögonen och därtill döv om man inte skall upptäcka den situation som råder ute i världen.

Vi bör i vårt land ha råd till att både försvara oss och försörja oss. Men det ser ibland ut, tycker jag, som om vi under nuvarande regim alltmer driver mot en situation, där vi kan liknas vid en person som har köpt en så dyr bil att han inte har råd att försäkra den. Han kör så länge det går.

Vi betraktar också en generell lågprislinje som helt otänkbar. Den

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

frågan utreddes av 1960 års jordbruksutredning men avvisades av denna. Den behandlades vid förra årets riksdag, men förslaget avslogs av riksdagen. Det har inte skett någonting sedan dess som ger anledning till ändring av den ståndpunkten. En lågprislinje skulle i dag sannolikt kosta minst 3 miljarder. Det skulle kanske nödvändiggöra en ytterligare höjning av momsen med kanske 4 à 5 procent.

Men det finns också andra negativa faktorer sammanknippade med ett lågprissystem, bl. a. att de länder som är medlemmar av EEC eller blir det -- t. ex. Danmark -- skulle kunna sälja sina egna jordbruksöverskott med hjälp av EEC:s exportstöd. Sedan skulle dessa länder i Sverige kunna köpa sitt eget behov av livsmedel till världsmarknadspris tack vare svenska skattesubventioner.

Ett lågprissystem skulle även bryta mot nuvarande rationaliseringsmål-sättning. Det skulle kräva en omfattande kontrollapparat för att förhindra missbruk.

Allt detta blir kostnader som kommer utöver de 3 miljarderna. Det är därför ganska naturligt att man såväl från Lantarbetareförbundet och Livsmedelsarbetareförbundet som från jordbrukets organisationer har avstyrkt en sådan förändring av prissystemet. Jag kan nämna att även LO:s främste jordbruksexpert har bestämt avrått från ett sådant system.

I jordbruksutskottets betänkande hänvisas till ett uttalande från 1967 av dåvarande jordbruksministern, som säger att lågprislinjen skulle ha avsevärda fördelar därigenom att den skulle innebära en mindre belastning för de lägre inkomsttagarna. Ja, det beror ju helt och hållet på hur man finansierar ett sådant system. Som jag nämnde skulle vi sannolikt inte ha någon annan väg att gå än över ökad moms för att ta in de 3 miljarderna. Men det skulle då komma att betyda att de lägre inkomsttagarna kom att drabbas proportionellt hårdare än andra, alltså raka motsatsen till vad som står i utskottets betänkande.

På senare tid har en debatt kommit i gång kring prisstegringarna, och då särskilt på livsmedel. Med undantag för de inkomstförbättringar som låginkomsttagarna inom livsmedelssektorn, jordbrukarna, förädlingsarbetarna och distributionspersonalen, har fått, så är det tre andra faktorer som bär en avsevärt större skuld till prishöjningarna. Det är för det första den ökade momsen, för det andra inflationspolitiken och för det tredje de inkomstförbättringar för vissa grupper som varit tre gånger högre än produktionstillväxten.

Vad det gäller den sistnämnda anledningen till prisstegringarna föreligger det ju ett avtal mellan två parter, som förmodligen bedömt överenskommelsen med tanke på eventuella verkningar. Den skall därför i och för sig inte kritiseras, men vi måste bestämt reagera, när man efteråt, då verkningarna slår igenom i priserna, söker förtiga dessa fakta och endast riktar sig mot jordbruket. I regeringspartiets tidningspress, från LO-håll och från SSU var man mycket snabb med att slå ned på producenterna av livsmedel, på jordbruksavtalet och på jordbrukspolitiken över huvud taget, trots att man borde veta att jordbruket svarar för endast ungefär 30 procent av de svenska livsmedlens priser i konsumentledet och 20 procent av de totala livsmedelskostnaderna och att endast en relativt liten del av detta går till jordbrukarna som nettoinkomst.

Fredagen den
26 maj 1972

---

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Det har gång på gång påvisats från riksdagens talarstol och även från annat håll hur relativt litet jordbrukarnas andel betyder i de slutliga kostnaderna för livsmedel. Men detta tycks vara helt omöjligt att fatta för vissa personer. Det är möjligt att man inte vill fatta det.

Den 13 april i år kungjorde t. ex. priskontrollnämnden resultat av sin undersökning av livsmedelspriserna för mars månad och för första kvartalet i år. Rubrikerna i de tidigare nämnda tidningarna meddelade då, att nu har matpriset stigit med 4,3 procent under detta kvartal. Och så framhöll man jordbruksavtalet såsom varande skuld till detta. Men man redogjorde inte för sammansättningen av prisökningen. Endast 1,3 procent härrörde från jordbrukets avräkningspriser. Mer än dubbelt så mycket av prisstegringen, eller hela 3 procent, får sökas på annat håll. Men det talades det inte om.

Av en beräkning som har gjorts inom jordbruksnämnden framgår att från regleringsåret 1966/67 fram till den 1 juli 1971, alltså i fjol, ökade livsmedelspriserna i konsumentledet med cirka 2 600 miljoner kronor på svenska jordbruksprodukter. Av den ökningen berodde 1 000 miljoner på ökad moms, förädling och distribution tog 1 100 miljoner, till jordbruket gick endast 400 miljoner och av det beloppet stannade 100 miljoner hos jordbrukarna som nettoinkomst. Under tiden från regleringsåret 1966/67 fram till den 1 mars 1972 var denna prisstegring ungefär 3 000 miljoner, varav jordbruket fick 400 miljoner. Jordbrukarnas avräkningsprisindex steg under denna tid t. o. m. 1971 med 7,4 procent, medan konsumentprisindex för samma tid steg med 26,1 procent. Jordbrukets reella avräkningsprisindex, dvs. det som blir över och är den verkliga behållningen för jordbruket, *sjönk* under åren 1967 till 1970 med ungefär 8,4 procent, samtidigt som livsmedelskostnadsindex *steg* med 17,2 procent.

Detta är ett strålande bevis på vad inflationspolitiken kan åstadkomma.

Det finns därför knappast anledning att hytta med knytnäven mot jordbruket så som en framstående representant för ett fackförbund ansåg sig kunna göra en gång här i kammaren. Däremot är det ganska förklarligt, om man är kritisk främst mot momsens fördyrande inverkan på livsmedlen.

De svenska jordbruksprodukterna är inte dyra, när de lämnar producenten. Vi borde ha råd att betala dem med det pris det kostar att producera, särskilt som de lägsta läginkomsttagarna finns på jordbrukets område. Men tyvärr är det så att livsmedlen är ett av våra mest priskänsliga områden. Därför kastar man blickarna särskilt skarpt mot det hållet. Det man dock främst borde rikta anmärkning emot är den automatiska belastning som momsen utgör. Därför måste vi gå in för en differentiering av den skatten. Det kan inte vara svårare att göra det hos oss än vad det är i andra länder där man har ett sådant system.

Nu står vi inför nya prisstegringar igen. Den del av jordbruksavtalet som skall effektiviseras innevarande är enligt propositionen representerar som vi alla vet en summa på 134 miljoner kronor, varav 104 miljoner skall läggas på mjölken genom ett med 3 öre höjt producentpris. Detta beräknas medföra cirka 6 öres höjning i konsumentledet. Därtill kommer så inflationsregelutlösningen den 1 juli, som beräknas kräva ytterligare

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

ungefär 200 miljoner kronor. Om ungefär samma fördelning göres med cirka 100 miljoner kronor till mjölkpriset, kommer det inom en relativt kort tidrymd att stiga med 10 -12 öre per liter. Framför oss har vi sannolikt ytterligare prisjusteringar under avtalstiden. Huruvida dessa skall innebära fortsatta prisökningar sammanhänger åtminstone delvis ganska mycket med den politik som regeringen kommer att föra. Kan man stoppa inflationen, blir det inga prisökningar, och det vore bäst så.

Finansieringen av årets prisreglerande åtgärder skall följa tidigare beprövade metoder, som innebär att vi dels tar ut högre priser i konsumentledet, dels tillför pengar från annat håll – från statskassan i huvudsak -- för att dämpa eller förhindra ytterligare prishöjningar. Så har vi gjort länge. För regleringsåret 1969/70 tillförde vi ungefär 87 miljoner kronor utanför ramen för att dämpa prishöjningen på mjölk. För året 1970/71 var motsvarande summa ca 45 miljoner kronor. Förra året subventionerade vi konsumenterna av mjölk med ca 96 miljoner kronor. I nu föreliggande proposition föreslås ca 55 miljoner kronor utanför ramen för detta syfte.

Det är vad man kan kalla ett mellanprissystem som här tillämpas. Samma system använder sig jordbruksministern av när det gäller att subventionera konsumenterna av färkött, där subventionen är 8 miljoner kronor. Och på samma sätt tillföres sockerpriset 2 miljoner kronor. Men om det skall vara helt riktigt, skall man utöver dessa nya pengar egentligen också räkna in de flera hundratal miljoner som under tiden har kommit från prisregleringskassorna. De har nämligen fyllt samma funktion att verka som en dämpning av konsumentpriserna, vilka annars hade blivit högre.

Jag tycker emellertid att det är en helt riktig politik som jordbruksministern för; vi har varit eniga om den. En subvention åt mjölkkonsumenterna kan också försvaras av den anledningen att under de senaste tio åren har mjölkkonsumtionen i kalorier räknat endast ökat med 4 procent, under det att konsumtionen av öl och läsk har ökat med 84 procent. I värde räknat har mjölken ökat med 63 procent men öl och läsk med 217 procent. Det är alltså även ur folkhälsosynpunkt riktigt att uppmuntra konsumtion av mjölk.

I reservationen I har från folkpartiet och centerpartiet tagits upp ett förslag som tidigare framförts i syfte att genom tillskott av statsmedel dämpa de nu aktuella prishöjningarna på mjölk. Tyvärr har detta förslag mottagits mycket onådigt från regeringspartiets sida och föranlett de mest anmärkningsvärda uttalanden därifrån. Inte minst tycks vissa statsråd och även f. d. sådana helt ha tappat kontrollen över nerverna. Att använda statsmedel i prisdämpande syfte är ju ingen nyhet; vi har gjort det länge.

Redan i januari förra året liksom i år har vi från centerns sida i motioner begärt åtgärder i syfte att med användande av s. k. produktneutrala åtgärder dämpa prisstegringarna. Därvid pekade vi också på användandet av statsmedel. Men detta krav väckte ingen som helst uppmärksamhet, då det framfördes motionsvägen. När centerledaren den 1 mars i finansdebatten påminde om dessa motioner och om möjligheter-
na att tillföra statsmedel, mötte det däremot en mycket hård kritik från

finansministerns sida. Han tog bestämt avstånd och sade att det skulle strida mot jordbruksavtalet, det skulle vara fysiskt omöjligt att införa något sådant i det nuvarande systemet. Och för övrigt, sade han, finns det inga pengar till det.

Trots detta kallade jordbruksministern en vecka senare, den 8 mars, till sig jordbrukets företrädare och föreslog dem att avstå från en prishöjning på mjölk i samband med inflationsregelns utlösning den 1 juli. I stället skulle jordbrukarna erhålla låne- och bidragsmöjligheter för upprustning av ladugårdar med motsvarande belopp. Jag förmodar att jordbruksministern skulle ta dessa pengar just av statsmedel, trots att finansministern sagt att det inte fanns några sådana tillgängliga. Det förefaller i varje fall av tidningsreferaten som om det var meningen.

Om man utgår ifrån att denna regelutlösning kommer att röra sig om ca 200 miljoner kronor och att hälften därav, dvs. 100 miljoner kronor, kommer att läggas på mjölken, skulle jordbruksministerns initiativ betyda en dämpning av mjölkpriset i konsumentledet med ungefär 6 öre. Emellertid avvisades detta förslag från jordbrukarnas sida av lätt förståeliga skäl. Bidraget skulle nämligen endast tillkomma dem som hade råd och möjlighet att investera, medan samtliga mjölkproducenter skulle drabbas av denna prissänkning på 3 öre.

I regeringspartiets tidningar lovordades detta jordbruksministerns initiativ i höga tonarter. I tidningarna säg man dagen efter, dvs. den 9 mars, stora rubriker som talade om att nu skulle regeringen ta krafttag mot prisstegringarna på livsmedel. I texten framgick det klart att det gällde att med statsmedel dämpa eller förhindra en väntad prisstegring. Denna prisdämpning i konsumentledet var alltså den 9 mars på förmiddagen en stor händelse och ett berömvärt initiativ av regeringen.

Men tonen ändrades totalt, när centerledaren samma dag på eftermiddagen framlade en annan och mera realistisk lösning och föreslog en dämpning med 10 öre per liter mjölk, samtidigt som han redovisade att pengarna skulle kunna tas in genom ökad skatt på öl. Nu var det inte fråga om några lovord längre. Nu talade tidningarna om taskspeleri – dubbelspel, sade jordbruksministern; plotteri med pengar, sade statsministern – opålitlighet, svek mot jordbrukarna m. m.

Hur skall denna skillnad i reaktion från regeringspartiets sida kunna förklaras? Principen var ju precis densamma i jordbruksministerns förslag och i centerledarens förslag. Det gällde i båda fallen att med statsmedel dämpa den prisökning på mjölk som var att vänta. Jordbruksministern ville som sagt dämpa den prisstegring som skulle komma genom inflationsregelns utlösning, och den kunde teoretiskt beräknas till ungefär 6 öre. Centerns förslag utgick ifrån att man skulle dämpa både denna ökning, som hade samband med inflationsregeln, och den som nu är aktuell. De 200 miljoner kronor som centern och folkpartiet yrkar på avser alltså två prisjusteringar. Jordbruksministerns förslag avser bara en sådan.

Nu efteråt, när besinningen bör vara återställd, kan vi kanske vara överens om att det var ganska onödigt att brusa upp på det sättet som gjordes från regeringssidan, från herrar statsråd, från tidningarna och från andra håll. Skillnaden mellan jordbruksministerns utspel och centerns

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

förslag kan knappast förändra bilden från den ena dagen till den andra – från högsta klokskap till taskspeleri, lurendrejeri eller plotteri. Jag tycker det borde kännas genant att ha tagit till sådana invektiv som man gjorde vid det tillfället och fortsatte med ganska länge.

Jordbrukets företrädare har sagt att de inte har något att erinra mot lösningar av den här typen. Det skulle också förvåna mig mycket om man inte inför den stundande inflationsregelns utlösande kommer att diskutera just sådana lösningar som vi har föreslagit i våra motioner, dvs. produktneutrala lösningar.

Vi har egentligen i vårt land aldrig haft någon renodlad högprislinje, utan vi har närmast följt vad man kan kalla en mellanprislinje. När vänsterpartiet kommunisterna i sin motion säger att vi har en extrem högprislinje så är det alldeles felaktigt. Jag tror att vi även i fortsättningen liksom hittills kommer att ha en mellanprislinje. Därför är det enligt min mening bäst att se realistiskt på dessa problem och undvika onödigt partipolitiskt käbbel. Ingen har förmåga att alltid rätt kunna bedöma den aktuella situationen, och ingen har heller rätt att fördöma andras förslag såsom förkastliga.

Till sist vill jag erinra om vad som står i vår reservation 2 om den stora inkomsteftersläpning som jordbrukets folk ännu dras med. Det är på tiden tycker jag att riksdagens löfte från år 1967 om samma inkomst och levnadsstandard åt jordbrukets folk som andra jämförbara grupper infrias.

Ärade talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3 och i övrigt till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herrar Persson i Heden, Pettersson i Kvänum och Svanström (samtliga c).

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Jag skall fatta mig mycket kort.

Herr Hansson i Skegrie beskriver mitt möte med företrädare för jordbrukarna i våras då jag med dem diskuterade huruvida man kunde använda sig av subventioner för att minska kapitalkostnaderna vid nybyggnad eller tillbyggnad av ladugårdar. Herr Hansson i Skegrie menade att det inte kunde ske på annat sätt än att man tillförde budgetmedel. Får jag erinra herr Hansson i Skegrie om att jag i propositionen har föreslagit att man skall ta in 25 miljoner kronor plus 30 miljoner kronor av införselavgifter, som alltså fanns till förfogande för att förbilliga mjölken. Min tanke var att man skulle kunna använda delar av dessa pengar för detta ändamål. Det var inte alls tal om att ta några nya pengar över budgeten. Att sedan mitt möte med jordbrukarna utlöste en aktivitet utan like hos herrar Fälldin och Helón -- där den förre föreslog att mjölkpriset skulle sänkas med 10 öre och den senare med 20 öre – det kan inte jag hjälpa. Det berodde väl på en felbedömning från deras sida av vad som hade försiggått mellan jordbrukarnas företrädare och mig.

Har vi nu träffat ett avtal med jordbrukarna som skall gälla i tre år och det avtalet medför prisstegringar, då kan man inte gärna utan vidare anslå

200 miljoner kronor av budgetmedel för att förbilliga mjölken om man inte samtidigt är beredd att anslå det beloppet också kommande år. Eljest måste man ju räkna med en chockartad höjning av mjölkpriset när man inte längre har de där pengarna.

Det som är intressant att konstatera — det skall bli det enda jag ytterligare säger — är att här har centerpartiet och folkpartiet föreslagit att man skall höja skatten på öl för att finansiera ett minskat mjölkpris. Men de där ölpengarna skall ni ju ha till så väldigt mycket annat — till att finansiera presstödet, försvarskostnaderna, barnbidragen och mycket annat. Sådant går inte i längden.

Hade jag varit företrädare för jordbrukarna i den här kammaren skulle jag ha sagt mig: Jag kan inte gärna — som herr Hansson i Skegrie — driva den linjen att jordbrukarna får alldeles för dåligt betalt för sina produkter och konsumenterna får betala alldeles för mycket och sedan försöka slinka undan med att det beror på momsen. Momsen är inte en företeelse som är unik för jordbruksprodukterna. Momsen får vi betala på alla produkter som vi över huvud taget konsumerar.

Man kan nämligen inte sitta på tre stolar och först säga att jordbrukarna får för litet betalt, konsumenterna får betala för mycket, och sedan skall man då av budgetmedel som man inte har minska priset på jordbruksprodukter. Samtidigt manar dessa partier till mycket sträng sparsamhet med statens medel.

Det enda riktiga är att ta de priser som blir en konsekvens av avtalet, och det är vad propositionen innebär.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Ärade talman! De här 25 miljonerna som statsrådet talar om blev vi överens om förra året; det står inskrivet i förra årets jordbruksproposition, och de kan väl knappast användas på det här sättet nu.

Men jag har ett referat från tidningen Arbetet i Malmö, där man slår upp nyheten att prishöjningarna nu skall bromsas av regeringen. Tidningen skriver:

”Nu har regeringen ingripit för att dämpa vidare matprisökningar!” — ”Regeringen är redo att betala en del av dem via statskassan. På så sätt slipper konsumenterna höjda matpriser!”

Längre fram i artikeln fortsätter man: ”Samtliga dessa kostnader ska alltså enligt jordbruksavtalet tas ut via ökade priser i konsumentledet. Det är den linje en enhällig riksdag beslutat om. Men nu vill regeringen i stället för ökade matpriser ta dessa pengar från statskassan dvs. från skatterna. Det blir alltså en summa på 134 miljoner *plus indexökningen som i dag är omöjlig att fastställa.*”

Efter att ha berört just den lösningen fortsätter tidningen: ”Vid förhandlingarna förklarade Ingemund Bengtsson att regeringen är villig att låta statskassan betala åtminstone den del som gäller indexökningen” — alltså inflationsregeln. — ”Det är alltså regeringens svar på den massiva aktionen mot de höjda matpriserna.”

Läser man referaten av vad jordbrukets representanter har uttalat får man också den uppfattningen att det gällde just inflationsregelns finansiering.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Får jag be herr Hansson i Skegrie läsa på s. 8 i jordbruksutskottets betänkande, där det talas om 30 nya miljoner kronor som jag föreslår skall användas att förstärka regleringsekonomin för mjölk och mejeriprodukter eller på annat sätt stöda mjölkproduktionen och vad därmed hör samman.

Med den fullmakten kan man fortfarande, om bönderna så accepterar, stöda investeringar.

Vad beträffar sammanträdet med jordbrukarna så kan jag inte hjälpa vad alla tidningar skriver. Men det var ett långsiktigt resonemang vi också förde. Det är ju inte så värst lönande att nyinvestera i mjölkproduktionen, och hur skall man på lång sikt kunna få det lönande utan att konsumenterna belastas alldeles för mycket? Vidare diskuterade vi principiellt huruvida man kunde med statsmedel subventionera investeringarna.

Det var alltså en principiell diskussion på lång sikt, men för dagen hade jag 30 miljoner kronor som kunde användas för ifrågavarande ändamål, om jordbrukarna hade accepterat detta.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Ärade talman! De pengar som utgått enligt propositionen har ju anvisats på samma sätt som under många år tidigare, då statsmedel använts för att begränsa prishöjningarna för konsumenterna. Det kan inte vara felaktigt om ett sådant förslag kommer från annat håll än från regeringen.

Men sedan tycker jag att regeringen gör det litet besvärligt för sig. Förra året kom vi överens om att jordbruket skulle ge stöd till upprustning av begränsat utvecklingsbara jordbruk. Nu säger statsrådet att det är de pengarna han avsåg i detta sammanhang. Statsrådet menar alltså att jordbrukarna själva skulle avstå från en inkomstförbättring som de till följd av inflationsregeln har rätt att få den 1 juli.

Det var inte vidare vackert, herr statsråd, att räkna på det sättet.

Herr jordbruksministern BENGTTSSON:

Fru talman! Min pedagogiska förmåga är måhända inte så väl utvecklad. Det är två olika ting som herr Hansson i Skegrie talar om. Stödet till smärre icke utvecklingsbara jordbruk är en helt annan sak, som jag inte har diskuterat i detta sammanhang. Det är en åtgärd som skall genomföras. Vad jag diskuterade var huruvida jordbrukarna kunde acceptera att de pengar som kunde användas till mjölkreglering i stället kunde utnyttjas för att subventionera byggandet av nya båsplatser. Det accepterade inte jordbrukarna, av de skäl som herr Hansson i Skegrie här själv anförde, nämligen att det inte skulle ge något åt de gamla jordbrukarna, som inte hade anledning att investera, utan endast gynnade dem som skulle investera nu.

Det är alltså alldeles klart att herr Hansson blandar ihop två olika frågor. Stödet till icke utvecklingsbara jordbruk är en sak för sig – vad det nu gäller är något nytt, som skulle beröra även storjordbrukare med planer på att göra tillbyggnader.

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Herr ANTBY (fp):

Fru talman! Vi är nu inne i ett jordbrukspolitiskt mellanår. Vad som här diskuteras är ju den prisuppgörelse som bygger på den i fjol antagna treårsuppgörelsen, som innebar en viss anpassning till utvecklingen. Det är bra att jordbruksministern och utskottet har tillmötesgått vårt sedan några år återkommande önskemål om att anslaget för bidraget till luft- och vattenvårdande åtgärder inom industrin också skall få användas inom jordbrukets och trädgårdsnäringens verksamhetsområde. Jag är övertygad om att anslaget kommer att bli till gagn även på detta område liksom det har varit på den sektor där det har fungerat sedan några år tillbaka.

Beträffande förslaget angående stöd till rationaliseringsåtgärder inom mjölkproduktionen vid vissa begränsat utvecklingsbara jordbruksföretag vill jag säga, att jag hoppas det skall bli till nytta för såväl de berörda företagen som vår försörjning med den oundgängliga mjölken. Det viktigaste skälet för mig att vid såväl fjolårets som detta års riksdag i motioner yrka på undersökning av verkningarna av den jordbrukspolitik vi beslutade om 1967 har varit den oro jag känt inför utvecklingen på mjölkproduktionens område. En rad faktorer har tydligt pekat på att utvecklingen skulle kunna leda till bristproblem, som kunde bli svåra att komma till rätta med om man inte grep in i tid.

Jag tycker att jordbruksministern skall ha en liten blomma för det grepp som han har tagit här. Det skall kanske inte vara en smörblomma, eftersom vi ju inte vill ha ett smörberg igen, men varför inte en liten vitklöverblomma - vitklövern lär ju vara bra för mjölkproduktionen. Sedan får väl utvecklingen visa om åtgärderna räcker till eller om ytterligare stimulans kan behövas framöver.

Den reservation som berör mjölkpriset innebär att centerpartiet och folkpartiet av sociala skäl vill anslå 200 miljoner kronor för att under nästa budgetår dämpa mervärdeskattens prishöjande effekt på konsumtionsmjölken. Fram till senare delen av fjolåret minskade mjölkproduktionen snabbt på grund av den dåliga lönsamheten. Efter den överenskommelse som träffades mellan lantbrukarna och statens jordbruksnämnd och som sedan godkändes av förra årets riksdag har produktionsnivån stabiliserats. Man kan utan tvekan säga att det nu gällande priset på mjölk, vars höjning beror inte bara på den högre ersättningen till producenterna utan också på ökade löner och andra omkostnader i förädlings- och distributionsledet, är väl motiverat med hänsyn till att såväl producenterna som övriga i mjölkhanteringen engagerade grupper tillhör låginkomstgrupperna och genom sina nu löpande avtal fått en välbehövlig inkomstförstärkning.

Det är avigsidan av den nuvarande utvecklingen, inflationen, den levnadskostnadsfördyring som särskilt drabbar barnfamiljerna, vi i någon mån vill komma till rätta med. Vi har därvid valt vägen att via budgeten anslå medel för att till en del ta bort momsens prisfördyrande verkningar. Barnfamiljerna kan av välkända skäl inte avstå från att konsumera mjölk. Det finns således enligt vår mening särskilda skäl att ingripa i prisbildningen på konsumtionsmjölk. Jag vill också i detta sammanhang understryka att vi har varit angelägna om att icke rubba principerna för det löpande jordbruksavtalet.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

När det gäller omfattningen av det utredningsarbete som jordbruksministern aviserar har jag för min del den uppfattningen att det i huvudsak bör bygga på de grundprinciper som antogs av riksdagen 1967 efter ett långvarigt och grundligt utredningsarbete. Att nu så här kort tid efteråt dra i gång en omfattande, tidskrävande och dyrbar utredning, med därav följande ovisshet för näringens utövare, kan näppeligen vara lämpligt. Att inventera erfarenheterna från utvecklingen efter 1967 och därifrån dra slutsatser för den framtida politiken torde, som jag ser det, vara det mest rationella.

Sist en personlig reflexion. När vi år 1967 behandlade jordbrukspolitiken, fanns den blivande anknytningen till den gemensamma europeiska marknaden med i blickfältet, och vi var alla besjälade av uppsåtet att söka ordna vår jordbrukspolitik på ett sätt som skulle underlätta samarbetet med EEC. Nu blir sannolikt anslutningsformen inte sådan som man väntade då, men jag tror trots detta att det kan vara av stort värde att vi söker forma en jordbrukspolitik som någorlunda harmonierar med Gemensamma marknadens sätt att lösa sina jordbruksfrågor. Inte minst om våra EFTA-partners Storbritannien, Danmark och Norge går in som medlemmar i EEC kan det vara ett intresse för oss här i landet att även på detta område hålla oss med bestämmelser som gör att vi i möjligaste mån kan undvika gränsproblem, även om sådana ändå inte kommer att utebli.

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna 1, 2 och 3.

Herr KRÖNMARK (m):

Fru talman! I och för sig är det ju en aning förbryllande att vi när vi nu skall behandla en proposition angående prisavtalet skall ha en så pass animerad jordbrukspolitisk debatt som vi har, eftersom detta som herr Anthy nyss sade är i prishänseende ett mellanår. Vi har ett löpande jordbruksavtal, och för några månader sedan torde det ha varit mycket få människor här i landet som kunde förutse att man skulle få en jordbrukspolitisk debatt av den karaktär som vi har haft och som vi har här i dag.

Orsakerna ligger som jag ser det inte alls på det jordbrukspolitiska området, utan detta är en utlöpare av de störningar som vi har i svensk ekonomisk politik över huvud taget, där man har fått störningar inom näringslivet i dess helhet. Det är helt naturligt att dessa störningar också fortplantats till jordbruksnäringen med vissa konsekvenser.

Framför allt har vi -- det kommer vi att diskutera här i riksdagen i nästa vecka -- problem i vad gäller den ekonomiska politiken kontra skattepolitiken. Jag vågar hävda att vad som har initierat debatten är helt enkelt vådorna av den socialdemokratiska högskattepolitiken som innebär att konsumenterna, löntagarna, under det gångna året visserligen nominellt fått betydande löneökningar och rent formellt lönehöjningar i relation till höjningarna på livsmedel. Men tar man i beaktande de effekter som det nuvarande skattesystemet fått har det visat sig att konsumenterna trots de nominella löneökningarna fått ett minskat konsumtionsutrymme.

När man kommer in på ett sådant grundkonto i livsföringen som

Fredagen den
26 maj 1972*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

livsmedelsposten är, slår det mycket hårdare. Vi vet också att det i början av detta år bildades opinioner som också tog sig kraftfulla uttryck just från konsumenthåll. Det olyckliga i det läget är att det var jordbruket som blev slagpåse i den debatten.

Herr Hansson i Skegrie har utvecklat att jordbrukspolitikens roll i detta sammanhang inte alls är dominerande. Det är andra faktorer som inverkar, och jag skall inte utveckla detta ytterligare, utan i det avseendet kan jag helt instämma med vad utskottets ordförande här anfört.

Men man kan inte driva jordbrukspolitik improviserat utefter det politiska skeendet i andra avseenden, utan den måste vara långsiktig. Vi har ett jordbrukspolitiskt beslut från 1967 där vi i och för sig var oense i vissa frågor, men i vissa ting hade vi en samstämmig uppfattning. Det grundläggande är att jordbrukarna skall få inkomstlikställighet. Det är alltså vår strävan. I det fallet har jordbruksavtalet hitintills inte åstadkommit den förbättring som vi hade hoppats på.

Vi hade ett annat moment i det ursprungliga jordbrukspolitiska beslutet, nämligen att man skulle ha en prispress. Just av sociala skäl skulle livsmedelspriserna inte tillåtas stiga i samma omfattning som prisutvecklingen i övrigt angav. Man kan säga att den principen korrigerades på förslag av jordbruksministern redan under föregående år, och det är bara att notera med tillfredsställelse. Vi kan säga att vi för att åstadkomma inkomstlikställighet och förbättra de sociala förhållandena för utövande av jordbruksnäringen har varit överens om att högpris-systemet är det naturligaste och effektivaste instrumentet. Nu har vi fått en debatt om principerna för prissystemet, och från olika politiska riktningar har man framfört uppfattningen att vi skulle gå över till ett lågprissystem. Herr Hansson i Skegrie har i det fallet uttryckt synpunkter som jag i stort sett kan instämma i.

Benämningen högprislinje, som vi använder oss av, låter språkligt litet negativt. Det hade varit mer adekvat att uttrycka det så att vi skall ha ett kostnadstäckningssystem inom jordbrukets område. Vilket system vi än har är det i alla fall konsumenterna som skall betala, och då är det i princip bättre att de betalar på det rätta kontot, så att de vet vad de betalar. Genom att låta människorna betala i andra former lurar man dem bara. Därför vill jag för egen del och för mitt partis del deklarerera att vi bestämt hävdar att vi bör behålla det prissystem som vi har i dag.

I debatten här har talats om modifieringar. I och för sig kan det diskuteras huruvida det verkligen är fråga om ett modifierat högpris-system. Ser man till de totala livsmedelskostnaderna finner man att det är marginella summor som går ut andra vägar.

Här har också diskuterats mjölkpriset. Det föreligger ett förslag om att statsmakterna skulle gå in med subventioner som skulle innebära en frysning av konsumtionsmjölkpriset under löpande avtalsår.

Jag har tillsammans med herr Hedin i ett särskilt yttrande redovisat att vi från vårt partis sida i dag inte är beredda att gå den vägen. Vi hävdar att mjölken trots allt är ett relativt billigt livsmedel om man ser till näringsvärde osv. Vi anser därför att priset inte är orimligt högt i förhållande till produktionskostnaderna – snarare tvärtom. Vi förstår fuller väl att just barnfamiljerna kan få det bekymmersamt därför att för

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

deras del är just konsumtionsmjölken en tung post i budgeten. Men detta hävdar vi är en följd inte av jordbrukspolitiken utan av skattepolitiken. Därför har vi i en partimotion till årets riksdag krävt att den tillsätta skatteutredningen får i uppdrag att med förtur ta upp frågorna om framför allt barnfamiljernas ställning. Vi förordar även att utredningen med förtur förutsättningslöst prövar möjligheterna till en differentiering av mervärdeskatten.

Vi är alltså i princip beredda att söka finna lösningar som möjliggör lägre kostnader för vissa livsmedel. Men vi vill sätta in frågan i dess riktiga sammanhang, som vi anser är skattesammanhanget. Eftersom vi vill driva linjerna klart och entydigt har vi inte velat göra detta till en jordbrukspolitisk fråga. Vi har, vågar jag påstå, tyvärr fått en vulgärdebatt på detta område, och med ett sådant här system kan det måhända bli en låsning som är svår att komma ur. Jag hoppas alltså att skatteutredningen ges möjlighet att undersöka dessa frågor. I övrigt kan man väl förutsätta att även den jordbruksutredning som är aviserad kommer att ta upp dessa frågor på sin arbetsordning.

Inom moderata samlingspartiet finner vi det tillfredsställande att jordbruksministern avser att tillsätta en jordbruksutredning. På det sättet kan vi få en analys av jordbrukspolitiken. En sådan har vi krävt tidigare här i riksdagen. Nu har vi haft ett jordbrukspolitiskt principbeslut som har verkat i fem år. De basförutsättningar som gällde när det beslutet fattades – de är alltså från 1960, när den förra utredningen tillsattes – är i många avseenden inte längre giltiga. Man kan alltså konstatera hur det har verkat och se om man kan göra modifieringar. Jag vill slå fast att i vad gäller de grundläggande principerna är jag helt enig med herr Hansson i Skegrie om att det inte finns någon som helst anledning att rucka på dem.

Men det finns vissa frågor som är angelägna att ta upp, och det är framför allt kapitalfrågorna. Vi står ju inför en omställningsprocess, som med all säkerhet innebär att antalet företag inom jordbruket kommer att minska radikalt. Då kommer det att krävas att man i stället bygger upp många nya rationella enheter. Förmodligen kommer kapitalmarknaden i det här landet under i varje fall den närmaste tioårsperioden att vara en bristmarknad, och därför måste man försöka lösa problemet att förse jordbruket med tillräckligt kapital till rimliga kostnader.

En annan fråga som den här utredningen har anledning att ta upp är de rekryteringsproblem som jordbruksnäringen står inför. I och för sig kan man vara tacksam för att det rent psykologiskt har blivit ett gynnsamt rekryteringsklimat för jordbruket, men för att det skall kunna verka så att vi får en vilja till nyetablering av företag krävs det också att det ekonomiska klimatet blir betydligt bättre.

Med anledning av vad som sagts från socialdemokratiskt håll förmodar jag att utredningen kommer att ta upp frågan om självförsörjningsgraden. För att skapa klarhet redan i dag vill jag säga för mitt partis räkning, att vi kan icke tänka oss att man sänker ambitionen i fråga om självförsörjningsgraden. Vi anser att de beredskapsskäl som har varit aktuella tidigare sannerligen gäller med lika stor kraft också i dag. Även om vi på måndag kommer att fatta ett försvarsbeslut som innebär betydande reduceringar

av vårt lands värnkraft är det i alla fall ett ansenligt kapital som under den kommande femårsperioden kommer att satsas just på försvaret. Om man inte kombinerar detta med en tillräcklig livsmedelsberedskap, då blir -- det vågar jag säga -- även försvarskostnaderna mindre motiverade. Vi menar att en konsekvens av att vi bedriver den försvarspolitik som vi i princip för här i landet måste vara att vi har en självförsörjningsgrad som absolut icke får understiga de 80 procenten utan i vissa avseenden i och för sig gärna kan vara högre.

Den andra anledningen till att vi inte bör sänka självförsörjningsgraden är att det finns ett samband mellan jordbrukspolitik och miljöpolitik i avseendet naturvård. Jag tror att vi har fått den opinionen här i landet att flertalet människor numera vägrar att låta de öppna kulturbyggder raseras som vi ännu har. Samhället kommer hur som helst att få ta på sig kostnaderna för att behålla det landskapet, och vi vet -- det är redan fastslaget -- att det billigaste sättet är jordbruksdrift. Att det sedan kan föra med sig vissa komplikationer när det gäller de ekonomiska förhållandena för jordbruket är en sak för sig, men det är en teknisk fråga. Har man en vilja att icke behandla de politiska avsnitten här i landet sektorsvis utan försöka ha överlappningar och se i stort, så finns det även utifrån den aspekten alla skäl att ha en självförsörjningsgrad som icke är lägre än vad den är i dag.

Låt mig sedan, fru talman, säga någonting ytterligare om reservationen 4 från moderata samlingspartiet angående anslag till miljövärdande åtgärder inom industrier. Vi har föreslagit ett i jämförelse med jordbruksministerns förslag med 5 miljoner kronor minskat belopp -- alltså 45 miljoner i stället för begärda 50 miljoner kronor. Jag skall inte gå in i någon sakdebatt på det här området. Vi hade den debatten när vi diskuterade miljövärdningsforskningen. Jag vill bara upprepa att vid vår prioritering av utgifterna den här gången gjorde vi med hänsyn till det begränsade budgetutrymmet den bedömningen att det var angelägnare att placera pengarna på forskningen än på den verksamhet inom industrin som det just nu gällde, framför allt på grund av att industrin hade fått ytterligare ett meranslag under den senaste tiden på 300 miljoner kronor. Vi önskade få en realistisk kostnadstäckning, och detta är så att säga det formella fullföljandet av vår åsikt den gången.

Fru talman! Det skulle vara mycket i övrigt att önska, men eftersom riksdagssessionen går mot sitt slut och tiden är begränsad skall jag sluta med detta och yrka bifall till reservationerna 2, 3 och 4.

I detta anförande instämde herr Andersson i Ljung (m) och fru Sundberg (m).

Herr TAKMAN (vpk):

Fru talman! Jordbruksministern har väl slickat i sig en del beröm här för jordbrukspolitiken, och jag skall inte heller komma med alltför mycket kritiska invändningar nu. I utskottet har vi ju varit eniga på många punkter, och ibland har vi blivit eniga efter ganska långa debatter. De nya saker som har förekommit i propositioner -- stöd till mjölkproduktion vid jordbruksföretag med begränsade utvecklingsmöjligheter,

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

statsbidrag till miljövärdande åtgärder inom jordbruks- och trädgårdsföretag och andra saker – har vi från den kommunistiska gruppens sida varit ense med de övriga i utskottet om.

På en punkt har vi velat spara pengar åt regeringen. I det sammanhanget – innan jag glömmer det – yrkar jag bifall till reservationen 4 b, som ansluter sig till motionen 1297, där den kommunistiska gruppen visar hur regeringen kan spara 40 miljoner kronor. Det gäller bidragen till miljövärdande åtgärder inom industrin. Vi anser att denna subventionering till storindustrin är principiellt felaktig. Det räcker med att de mindre företagen, som under en övergångstid kan ha svårt att övervinna kostnadsfrågan, får bidrag till miljövärdande åtgärder. Vi vill därför kapa den statliga kostnaden från 50 miljoner kronor, som regeringen föreslår, till 10 miljoner.

För övrigt är det nu i slutet av vårriksdagen motiverat att också vara sparsam med tiden. I stället för att hålla en lång föreläsning om livsmedelspriser och sådant för herrar Hansson i Skegrie, Persson i Skänninge och andra så skall jag nöja mig med att konstatera att maten är alldeles för dyr. Det finns många som känner igen sig i husmodern som kom in i en bokhandel och sade: "Jag ser att ni har en kokbok om hur man lagar mat utan kött. Jag behöver en kokbok om hur man lagar mat utan livsmedel."

Jag tror att den stora allmänheten ganska väl vet att det inte beror på jordbrukarna att livsmedelspriserna är höga. De flesta vet att en betydande del av jordbrukarna ännu inte har likställdhet med motsvarande grupper i fråga om inkomster och sociala förhållanden.

Förra året aktualiserade vi i en motion frågan om övergång till lågprislinje för jordbruksprodukter, och detta reformförslag blev föremål för en livlig och allmän debatt. Motionen avslogs, men vi kom igen i år, och jag har i det särskilda yttrandet 2 gjort en analys av utskottsmajoritetens tillstyrkan av denna motion. En lågprislinje har, som dåvarande jordbruksministern konstaterade 1967, rent principiellt – och här citerar jag det kanoniska betänkandet från 1967 – "avsevärda fördelar framför en högprislinje, inte minst med hänsyn till att de lägre inkomsttagarna vid en lågprislinje får bära en mindre del av kostnaderna för jordbruksstödet".

För att förebygga varje missförstånd betonade vi i vår motion – och jag vill upprepa det här – att vi inte ifrågasätter det berättigade i att det svenska jordbruket får ett stöd av ungefär nuvarande storleksordning. En utredning skulle sannolikt visa att stödet kan bli mera rättvist än nu, så att *alla* yrkesjordbrukare får hyggliga inkomster för ett hårt jobb och jordbruket blir ett attraktivt yrke för ungdomen. Det är alltså inte på något sätt jordbruksstödet som vi vill komma åt med vårt krav om en lågprislinje. Valet av prislinje är i och för sig betydelselöst för bönderna i deras egenskap av producenter. Det är konsumentpriserna, inte producentpriserna, som påverkas. Vid mitten av 1960-talet uppskattade jordbruksutredningen skillnaden i konsumentprisnivå mellan ett högprisystem och ett lågprisystem till omkring 20 procent med jordbruksstödet dåvarande omfattning.

En lågprislinje skulle bl. a. innebära att de lägre inkomsttagarna kunde

kraftigt förbättra sin livsmedelsstandard, och det förefaller vara i hög grad nödvändigt i många familjer som övergår till allt sämre kvalitet på livsmedlen allteftersom priserna går i höjden.

Herr Hansson i Skegrie uttryckte en oro för nivån på självförsörjningsgraden. Det har ju inte saknats antydningar om att den kunde sänkas från 80 till 70 procent. Jag vill därför säga att frågan om självförsörjningsgraden innefattar flera komplicerade problem. Sänker man självförsörjningsgraden innebär det att ytterligare stora delar av den brukade åkerarealen måste läggas ner och att jordbruksbygder, som nu är levande, döms till avfolkning och undergång.

Ett par av dessa problem har berörts av tidigare talare: beredskapsskäl samt landskapet och miljön och dithörande frågor. Men till detta kommer också en tredje mycket viktig fråga, nämligen sysselsättningsfrågan. Att lägga ned ytterligare 10 000 eller 20 000 jordbruk för att sänka självförsörjningsgraden innebär ju att man samtidigt ställer en stor del nu produktiva människor utan sysselsättning. Och de senaste årens erfarenheter på sysselsättningsfronten har just inte gjort att de som nu har ordnade arbetsförhållanden vill kastas ut i ovisshet och i många fall till en tillvaro som sannerligen inte blir alltför produktiv under nuvarande förhållanden.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta. Jag blev oroad när jag hörde herr Antby komma in och yra om EEC-förhållanden och sådant, men jag hoppas att det var en parentes som inte syftar längre.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Ärade talman! Herr Takman sade att maten är dyr. Jag vill då bara upplysa om att i procent av hushållens utgifter är maten billigare här i Sverige än i alla andra länder i Europa. I alla övriga länder får man ge mer för maten i förhållande till hushållens totala utgifter. Matkostnadernas andel är här i Sverige 30 procent. Det är bara Canada och USA som har lägre siffror – 21 respektive 24 procent. I Sovjetunionen tar maten, enligt uppgifter i en nyutkommen bok, 50 à 60 procent av inkomsten.

Vid den jämförelsen kan man nog inte säga att maten är dyr i Sverige. Det beror på vad man jämför med.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill inte gå in i detalj på detta, för det har jag inte material till, men väldigt mycket beror ju på vad som bestämmer prisförhållandena. Herr Hansson i Skegrie deltog i den resa som jordbruksutskottet företog till Sovjetunionen i augusti förra året och vet att vissa varor där är oändligt mycket billigare än här, medan andra är mycket dyra i förhållande till priserna här i Sverige. Hyra och skatter tar exempelvis nästan ingenting av människornas budget i Sovjetunionen. Det är därför mycket svårt att göra sådana jämförelser.

Men vad vanliga människor fäster sig vid är ju inte om livsmedlen tar så eller så många procent mindre eller mer av hushållsbudgetens 100 procent utan hur mycket som går till mat av de pengar som man skulle behöva ha för andra ändamål.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Fru talman! Herr Hansson i Skegrie började sitt anförande med en redogörelse för innehållet i utskottets betänkande, och det behöver alltså inte jag göra nu. Jag kan nöja mig med att hänvisa till utskottets betänkande och till propositionen 79.

Sedan tog herr Hansson upp en jordbrukspolitisk debatt här i kammaren, och det var litet förvånande. Det förvånade också herr Krönmark, som dock snabbt kom in på ett annat område och sade att allting beror på regeringens skattepolitik. Herr Krönmark har ju där ett utarbetat förslag, och det kanske vore lämpligt att herr Hansson och herr Krönmark diskuterade med varandra om det till nästa gång vi skall behandla dessa frågor; då kan vi måhända ena oss om att anta moderaternas skatteförslag, och då skulle vi ha löst hela detta problemkomplex.

För dem som tillhörde 1960 års jordbruksutredning och var med i riksdagen när vi fattade 1967 års jordbruksbeslut, som alltså gäller, måste det ha varit tillfredsställande att höra de tre borgerliga representanterna i dag med näbbar och klor försvara det beslutet och säga att det får inte ändras. Vi kommer väl alla ihåg hur våra ladugårdar då såg ut och hur det frågades: "Kan du tänka dig denna bygd utan jordbruk?" osv. Och att det då såg ut som det gjorde tillskrev man 1967 års jordbruksbeslut. I dag är man beredd att säga: Nej, det skall inte ändras någonting. Det beslutet vill vi inte rubba på.

De tre frågor som bildade grundprincipen i 1967 års jordbruksbeslut var följande:

1. Produktionsmålsättningen. Riksdagen beslutade att vi skulle eftersträva en produktionsvolym som motsvarade 80 procent av de näringskalorier vi behövde här i landet.

2. Vi skulle föra en rationaliseringspolitik som skapade bärkraftiga jordbruk och gav sina brukare inkomster som var likvärdiga med andra grupper i samhället.

3. Vi skulle se till att konsumenterna fick så billiga livsmedel som möjligt.

Och för att uppnå detta gick vi in för det prissystem som vi nu har men som inte behöver höra till grundprinciperna. Det beror alldeles på hur vi utformar systemet. Grundprinciperna kan man självfallet uppfylla med såväl en mellanprislinje som med en lågprislinje.

Herr Hansson i Skegrie blev också smått upprörd, när han försökte förklara att herr Fälldins agerande i denna fråga under vårriksdagen inte hade medverkat till den uppkomna irritationen. Han polemiserade också mot ett par socialdemokratiska tidningar, som emellertid inte är representerade här och alltså inte kan försvara sig. Vidare var det visst ett par statsråd som hade tappat huvudet och gjort några uttalanden, men också de har ju i så fall svårt att försvara sig. Men, herr Hansson, jag skulle kunna ta fram socialdemokratiska tidningar, bl. a. från mitt eget län, som i artikelserier så att säga försökt förklara jordbrukspolitiken och redovisa hur kostnaderna fördelar sig på jordbruket, på distributionsledet osv. Jag tror att herr Hansson också skulle kunna finna borgerliga tidningar som står honom nära, där man haft samma uppfattning som

Fredagen den
26 maj 1972

---

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

t. ex. Aftonbladet i dessa frågor. Men jag skall inte nu ta upp hela den frågan — diskussionen om den kan vi föra vid ett senare tillfälle.

Ni är, herr Hansson, litet medskyldiga till att diskussionen om lågprislinjen kommit upp. När ni ville ta bort verkningarna av den prishöjning på mjölk med 10 öre som trädde i kraft den 1 januari förutsatte ni att pengarna tydligen skulle tas av budgetmedel. Herr Hansson säger nu att det väl inte är något fel att använda budgetmedel. Nej, det är det inte, om medlen bara finns. Men ni har inte visat varifrån vi skall ta pengarna, och de finns inte tillgängliga.

I motionen 1244, som bl. a. herr Fälldin undertecknat, talar ni om just livsmedelspriserna. Ni säger där: "Mycket talar för att vi framöver också måste allvarligt överväga anlita det av partiell lågprislinje på vissa produkter." Vilka produkter då? Jo, dem har ni räknat upp: mjölk, bröd, kött, smör, fisk. Det är tunga produkter i en familjebudget. De skulle alltså bli föremål för en partiell lågprislinje. Vidare säger ni: "Möjligheterna till motsvarande åtgärder även i förädlings- och distributionsledet kan lämpligen göras till föremål för prövning. Det torde därför vara önskvärt att detta perspektiv i god tid göres till föremål för övervägande genom samråd mellan de parter som svarar för prisuppgörelserna på jordbrukets område."

Utskottet har sagt att vi inte vill ta ställning till just dessa frågor. De får avgöras av dem som skall skriva direktiven för utredningen. Men om jag personligen får avge en deklARATION, vill jag hänvisa till vad jordbruksministern sagt, nämligen att man inte skall gå och drömma om någon genväg till låga livsmedelspriser. Jag vill gärna instämma i det uttalandet, och det gäller alldeles oavsett vilket prissystem man väljer; det kommer inte att rubba de grundläggande principerna.

Tanken på att eliminera verkningarna av den prishöjning med 10 öre som trädde i kraft den 1 januari släppte ni. Det skulle ha kostat 125 miljoner kronor enligt centerens förslag. Folkpartiets nerver höll inte vid det tillfället, och deras förslag skulle ha kostat 250 miljoner kronor. Men ni kom sedan tillbaka och föreslog i en motion att vi den 1 juli skall ta bort den prisstegring som sker och till det använda 200 miljoner kronor av budgetmedel. Till finansieringsfrågan skulle ni återkomma när kompletteringspropositionen framlagts. Det är klart att man är intresserad av att få veta vad ni då har att föreslå för att få fram dessa 200 miljoner kronor. Något förslag har ni inte kommit med. Ni avstyrker det skattepaket som regeringen lagt fram och som vi skall behandla nästa vecka, och ni tillstyrker skatten på öl, tobak, vin osv. Men ert motiv för det är för det första socialt och för det andra att ni vill ge barnfamiljerna den höjning av barnbidragen som föreslagits. Såvitt jag har kunnat bedöma av de av era motioner som remitterats till skatteutskottet har ni alltså fortfarande inte anvisat varifrån de 200 miljoner kronorna skall tas. Ni säger att skatteutredningen får diskutera hur man lämpligen skall minska mervärdeskatten på livsmedel. Vi hade ingen diskussion på den här punkten i utskottet — jag vet inte om det berodde på att folkpartiets och centerpartiets representanter var medvetna om att förslaget inte skulle gå igenom här i kammaren — men framlägger man ett förslag som kostar 200 miljoner kronor, skall man också ha ett finansieringsförslag.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Låt mig ta upp en annan fråga som herr Hansson i Skegrie berörde. Han sade att det finns vissa saker i jordbrukspolitiken som behöver utredas; bl. a. har inte inkomstmålsättningen kunnat uppnås. I reservationen står det – jag tar upp denna fråga så att herr Hansson i Skegrie kan konstatera att jag har de riktiga uppgifterna – följande: "Företagen utredning visar t. ex. att ett 40 hektars jordbruk inom Malmöhus län" – alltså på den bästa jorden – "endast ger brukaren en timlön av 6:70 kr. och att ett 75 hektars jordbruk med samma goda produktionsbetingelser endast ger 10:30 kr. i timlön."

Dessa uppgifter har herr Hansson hämtat ur lantbruksstyrelsens meddelanden serie A nr 10.

Inom varje lantbruksnämnd finns en grupp som arbetar med planeringsfrågor. Den grupp, som har arbetat i Malmöhus län, säger att vissa beräkningar har gjorts beträffande olika företag inom Malmöhus läns slättbygd och skogs- och mellanbygd. Det är alltså vissa "beräkningar" och inte någon utredning. Dessa beräkningar har utförts på så sätt att man genom lantbruksregistret tagit ut var tionde jordbruksfastighet, fördelade på slättbygden och skogsbygden. Därefter har man gått efter vissa mallar. Man har tagit genomsnittstaxeringsvärdena i Malmöhus län – 17 000 per ha på slättbygden och 10 000 kronor per ha i skogsbygden och på detta har man lagt 30 procent för att komma upp i marknadsvärdet – och lagt 5 procents ränta på markkapitalet, 6 procent på maskiner och redskap och 7 procent på rörelsekapitalet.

Vid upprättandet av lönsamhetskalkylerna har man utgått ifrån de normskördevärden som används t. ex. vid uppskattning av skördeskador. Om jag inte minns aldeles fel har vi livliga diskussioner här då vi bl. a. behandlar skördeskadestydd. Det heter då att dessa skördevärden är aldeles för låga. Men dessa siffror har man använt här, t. ex. vete 48 deciton per hektar, alltså 24 deciton per tunnland. Man har kommit fram till att under dessa förutsättningar blir timlönen den nämnda.

Men herr Hansson borde ha läst vidare. Det konstateras nämligen därefter att timlönen inte är intressant i och för sig, utan det är den totala familjeinkomsten som är av intresse; det beror ju på hur många timmar man lägger ner på jordbruket. Den totala familjeinkomsten på 40-hektarsjordbruket är 31 000 kronor – då har avdrag och avskrivningar gjorts och räntor betalats. När skatt och amorteringar är betalade har man på 40-hektarsjordbruket 18 000 kronor kvar; för 75-hektarsjordbruket är motsvarande siffra 23 000 kronor.

Jag vill inte påstå att det är några höga inkomster, men de bör ändå nämnas i sammanhanget för att skapa någon balans; man har ändå kommit en ganska bra bit på väg. Jag kan tala om för herr Hansson, att såvitt jag har mig bekant kommer snart resultatet av en undersökning som visar på dessa inkomstförhållanden.

Jag har, fru talman, velat säga detta till herr Hansson. Jag har tidigare gjort honom uppmärksam på dessa förhållanden, och jag förmodar att han kommer att ta upp frågan.

Jag skulle ha kunnat sluta med detta, men jag vill ta upp något av vad herr Takman sade. Herr Takman var mycket hovsam i sitt anförande. Vi har ju diskuterat vilken produktionsvolym som vi skall ha, och vi får inte

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

tumma på den. Jag tycker inte det finns anledning att diskutera den frågan i dag. Utöver alla uppräknade skäl finns ytterligare ett, nämligen den beredskap som vi måste ha i händelse av krig. Då tvingas vi att införa ett ransoneringssystem, och vi måste ifrågasätta hur långt vi kan gå ner för att inte äventyra det systemets funktionsduglighet.

Herr Takman har i ett särskilt yttrande sagt att utskottets skrivning är något suddig här och var. Han tycker att litet klarhet borde finnas på vissa punkter. Han rekommenderar att vi skall skaffa oss en handbok, som har utgivits av en engelsk prosaförfattare. Fritt översatt till svenska – herr Takman får väl rätta mig om jag har fel – är bokens titel Det är någon som skriver över din skuldra. Klart uttalat borde det ha stått: Det är jordbruksministern som skriver över den socialdemokratiska gruppens skuldra i utskottet.

Nej, herr Takman, så är det inte. Vi står själva för skrivningen, och vi tycker nog att vi har uttalat oss ganska klart när det gäller utredningsdirektiven. Vi har sagt att det må ankomma på den som skriver direktiven att säga vad som skall utredas. Men om vi till äventyrs skulle behöva denna bok – vi får väl tala med utskottets ordförande om det – skulle jag för min del nog se att inte herr Takman blir pedagog eller lärare vid den kursen. Han har dessutom gjort en okuläruppskattning av den socialdemokratiska gruppens tillstånd. Efter en okulär diagnos förklarar han att vi har mottagit vissa saker med vemod och klagan. Utan några medicinska indikationer kan jag försäkra herr Takman att den socialdemokratiska gruppen fortfarande är frisk och kry.

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter. Jag ber dessutom om ursäkt om jag har överskridit tiden.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Persson i Skänninge var tydligen irriterad över att jag hade gjort frågan om konsumtionspriserna till en skattefråga. Han menade att det var lätt, därför att moderata samlingspartiet redan hade ett klart förslag. Det är alldeles riktigt, herr Persson, att vi har haft en arbetsgrupp som lagt fram förslag till en principiell lösning av detta problem. Herr Persson har uppfattat det alldeles rätt. För att klara av detta, måste man åstadkomma en skattesänkning för de enskilda människorna, så att de får mera pengar över till att köpa både mjölk och andra livsmedel.

Herr Persson är förvånad över att vi från oppositionen står upp och försvarar vissa delar av 1967 års beslut. Men vi var ju den gången inte oense om allting, utan vissa grundläggande principer omfattades av alla. Vad vi här försvarar är bl. a. vår tidigare linje i fråga om självförsörjningsgraden. Vi har sagt att vi absolut inte kan tänka oss att gå under 80 procent men gärna över, medan exempelvis herr Persson och hans parti från början har bundit sig för att 80 procent skall vara en övre gräns. Frågan är alltså om 80 procent skall vara en tröskel eller ett tak. Där hävdar vi och försvarar vår uppfattning. Inkomstlikställigheten är sådant som vi inte tummar på.

Herr Persson hävdar att utformningen av prissystemet egentligen inte har något att göra med grundprinciperna i avtalet, men så är det inte.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Detta innebär att jordbruket inom övre och nedre prisgränser skall kunna utnyttja marknadsutrymmet för att ta ut så höga priser som möjligt. Får vi en lågprislinje, är det principiellt någonting helt annat. Då skall vi i denna kammare genom politiska beslut fastställa priset på varorna. Då har man verkligen slagit undan grunden för den jordbrukspolitik som vi i dag för.

Herr ANTBY (fp) kort genmäle:

Fru talman! De affischer som min vän herr Persson i Skänninge talade om kom inte upp på ladugårdsväggarna med anledning av 1967 års beslut om den framtida jordbrukspolitiken, utan de kom ett bra tag tidigare med anledning av en skrift i jordbruksfrågan från det socialdemokratiska partiet. Sedan kom propositionen år 1967, som var modifierad i jämförelse med vad som återfanns i den skriften. Vi var överens om en hel del grundläggande principer, och det är de principerna vi fortfarande vill ha kvar. Jag skulle knappast tro att herr Persson i Skänninge heller vill ta bort de principerna.

Vidare är det en liten detalj -- ingalunda så liten, kanske -- som jag vill ta upp här. Herr Persson i Skänninge sade att budgetmedlen för de 200 miljonerna som vi och centern vill använda för att sänka mjölkpriset inte finns. Jag vill erinra om att beträffande finansieringen av det erforderliga beloppet står det i vår motion att det synes lämpligt att återkomma till detta i samband med behandlingen av kompletteringspropositionen. Jag är övertygad om att mina partivänner, när vi nästa vecka behandlar kompletteringspropositionen, där har förslag som även väl täcker denna utgiftspost.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Ärade talman! Vi har täckning för de pengar vi begär genom den tidigareläggning av punktskatterna som vi har krävt i motionen.

Det är riktigt att vi i vissa delar håller på principerna för jordbruksbeslutet. Då det gäller inkomstmålsättningen var principen att jordbrukarna skulle ha samma inkomster och samma levnadsstandard som andra grupper samt att vi skulle ha företagsekonomisk lönsamhet vid rationella jordbruk, men vi har inte detta i dag. Vi skulle när det gäller rationaliseringsmålsättningen successivt bygga upp rationella familj jordbruk. Det sker inte i dag vid tillämpningen av denna grundprincip. Vi håller alltså på grundprinciperna, men vi godkänner inte tillämpningen -- det är mot *den* vi riktar kritiken; inte mot själva principen.

Vi får nog säga, herr Persson i Skänninge, att vi i centern aldrig har begärt någon generell lågprislinje. Vi har talat om en partiell lågprislinje. Detta är detsamma som en mellanprislinje och detsamma som en modifierad högprislinje; det är tre olika namn på samma sak, och man kan använda vilket av dem man vill.

Sedan säger herr Persson att jag har dragit upp en stor jordbrukspolitisk debatt. Egentligen har jag bara -- om *det* skall kallas för en stor debatt -- vänt mig mot den reaktion som kom från regeringshåll och regeringspartiet på de krav som vi i centern framställde när det gällde att tillföra pengar för mjölksubvention åt konsumenterna. Regeringspartiet

har ju, som jag sade, tillämpat samma princip sedan många år tillbaka, men när vi från vårt håll kommer med ett sådant förslag kallar jordbruksministern det för dubbelspel, statsministern kallar det för plotteri och försvarsministern — jag vet inte om han nu lyssnar på debatten — sade vid ett tillfälle att Hansson i Skegrie begärde 20 öre mer för mjölken 1967. Det har jag aldrig begärt, och jag förstår inte hur man kan komma med ett sådant påstående. Detta sägs emellertid offentligt, och det skrivs i tidningar om det. Det skulle vara intressant om vi här kunde få klarhet i när jag sade detta och när jag begärde detta. — Det kan man nog inte heller kalla för någon storpolitisk jordbruksdebatt, utan det är bara fråga om att rätta till vad regeringen har sagt. Där har man enligt min mening tagit i för hårt — om det nu var för pengarnas skull eller om det var av någon annan orsak låter jag vara osagt, men det kan ju hända att det var något annat motiv.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Man blir så fascinerad av herr Persson i Skänninge i talarstolen, att man inte alltid kan uppfatta vad han säger, även om det är utomordentligt väl formulerat. Vad jag emellertid tror mig kunna kassera in är att det blir en utredning om lågprislinjen, vilket är det viktigaste.

Låt oss sedan gå till själva språkfrågan. Sekreterarna i utskottet är fenomenala; de lägger ihop yttranden av 15 ledamöter under en böljande debatt, som kanske varar en eller en och en halv timme. Sedan delar de summan med 15 och får fram en skrift, som till sin substans och bokstav kan accepteras av alla. Jag tror inte att det finns många personer i detta land med den fantastiska språkförmågan.

Herr Persson i Skänninge tog upp mitt särskilda yttrande på s. 32 i utskottets betänkande. Det gäller klarheten — inte den klarhet som sekreterarna åstadkommer, utan den brist på klarhet, som finns i det särskilda stycke där det talas om utredningen om lågprislinjen. Herr Persson i Skänninge har missuppfattat vad jag skriver där. Det är inte fråga om någon som *skriver* över axeln utan om någon som *läser* över axeln. I den handbok för engelska prosaförfattare, som jag syftar på, menar författarna av denna handbok, att man alltid skall tänka sig att man har en läsare över axeln, som skärskådar vad man skriver. Det var detta jag syftade på, inte att jordbruksministern skulle stå över axeln på herr Persson i Skänninge, herr Mossberger eller andra medlemmar av den socialdemokratiska gruppen och skriva någonting. Jag tror att de skriver själva. Men de har utan tvekan skrivit på ett sätt som kan läsas som "å ena sidan" och "å andra sidan" och "icke desto mindre" och som blir ganska obegripligt — men som jag till sist med hjälp av denna praktiska engelska handbok har tolkat till klarhet.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Fru talman! Jag skall inte gå upp i talarstolen utan stå kvar i bänken, om det kan lugna herr Takman något.

Jag medger gärna att min engelska inte är helt tillfredsställande, utan att det är möjligt att handbokens titel skall översättas till "Läsaren över din axel". Jag föreslog för övrigt att man skulle ta den där kursen. Jag var

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

bara lite rädd för att herr Takman skulle bli ledare för den, vilket gjorde mig orolig.

Nu säger herr Takman: "Inte har jag menat att jordbruksministern skriver över er axel." Men herr Takman skriver i sitt särskilda yttrande att det är statssekreteraren som "talar i sin ministers namn, ministern i regeringens namn och regeringen i kungens namn". Där slutar herr Takman.

Herr Antby sade: Ni skall få se att nästa vecka när kompletteringspropositionen behandlas har vi täckning för detta. Det skall bli intressant att se.

Herr Hansson i Skegrie sade: Vi har täckning för vartenda öre som vi föreslagit, eftersom vi föreslagit en tidigareläggning av moms. Jag kan läsa in ordagrant vad som står i motionen: "Tidpunkten för dessa skattehöjningar – den 1 januari 1973 – finner vi dock mindre väl vald. Det finns anledning att befara en koncentration av inköpen före jul- och nyårshelgerna, vilket inte minst från nykterhetspolitisk synpunkt vore olyckligt. En tidigareläggning av höjningarna bör därför övervägas i samband med utskottsbehandlingen av förslagen."

Det får då ankomma på utskottet att bedöma när folk skall vara fulla före jul. Herr Hansson sade att den tidpunkten var fastställd i motionen. Men det finns alltså ingenting.

Låt mig sedan gå över till frågan om produktionsvolymen, som tydligen kommit att spela en viss roll, i varje fall för herr Krönmark. De borgerliga reservanterna till utredningen 1967 säger, att de kan dela det resonemang som utredningsmajoriteten för om att man skall få en självförsörjningsgrad om 80--85 procent.

Fru talman! Det var inte jag som sade att herr Hansson i Skegrie tog upp det stora jordbrukspolitiska talet – det var herr Krönmark, och det var honom jag citerade.

Herr TAKMAN (vpk) kort genmäle:

Fru talman! Jag vill påpeka att det första som herr Persson i Skänninge nämnde som kommentar till mitt anförande syftade inte på svenska utan engelska förhållanden. Dessa författare i engelsk prosakonst nämner ett särfall när språket inte blir klart, nämligen då en statssekreterare talar i sin ministers namn, ministern i regeringens namn och regeringen i kungens namn. Så säger de: "Denna ceremoniella praxis resulterar i ett extremt suddigt språk." Jag menar att det kan uppstå andra särfall som när exempelvis en partigrupp i ett jordbruksutskott vilket som helst talar i sin jordbruksministers namn vilken som helst. Jag syftar alltså på allmänna förhållanden – vilket jordbruksutskott i världen som helst och vilken jordbruksminister som helst. Herr Persson i Skänninge behöver därför inte nödvändigtvis uppfatta det som en anspelning på svenska förhållanden och anspelning på förhållandena i riksdagshuset i Stockholm.

Herr HANSSON i Skegrie (c) kort genmäle:

Ärade talman! Av innehållet i vår motion fäster sig herr Persson i Skänninge endast vid att man bör köpa sprit på Systembolaget litet

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

tidigare än annars till jul. Men det är inte det frågan gäller utan i stället vad förslaget i vår motion ger i pengar, herr Persson i Skänninge. Räkna på det i stället!

Jag begärde närmast ordet därför att jag i min förra replik inte hann bemöta herr Perssons i Skänninge nedvärdering av den utredning som Malmöhus läns lantbruksnämnd har gjort. Man säger själv att det är en verklig utredning och man anför bl. a.: "Lantbruksnämndens avsikt med denna utredning har bl. a. varit att få till stånd en samlad redogörelse över länets jordbruk och effektiviseringsvägarna i näringen." Man säger vidare: "Lantbruksnämnden vill närmast betrakta denna utredning som en första del i en fortlöpande verksamhet med syfte att följa upp förändringarna i länets lantbruk och skapa underlag för planmässiga åtgärder med syfte att främja denna i vårt län så betydelsefulla näringsgren." Det är alltså fråga om en utredning i verklig mening. Man har här gjort samma beräkningar som görs när lån beviljas till rationaliseringsändamål. Jag tycker det är märkligt att herr Persson i Skänninge vill underkänna den metodiken att beräkna underlaget för lönsamheten. Då underkänner han också de normer som lantbruksnämnderna går efter, och det får man inte göra om man är en ärad ledamot av kungl. lantbruksstyrelsen.

Herr Persson i Skänninge menar vidare att vi inte skall bry oss om timlönen utan att det är familjeinkomsten som betyder någonting. Kan då herr Persson förklara för mig varför man till en jordbrukares årslön först skall lägga eventuell kapitalinkomst, därefter eventuell inflationsvinst och sedan även hustruns och barnens arbete för att komma upp i en jämförelse med industriarbetarens årslön? Inom vilket annat yrke går man efter familjeinkomsten när det gäller att fastställa lönsamheten? Jag vet inget annat yrke där man gör det. Om herr Persson i Skänninge räknar ut arbetsinkomsten för en jordbrukare som har 40 hektar och jämför den med en industriarbetares inkomst skall han finna att industriarbetaren har ungefär 5 000 kronor mer i renodlad arbetslöneinkomst. Jag upprepar frågan varför en jordbrukares eventuella kapitalinkomst, fruns och barnens arbete skall räknas in när det gäller att fastställa lönsamheten.

Herr KRÖNMARK (m) kort genmäle:

Fru talman! Herr Persson i Skänninge ägnar sig ganska mycket åt innanläsning och han viftar med ett specialhäfte som bl. a. skulle innehålla de borgerliga reservanternas skrivning i 1960 års jordbruksutredning. Om herr Persson i Skänninge tittar litet närmare i det där häftet skall han finna en speciell reservation av mitt partis representant i utredningen, nämligen herr Hæggbloom. I den reservationen hävdade han de principer som jag redogjorde för i min tidigare replik.

Sedan vill jag ställa ytterligare en fråga till herr Persson i Skänninge. Han har tidigare från talarstolen refererat 1960 års jordbruksutrednings bedömning av prissystemet. Herr Persson skrev ju under den utredningens betänkande, som alltså gick mycket kraftigt emot en lågprislinje. När jag läser de här handlingarna kan jag i och för sig hysa en viss förståelse för herr Takman, för skrivningen är minst sagt en aning kryptisk här. Herr

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Persson är i dag givetvis inte beredd att föreslå en lågprislinje, men innebär det här verkligen att herr Persson är på glid? Löper vi risken att den socialdemokratiska jordbruksministern kommer att skriva direktiv som tvingar den här utredningen att pröva en övergång till lågprislinje? I så fall har de svenska jordbrukarna verkligen anledning att vara oroade i dag.

Herr PERSSON i Skänninge (s) kort genmäle:

Fru talman! Herr Takman och jag kan ju inveckla oss i en diskussion här som kan sluta nästan var som helst, och jag skall därför inte replikera honom.

Herr Hansson i Skegrie frågade mig indignerat: Vill herr Persson tillmäta familjeinkomsten den här betydelsen? Först har herr Hansson stått här och sagt att arbetsgruppen i Malmöhus län är en fin grupp. Den har gjort de här beräkningarna. Men det är ju den som har sagt att man skall räkna med familjeinkomsten. Herr Hansson i Skegrie, som är från Malmöhus län och såvitt jag vet också är suppleant i lantbruksnämnden, tala med dem om det här. Om herr Hansson läser den där handlingen med en smula noggrannhet — det har jag gjort — skall han finna en fotnot som anger att den där jordbrukarfamiljen inte har några mjölkkor. På 40 hektars jordbruk har de 3 500 arbetstimmar. Herr Hansson förstår väl att om man i det jordbruket räknar med 1 000 timmar för frun och alltså slår ut inkomsten på 3 500 timmar i stället för 2 400 så får man denna låga timlön. Det är som sagt den här arbetsgruppen som har angivit att man skall räkna med familjeinkomsten. Jag bara refererar det.

Jag ber herr Krönmark om ursäkt. Hans partikamrat herr Hægglom ville inte ha någon gräns utan han ville att det hela bara skulle få löpa. Jag ber att få ändra mig på den punkten. Men han var en ropandes röst i den stora utredningen.

Herr JONASSON (c):

Fru talman! Jag skall först be att få instämma i de synpunkter som herr Hansson i Skegrie har lagt här tidigare. Jag skulle för min del tala något om reservationen 3 vid utskottsbetänkandet. Den gäller stöd till rationaliseringen av jordbruket i norra Sverige.

Låt mig till att börja med säga att jag hälsar med tillfredsställelse många av de förslag som propositionen 79 innehåller, förslag som vi från centerns sida tidigare har väckt. Jag vill också säga att det här är ett steg i rätt riktning. Det gäller då stödet till mjölkproduktionen men också stödet till miljövårdande åtgärder inom jordbrukets område.

Jag konstaterar alltså med tacksamhet att de förslag som vi tidigare vid flera tillfällen lagt nu har kunnat realiseras.

Mjölkproduktionen har ju sjunkit oroväckande. Det beror väl till stor del på dess dåliga lönsamhet. Vi har emellertid fått prisförbättringar på senare tid. Det har också blivit utbyggda stödåtgärder för rationaliseringen.

Man kunde kanske tro att minskningen i mjölkproduktionen därmed har stoppats, men jag anser för min del att detta endast är tillfälligt därest det inte blir möjligheter att sätta in ännu starkare åtgärder. Vi har ju nu

en snedvridning i åldersfördelningen bland jordbrukarna. Vi riskerar en stark avgång från jordbruket. Säkerligen blir det rätt svårt att rekrytera nya jordbrukare i tillräcklig omfattning.

De förbättringar som föreslås i propositionen 79 av investeringsstödet för mjölkproduktionen är nödvändiga, men de går enligt vår mening inte tillräckligt långt på alla punkter. Vi har från centern krävt att rationaliseringsarbetet främst skall inriktas på en successiv uppbyggnad av rationella familjeföretag. Med hänsyn till den situation som för närvarande råder – jag tänker på mjölkförsäljningen, på de beredskapsmässiga aspekterna, på glesbygdsproblemen, på miljöfrågan och inte minst på den brist på sysselsättning som råder – anser vi att man borde ha gått litet längre i detta fall. Stödet bör ges också till kombinerade jordbruk, till deltidjordbruk och även till nyetablerade jordbruk.

Utvecklingen visar att småbruken kommer att vara kvar i stora delar av vårt land – jag tänker speciellt på Norrland och skogslänen. Jag finner inte en sådan utveckling på något sätt olycklig. Jag tror också att den är nödvändig. Det är nödvändigt att vi kan producera mjölk och kött, att vi upprätthåller en hög beredskap, att folk också i fortsättningen får sysselsättning i glesbygden och att naturvården inte försummas.

I många fall har en av makarna en heltids- eller deltidсанställning eller någon annan form av arbete, och då får den andra maken till stor del sköta driften, t. ex. av ett småbruk. Eftersom arbetsmöjligheterna på orten ofta är få, borde en sådan verksamhetsform kunna understödjas. Varför skulle man inte göra det? Också nyetablerade jordbrukare bör få samma möjligheter.

Utskottsmajoriteten, som i detta fall har bestått av socialdemokrater och vpk:s representant, vill emellertid inte låta de föreslagna stödåtgärderna omfatta deltidjordbruken och de nyetablerade jordbruken. De icke-socialistiska partiernas representanter i jordbruksutskottet har i reservationen 3 framfört kravet att det i propositionen 79 föreslagna stödet skall kunna utgå jämväl till deltidjordbruk och i samband med nyetablering av jordbruk i norra Sverige.

Jag vill yrka bifall till reservationen 3.

I den debatt som här förts har man upprepade gånger tagit upp frågan om ekonomisk täckning för våra förslag i syfte att något reducera mjölkpriset i konsumentledet. Jag vill beteckna vårt förslag som en indirekt momssänkning eller en utebliven momshöjning. Diskussionen om de ekonomiska frågorna skall vi emellertid inte föra nu. Den kommer väl här på tisdagen. Herr Persson i Skänninge får ge sig till tåls till den dagen, då vi skall klara dessa frågor.

Under detta anförande övertog herr förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Diskussionen i detta ärende har ju pågått ganska länge nu, och även om det skulle vara frestande att förlänga debatten, tror jag ändå inte att jag skall göra det med hänsyn till alla de övriga ärenden vi har att behandla. Jordbruksministern och herr Persson i Skänninge har ju

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

på ett utmärkt sätt redogjort för vad utskottet skrivit och för våra synpunkter och då dessutom reservanterna inte anfört något som jävar vad utskottet anfört finns det ingen anledning för mig att förlänga debatten.

Vad gäller herr Jonassons sista påpekande om en utökning av stödet till att omfatta nyetableringar och deltidjordbruk vill jag säga, att det i dag kanske inte är rätta tidpunkten att ta upp den frågan. Vi diskuterade ju dessa frågor i fjol, och de kommer kanske återigen upp till 1974 års riksdag, då tiden för det avtalet utlöper. Det är väl då som de frågorna bör tas upp till diskussion.

Herr talman! Jag har därför, som sagt, ingen anledning att ytterligare förlänga debatten utan ber att få yrka bifall till utskottets förslag på alla punkter.

Herr JONASSON (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Mossberger sade att det kanske inte är riktigt att nu diskutera utökning av stödet till att avse även nyetableringar och deltidjordbruk. Men jag tog upp den saken med anledning av vad utskottsmajoriteten skriver på s. 15 i betänkandet: "En ytterligare förutsättning är att brukarens inkomst huvudsakligen" – observera *huvudsakligen!* – "kommer från jord- eller skogsbruket på den aktuella brukningsenheten." Det är ju dessa frågor vi har att behandla i anslutning till propositionen 79, och vi som ställt oss bakom reservationen 3 vill att stödet skall avse även deltidjordbruk.

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Det betänkande från jordbruksutskottet som vi nu behandlar gäller propositionen 79 och de motioner som väckts med anledning av denna. I propositionen föreslås, för att främja mjölkproduktionen, bl. a. att statligt stöd skall kunna utgå dels i form av kreditgarantier, dels i form av bidrag till även begränsat utvecklingsbara jordbruk med sådan produktion. Stödet har emellertid utformats så att endast de jordbruksföretag kan komma i fråga som omfattar 10–12 mjölkkor och som kan komma upp till en årsproduktion av 50 000 kg.

I Jönköpings och Kronobergs län och i södra delen av Älvsborgs län, bygder som i fråga om jordbruksproduktionen har mycket gemensamt med Norrland, kan mycket få jordbrukare bli delaktiga av detta stöd. Tillsammans med mina medmotionärer i motionen 1653 har jag gjort mig underrättad om att knappt 20 procent av jordbrukarna i dessa bygder kommer upp till en så stor produktion. Undersökningen omfattar då även det gamla LMC-området, dvs. jordbrukare anslutna till Lantmännens mjölkcentral i Göteborg, således även Halland, som ju är ett utpräglat jordbrukslän. Trots det är det alltså bara en femtedel av jordbrukarna inom området som kan få del av stödet.

I den motion som herr Johansson i Växjö, herr Persson i Heden och jag har väckt föreslås därför att man borde begränsa kraven ned till 6–7 kor och en årsproduktion av 30 000 kg. Helt naturligt borde även bidragsgränsen sänkas. Nu får man bidrag med 25 procent av godkända investeringskostnader mellan 10 000 och 20 000 kronor. Enligt vårt

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

förslag skulle nedre gränsen sänkas till 5 000 kronor.

En annan sak som talar för att man borde gå denna motion till mötes är att det är dyrt att bygga upp ett rationellt familj jordbruk. Det krävs mycket stora kapitalinsatser i dag. Med en positiv inställning till vår motionsframstöt skulle det bli möjligt att successivt bygga upp ett mindre jordbruk till ett bärkraftigt familj jordbruk. Den enskilde jordbrukaren får ju betydligt större möjligheter att delta i uppbyggnadsarbetet med egna insatser, när det gäller såväl markförbättringar som förbättringar på byggnaderna. På det sättet kan arbetena utföras billigare och med mindre behov av upplånat kapital.

De siffror på det upplånade kapitalet som det talas om i utredningen från Malmöhus län håller inte. Det är ofta så att man i de utredningarna inte har de riktiga procentsatserna på de verkliga kostnaderna på kapitalet i beräkningsgrunderna. Om man hade det skulle man få helt andra siffror.

Vi är något förvånade över att inte jordbruksutskottet i något avseende har varit intresserat av de mindre jordbrukarnas problem. Det har inte kommit till uttryck på något sätt i skrivningen.

Som det nu är anser jag det omöjligt att få gehör för det yrkande vi hade i motionen, men jag vill gärna säga att vi får komma igen vid ett lämpligt tillfälle, och då hoppas vi finna bättre gehör för de synpunkter som vi har anfört i vår motion.

I detta anförande instämde herr Johansson i Växjö (c).

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Till den sista ärade talaren vill jag säga att utskottet skrivit på ett sådant sätt att det är möjligt att låta denna gräns variera något. Att vi inte velat gå så långt ner som till 30 000 kg beror inte minst på att jordbruksorganisationerna faktiskt godkänt 50 000-kilosgränsen, och har de godkänt den kan vi knappast upphöja oss till att vara större experter än de. Jag förmodar att det träffats en överenskommelse med jordbruksministern. Så har vi fattat det.

Beträffande herr Persson i Skänninge och hans familjeinkomst är det ingalunda så att det är arbetsgruppen i Malmöhus län som infört det begreppet, utan det införde vi - tyvärr - vid 1960 års jordbruksutredning. Vi borde aldrig ha godkänt det, för det är fullständigt missvisande när det gäller att spegla jordbrukets lönsamhet. Som jag sade till herr Persson i Skänninge: Varför skall man just när det gäller jordbrukets inkomster räkna in kapitalinkomsten, om det finns någon sådan, och även hustruns och barnens arbete?

För en nystartad jordbrukare finns det praktiskt taget ingen familjeinkomst i annan mån än att hustrun hjälper honom. Han har ingen kapitalinsats att skjuta till. Låt mig ta ett enkelt exempel för att visa herr Persson vad jag menar.

Låt oss tänka oss att det finns två pojkar på ett jordbruk. Låt säga att båda är så lyckliga att de har 100 000 kronor vardera i kapital. Den ene satsar sina 100 000 kronor i jordbruket. Den andre blir löntagare eller tjänsteman. Vad händer då?

Fredagen den
26 maj 1972

Reglering av priserna på jordbruksprodukter, m. m.

Jo, tjänstemannen och löntagaren har sin lön ograverad enligt avtal plus räntan på de 100 000 kronorna som han lägger till sin lön. Hur är det med jordbrukarpojken? Han har investerat de 100 000 kronorna i egendomen. Han måste till sin låga timlön lägga räntan på sitt investerade kapital och kommer först då upp i ett inkomstläge där herr Persson vill jämföra honom med löntagaren. Vad finns det för rimlig mening och rättvisa i ett sådant beräkningssätt?

Därför menar jag att familjeinkomstbegreppet speglar ingenting annat än levnadsstandard men inte alls ersättningen för det nedlagda arbetet per timme.

Jag skulle vilja lugna herr Takman litet – och om han inte hör vad jag säger så kanske han läser det; han är ju inte inne i kammaren just nu. Han tycks vara begeistrad för lågprislinjen, men jag förmodar att han läst relativt litet om den. Men vi hade ju även den frågan uppe i 1960 års jordbruksutredning, och jag vet att herr Persson i Skänninge är väsentligt försiktigare när det gäller att bedöma möjligheterna för det systemet. Det underkändes också av jordbruksutredningen. Det fanns tre olika sätt att finansiera en lågprislinje: Man kunde gå, sade vi, över arealbidrag. Det innebär emellertid att man konserverade även de allra sämsta jordarna som annars inte skulle kunna hålla sig kvar i konkurrensen. Man kunde använda ett kvittosystem, men då måste man ha en ganska betydande kontrollapparat så att inte samma vara gick i handeln flera gånger med flera olika kvitton som sedan fick lösas in av statsverket. Det kan finnas folk som märker sådant där. Det tredje sättet var deklarationssystemet. Det underkände vi därför att jordbrukaren skördar på hösten det ena året, han deklarerar i februari året efter, och deklarationen blir färdig i taxeringsnämnden någon gång i april. Först då kan man med en lågprislinje säga vad han skall ha från staten. Det blir ett ännu sämre system än det vi har på skördeskadeområdet. Ungefär ett år efter det att man har skördat skall man lämna in en räkning till staten och få betalt för föregående års skörd.

Jag begär inte att herr Takman skall känna till dessa saker, men för att kyla ned honom litet i hans iver vill jag nämna dem.

Det är fullkomligt felaktigt att tro att lågprislinjen skulle gynna de mindre inkomsttagarna. Det beror helt på hur man finansierar det systemet. I 1960 års jordbruksutredning sade vi också att vill man finansiera systemet över ökad mervärdeskatt blir det bara att byta pengar. De små inkomsttagarna får då betala en del av maten för dem som har det avsevärt mycket bättre ställt ekonomiskt.

Jag skulle i all vänlighet vilja rekommendera jordbruksministern att fortsätta med det system som jag berömde honom litet för. Fortsätt med de partiella delutredningarna såsom skett i fråga om Norrlandsstödet, mjölkprisregleringen, landskapsvården i odlingslandskap och nu om mjölkprisstöd till icke fullt bärkraftiga jordbruk! Det är sådana detaljer som jag tycker det är fullkomligt riktigt att utreda, och jag rekommenderar alltså jordbruksministern att fortsätta med det framöver. Det kommer alltid att dyka upp sådana problem som kan behöva omprövas.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Herr MAGNUSSON i Nennesholm (c):

Herr talman! Om det är riktigt som herr Hansson i Skegrie säger att även denna 50 000-kilosgräns har kommit till i den överenskommelse som träffades med jordbrukets organisationer vill jag gärna som medlem i dessa förklara mig inte nöjd med organisationernas ställningstagande. De bör se till alla medlemmars bästa och inte bara till en femtedel av medlemmarna. Jag hoppas att de bättrar sig i det avseendet till ett annat år. Det hindrar emellertid inte att vi här i riksdagen i vissa fall kan föra fram egna synpunkter.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag hade inte tänkt begära ordet igen, men jag måste göra det eftersom herr Hansson i Skegrie kommer tillbaka till den här familjeinkomsten. Han säger att det skall inte den här gruppen lida för eftersom det är här i huset som systemet med familjeinkomst har skapats.

I utredningen står det att man skall ta hänsyn till brukarfamiljens sammanlagda inkomster, och jag har bara citerat ur den.

Jag håller med herr Hansson om att förhållandena naturligtvis blir olika för en etablerad jordbrukare och för en nytillträdande. Men arbetsgruppen har räknat med en genomsnittlig skuld på 30 procent. Det är alltså en syntetisk modell som det här är uppbyggt omkring, och det finns naturligtvis både de som har betydligt mera och de som har betydligt mindre.

Om det kan trösta herr Hansson i Skegrie vill jag gärna deklarerat att jag är tveksam i frågan om att lägprissystemet skulle ge några större fördelar. Men när både herr Hansson och jag är tveksamma, vad är det då för fara i att man tittar på det? Ser man på en partiell lägprislinje tvingas man ju att bedöma systemet, och det gör väl inget om man får det så att säga redovisat.

Jag skall gå tillbaka till den här skattemotionen, där herr Hansson säger att han har sina 200 miljoner kronor. Det är intressant. Ni har yrkat avslag på hela det skattepaket som regeringen har lagt fram. Ni har godtagit sprit-, öl-, vin- och tobaksskatten, för den är, har ni sagt, socialt motiverad; det står klart i motionen. Men sedan säger ni att för att undvika att folk köper ut alltför mycket sprit till julhelgen skall man låta dem handla något i förväg och använda de starka dryckerna då. Det blir inte mycket kvar av de där 200 miljonerna till mjölksubventioner.

Men den här motionen är också intressant, herr Hansson i Skegrie, därför att den är en mittpartimotion. Man skall göra besparingar inte bara på den kommunala sektorn utan även på den statliga. Nu är jordbrukarna inte bara jordbrukare utan också skogsägare i mycket stor utsträckning; de äger 50 procent av skogen i det här landet. För de mindre jordbrukarna har vi serviceorgan som heter skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna. Ledaren för det andra mittpartiet har i radiointervju, när han blev tillfrågad om var man skall spara, sagt: Man kan ju till att börja med ta bort skogsstyrelsen och skogsvårdsstyrelserna, för där har man byggt upp en stark organisation som kan ta över verksamheten. Det kan få konsekvenser, herr Hansson. Jag gissar att organisationen på jordbrukets område är väl så stark som den på skogsbrukssidan. Och säger

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

man till skogsbruket: "Ni är tillräckligt starka, så nu får ni klara det här själva; vi bryr oss inte om det" – då kan man med lika stort fog säga detsamma till lantbruksorganisationerna. Var försiktig med herr Helén, när han börjar med sina sparsamhetspropäer!

Jag skall säga det ärligt, herr Hansson: Ni kan lita på oss socialdemokrater när vi skriver under ett avtal. Vi är beredda att försvara det avtalet, och herr Hansson skall icke påstå något annat.

Jag kan inte hjälpa att Aftonbladet skriver vissa saker ibland, men om herr Hansson lovar mig en sak skall jag lova en tillbaka. Om herr Hansson försöker få herr Helén på andra tankar när det gäller skogsnäringen, då skall jag försöka se till att regeringen icke utser Åsa Moberg till generaldirektör i skogsstyrelsen.

Herr MOSSBERGER (s):

Herr talman! Herr Hansson i Skegrie har ju svarat herr Magnusson i Nennesholm i fråga om 30 000-kilogramsgränsen, så jag kanske bara skall göra herr Magnusson uppmärksam på att den gränsen gäller sedan investeringen är genomförd. Man behöver alltså inte nu ha en mjölkproduktion på totalt 50 000 kilogram. Men det är möjligt att herr Magnusson kan utöka sitt koantal och därmed öka produktionen när han har gjort den här investeringen och på så sätt komma upp till gränsen 50 000 kilogram. Om det är någon orättvisa med denna gräns, så hade den ju blivit lika stor var man än hade satt gränsen.

Herr HANSSON i Skegrie (c):

Herr talman! Jag hoppas för min del att herr Persson i Skänninge inte har alltför stort inflytande när det gäller att tillsätta generaldirektörer.

I fråga om familjeinkomsten påstår herr Persson fortfarande att det rör sig om en uppfinning av herrarna i Malmö. Här har jag ett meddelande från Jordbrukets utredningsinstitut som är daterat i början av 1971. Där använder man också denna benämning på familjeinkomsten, och jag kunde visa ännu äldre sådana meddelanden där man även gör det. Det är inte alls någonting som är uppfunnet i Malmö. Det är tyvärr någonting som vi har godkänt men som aldrig borde ha godkänts.

Herr PERSSON i Skänninge (s):

Herr talman! Jag sade, herr Hansson i Skegrie, att det är möjligt att vi har konstruerat familjeinkomsten i det här huset, och då får vi ändra det i det här huset. Men det är dessa herrar som har åberopat att man skall lägga familjeinkomsten till grund – det är det jag ville ha sagt.

Jag tror inte att jag har något inflytande när det gäller att tillsätta generaldirektörer, som tur är. Det finns en skillnad, hade jag tänkt säga, mellan Åsa Moberg och herr Helén. Åsa Moberg har ju öppet och klart deklarerat att hon inte begriper skogsbruk.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Punkten 1 a

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 1 a röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 187
Nej - 107
Avstår - 15

Punkten 1 b

Utskottets hemställan bifölls.

Punkterna 2-7

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkterna 8 och 9

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen nr 2 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkterna 8 och 9 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till reservationen nr 2 av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 162
Nej - 145
Avstår - 3

Fredagen den
26 maj 1972

*Reglering av priser-
na på jordbruks-
produkter, m. m.*

Punkterna 10 och 11 a-11 c

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 11 d

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Hansson i Skegrie m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Hansson i Skegrie begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 11 d röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Hansson i Skegrie m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Hansson i Skegrie begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	-	161
Nej	-	147
Avstår	-	3

Punkterna 11 e och 11 f

Kammaren biföll vad utskottet i dessa punkter hemställt.

Punkten 12

Propositioner gavs på bifall till 1:o) utskottets hemställan, 2:o) reservationen nr 4 a av herrar Hedin och Krönmark samt 3:o) reservationen nr 4 b av herr Takman, och förklarades den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Då herr Krönmark begärde votering, upptogs för bestämmande av kontrapositionen ånyo de båda återstående propositionerna, av vilka den under 2:o) angivna förklarades ha flertalets mening för sig. Sedan herr Takman begärt votering beträffande kontrapositionen, upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren till kontraposition i huvudvoteringen angående jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 12 antar reservationen nr 4 a av herrar Hedin och Krönmark röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit reservationen nr 4 b av herr Takman.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Takman begärde

rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 41
Nej - 21
Avstår - 247

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Hysesreglering för
lokaler, m. m.*

I enlighet härmed blev följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den som vill att kammaren bifaller jordbruksutskottets hemställan i betänkandet nr 34 punkten 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 4 a av herrar Hedin och Krönmark.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Krönmark begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 258
Nej - 37
Avstår - 16

§ 5 Föredrogs jordbruksutskottets betänkande nr 35 i anledning av motion om statsbidrag till Emäns vattendragsförbund för landskapsvårdande åtgärder.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 6 Hysesreglering för lokaler, m. m.

Föredrogs

civilutskottets betänkande nr 29 i anledning av propositionen 1972:94 med förslag till lag om ändring i lagen (1971:418) om dels fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hysesreglering m. m. dels ändring i samma lag jämte motioner samt

lagutskottets betänkande nr 17 i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition 1972:70 med förslag till lag om ändring i jordabalken, dels motionen 1972:929 angående rätt till fullföljd mot fastighetsdomstols dom om fastställande av hysevillkor.

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN anförde:

Civilutskottets betänkande nr 29 och lagutskottets betänkande nr 17 debatteras i ett sammanhang, och yrkanden beträffande båda dessa betänkanden framställes under den gemensamma överläggningen.

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Civilutskottets betänkande nr 29

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:94, under återopande av bilagt utdrag ur statsrådsprotokollet över justitieärenden, föreslagit riksdagen att anta ett i propositionen intaget förslag till lag om ändring i lagen (1971:418) om dels fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hyresreglering m. m. dels ändring i samma lag.

Genom beslut av statsmakterna våren 1971 avvecklades hyresregleringen helt för lokaler, dvs. butiker, kontor, verkstäder och över huvud taget andra lägenheter än bostadslägenheter, med verkan fr. o. m. den 1 oktober 1972. I propositionen hade lagts fram förslag till en kompletterande övergångsreglering i syfte att mildra övergången till marknadsmissiga lokalhyror på de orter där hyresregleringen fortfarande gällde. Hyresnämnden skulle enligt förslaget, om hyresgästen begärde det, kunna besluta om en successiv upptrappning av hyran under en övergångstid på högst fyra år, räknat från den 1 oktober 1972, till den nivå som parterna själva hade kommit överens om. De nya övergångsreglerna skulle enligt förslaget gälla också hyresavtal som redan ingåtts.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:1692 av herrar Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp) vari hemställdes

1. att riksdagen -- i syfte att få en avveckling av hyresregleringen för lokaler samtidigt som för bostäder -- med avslag å proposition 1972:94 beslutade såvitt rörde lokaler om fortsatt hyrespriskontroll enligt den i 6 § hyresregleringslagen uttryckta principen och om bibehållande av nuvarande direkta besittningsskydd,

2. att riksdagen hos Kungl. Maj:t hemställde om förslag till innevarande års riksdag om sådan ändring av 12 kap. jordabalken (hyreslagen) som gav lokalhyresgäst ett lika starkt direkt besittningsskydd som bostadshyresgäst,

motionen 1972:1693 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari hemställdes att riksdagen med avslag å propositionen 1972:94 för sin del beslutade anta en lagstiftning med innebörd att nuvarande hyresreglering för lokaler skulle fortfara att gälla till utgången av år 1974 och med tillämpning även på ingångna avtal,

motionen 1972:1694 av herr Lindkvist m. fl. (s) vari hemställdes att riksdagen beslutade förlänga hyresregleringen för lokaler till utgången av september 1974,

motionen 1972:1695 av herr Lundberg (s) vari hemställdes att riksdagen skulle besluta

att lokalhyresgästerna tillförsäkrades ett direkt besittningsskydd i likhet med bostadshyresgästen,

att den för bostadshyror gällande hyreslagen jämväl skulle gälla för lokalhyresgäster samt

att uppdraga åt Kungl. Maj:t att i övrigt vidta de åtgärder som erfordrades för att bringa hyreslagstiftningen och tillämpningen i överensstämmelse med de synpunkter som bl. a. redovisats i motionen.

Utskottet hemställde

1. beträffande fortsatt hyresreglering eller övergångsreglering för lokaler att riksdagen godkände vad utskottet anfört om fortsatt hyresreglering,

2. beträffande lagstiftningen om hyresreglering att riksdagen med avslag å Kungl. Maj:ts förslag och motionerna 1972:1693 och 1695 samt med bifall till motionerna 1972:1692 och 1694, motionerna 1972:1692 och 1695 såvitt nu var i fråga, för sin del skulle anta av utskottet framfört förslag till lag om ändring i lagen (1942:429) om hyresreglering m. m.,

3. beträffande ändringar i 12 kap. jordabalken (hyreslagen), m. m., att riksdagen skulle avslå motionerna 1972:1692 och 1695, båda såvitt nu var i fråga.

Reservationer hade avgivits

1. beträffande fortsatt hyresreglering eller övergångsreglering för lokaler av herrar Bergman (s), Almgren (s) och Kristiansson i Örkelljunga (s), fröken Ljungberg (m) samt herrar Petersson i Nybro (s), Högström (s) och Wennerfors (m), som ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

beträffande fortsatt hyresreglering för lokaler att riksdagen godkände vad reservanterna anfört om en kompletterande övergångsreglering,

2. beträffande lagstiftningen om hyresreglering

a. av herrar Bergman (s), Almgren (s) och Kristiansson i Örkelljunga (s), fröken Ljungberg (m) samt herrar Petersson i Nybro (s), Högström (s) och Wennerfors (m), som - vid bifall till reservationen nr 1 - ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionerna 1972:1692, 1693, 1694 och 1695, den förstnämnda och den sistnämnda motionen såvitt nu var i fråga, för sin del skulle anta vid propositionen fogat förslag till lag om ändring i lagen (1971:418) om dels fortsatt giltighet av lagen (1942:429) om hyresreglering m. m. dels ändring i samma lag,

b. av herr Engström (vpk), som - vid bifall till utskottets hemställan under 1 - ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1693 och med avslag å Kungl. Maj:ts förslag samt motionerna 1972:1692, 1694 och 1695, motionerna 1972:1692 och 1695 såvitt nu var i fråga, för sin del skulle anta i reservationen angivet förslag till lag om ändring i lagen (1942:429) om hyresreglering m. m.,

3. beträffande ändringar i 12 kap. jordabalken (hyreslagen), m. m., av herrar Grebäck (c), Andersson i Knäred (c) och Ullsten (fp), fru Olsson i Hölö (c) samt herrar Engström (vpk) och Ångström (fp), som ansett att utskottet under 3 bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1692 och i anledning av motionen 1972:1695, båda motionerna såvitt nu var i fråga, hos Kungl. Maj:t skulle anhålla om förslag till innevarande års höstriksdag som gav

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

lokalhyresgäst ett lika starkt direkt besittningsskydd som bostadshyresgäst.

Till betänkandet hade fogats särskilda yttranden

1. av fröken Ljungberg (m) och herr Wennerfors (m) samt
2. av herr Engström (vpk).

Laguskottets betänkande nr 17

Genom en den 10 mars 1972 dagtecknad proposition, 1972:70, hade Kungl. Maj:t, under återopande av utdrag av statsrådsprotokollet över justitieärenden och lagrådets protokoll, föreslagit riksdagen att anta till propositionen fogat förslag till lag om ändring i jordabalken.

I propositionen hade föreslagits vissa ändringar i jordabalkens bestämmelser om hyra av lokal – enligt lagtexten annan lägenhet än bostadslägenhet – i syfte att få en lämpligare utformning av den ordning som hyresgästen skulle iaktta, om han fordrade ersättning för att han måste flytta efter uppsägning. Enligt förslaget skulle hyresgästen i så fall hänskjuta tvisten till hyresnämnden för medling. Motsvarande ordning hade föreslagits i fråga om anläggningsarrangemang. Vidare hade föreslagits ett förtydligande av bestämmelserna om fullföljdrätten vid prövning av förstagångshyra.

De föreslagna ändringarna avsågs träda i kraft den 1 juli 1972.

I detta sammanhang hade behandlats motionen 1972:929 av herr Winberg (m) vari yrkats att riksdagen för sin del beslutade att ändra 12 kap. 72 § jordabalken så att talan fick föras mot fastighetsdomstols dom i fråga om fastställande av hyresvillkor.

Utskottet hemställde

1. att riksdagen för sin del skulle anta det genom propositionen 1972:70 framlagda förslaget till lag om ändring i jordabalken,
2. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:929.

Reservation hade avgivits av herrar Svanström (c) och Börjesson i Falköping (c), fru Asbrink (s) samt herrar Sjöholm (fp), Winberg (m), Olsson i Sundsvall (c) och Adolfsson (m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

1. att riksdagen för sin del skulle anta det genom propositionen 1972:70 framlagda förslaget till lag om ändring i jordabalken,
2. att riksdagen i anledning av motionen 1972:929 gav Kungl. Maj:t till känna vad reservanterna anfört om rätt till fullföljd mot fastighetsdomstols dom.

Herr GREBÄCK (c):

Herr talman! Den omröstning som vi så småningom skall komma fram till skall visa om riksdagen följer civilutskottets förslag eller den proposition som stöds av moderaterna och vissa socialdemokrater. Följer kammaren utskottets förslag, så har den givit möjlighet till fortsatt existens för ett inte så litet antal småföretagare och köpmän i de större

städerna och samtidigt bidragit till att ge invånarna i allmänhet möjlighet till en bättre närservice. Följer kammaren propositionen, så har den offrat dessa intressen. För vad? Möjligen, för vissa socialdemokraters del, för att stötta upp regeringen och visa att den har tänkt rätt – fast det vart fel. Möjligen, för moderaternas del, för att propositionen på sikt ger bättre avkastning på ett fastighetskapital. Jag utgår från att ingen vill vidkännas sådana skäl för en röst på propositionen och att alla – ”i princip”, som det heter – i ord vill betyga sitt intresse för småföretagare och för en god service. Just därför finns det verkligen skäl för att i enskild eftertanke granska de verkliga motiven för varje röst på propositionen.

Så långt de allmänna resonemangen.

I det konkreta val som kammaren nu skall göra kan det givetvis – och med viss rätt – påstås att också utskottsförslaget har sina brister. Det är sålunda klart att prövningen enligt 6 § i utskottets lagförslag lämnar en hel del till hyresnämndernas bedömning. Det framgår med all önskvärd tydlighet av propositionen att statsrådet Lidbom inte har samma förtroende för hyresnämnderna som utskottet utan försöker ge schabloner åt dem utan att ta in några regler i lagtexten. Till och med reservanterna har ju reagerat litet på denna punkt. Det kan också erinras om de allmänna beskrivningar som anses räcka för bostadsmyndigheterna när man vill främja uppkomst av nya servicelokaler.

En annan invändning är att en hel del övergångsregler behövs. En del, de flesta, faller väl inom Kungl. Maj:ts befogenhet. En del borde kanske rätteligen ytterligare regleras i lag och beslutas tillsammans med riksdagen. Utskottet har förutsatt att vi – om det visar sig nödvändigt – får förslag och närmare bedömningar i den delen. I första hand är det då behandlingen av redan slutna avtal jag tänker på. Med den minskade känslighet för retroaktiv lagstiftning som propositionen visar, kan vi med förtröstan utgå från att justitiedepartementet kan tillgodose dessa krav trots riksdagsferierna.

Även om nu alternativet har sina ofullkomligheter, så är dess innehåll i alla fall bättre än propositionens. Det är det principiella ställningstagandet som i alla fall måste bli avgörande.

Nä -- säger kanske någon -- är inte den tidigare uttalade, berättigade kritiken mot hyresreglering över huvud taget ett skäl att i varje läge rösta för det mest ”marknadsmässiga” alternativet? Och visst är det ett skäl att överväga. Men detta måste -- för att använda statsrådet Lidboms egna ord från en interpellationsdebatt den 13 april -- vägas mot ”den naturliga svårighet som ofrånkomligen måste inställa sig när man efter att ha levt i tiotals år med en hyresreglering plötsligt skall gå ut i en fri marknad”. Vi är -- bortsett från vänsterpartiet kommunisterna och möjligen herr Lundberg -- ense om att det är ett övergångsproblem.

Kärnfrågan är från min utgångspunkt följande. Om det nu visar sig att marknaden inte är mogen för fria hyror, skall man då använda en upptrappningsmetod eller en regleringsmetod? Upptrappningsmetoden är en framkomlig väg då man skall gå över från en prövning till en annan. I ett sådant fall har vi -- som för bostäderna -- ett nytt tak att falla tillbaka på; man vet hur långt man skall falla och bromsar hastigheten. När det

gäller lokalerna ligger det annorlunda till. Där vet vi var vi står men inte var vi hamnar. Det är till och med så – och det understryks av utskottet – att kanske fler vågar språnget ut i det okända om man vet att man får vila på vissa ställen. Det betyder i klartext en uppenbar risk för att propositionen bidrar till att höja marknadsnivån därför att hyresgästen tänker: Kommer tid, kommer råd. Poängen i regeringsförslaget är just att man inte kan komma i åtnjutande av upptrappningens förmåner förrän man träffat ett s. k. frivilligt avtal med hyresvärderna. Är det inte att ge hyresvärderna ytterligare ett argument för att hyresgästen skall acceptera hans krav? Hyresvärderna kan då locka med resonemanget: Godkänner du kravet nu, kostar det i höst bara en fjärdedel – godkänner du inte, så kan du gå. Om inte problemen vore så omedelbart förestående skulle det nästan vara att föredra att inte ha någon avtrappning alls framför att godta propositionen.

Men – har statsrådet Lidbom anfört – hyresgästerna skall ju så småningom få en möjlighet att få hyran prövad även på egen begäran. Vad är då detta egentligen? Det förslag som aviserats till 1973 års värriksdag skall, som det heter, ”göra hyresgästen delaktig i det indirekta besittningsskyddet” även när det är han som vill ha en ändring av hyresvillkoren. Om man nu till skillnad från statsrådet tycker att det indirekta besittningsskyddet är ett bräckligt stöd, förlorar en sådan reform i värde. När man dessutom – som jag nyss redogjorde för – lyckats bidra till att pressa upp den marknadsnivå som man skall jämföra med kvarstår inte ens resonemanget om gungorna och karusellen – den aviserade reformen får bara effekt på några udda fall.

Det är mänskligt att göra felbedömningar. Jag vill för egen del gärna säga att den bedömning jag gjorde av övervältringsmotivet våren 1971 också var en överskattning av detta och kanske en underskattning av vissa större företags allmänna vinstmotiv. Totalbilden har dock visat sig riktig. Det är också klart att den rätta tidpunkten för att handla enligt utskottets förslag var då det först framställdes under förra året. Det tjänar ingenting till att ropa ”Vad var det vi sade?” eller att diskutera skälens hållbarhet i maj 1971. Det väsentliga är att vi är beredda att ingripa i samma ögonblick som ett ingripande behöver göras och att ingreppen blir ungefär så kraftiga som övergångssvårigheterna motiverar. Den sista meningen är ett ordagrant upprepande av vad statsrådet Lidbom sagt.

Till det vill jag lägga följande. Även om det psykologiskt kan förklaras att regeringen inte vill inta en så att säga av oppositionen ”begagnad” ståndpunkt så får vi väl hoppas att kammaren är mindre känslig i dessa frågor. Det är så lätt att fastna i en bedömning och glömma de ursprungliga skälen. De skälen finns i tredje lagutskottets utlåtande från 1968, dvs. utskottet utom center- och folkpartiledamöter som reserverade sig. Socialdemokrater och moderater tyckte då att hyresförhållandet i fråga om lokaler utgör ”i de flesta fall ett led i en affärsmässigt driven verksamhet och sociala skäl kan knappast åberopas för den ena eller andra lösningen”. Det är verkligen ett säregnet uttryck för förståelse och praktisk socialism. Fråga småföretagarna som inte kan fortsätta sin näring om de kan åberopa några sociala skäl! Den som nu röstar med

Fredagen den
26 maj 1972*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

propositionen ansluter sig alltså – och nu utan att kunna skylla på bristande upplysning – till detta kallt affärsmässiga budskap.

Det kan givetvis vara naturligt att ledamöter som inte haft anledning att på nära håll följa de här frågorna kan känna osäkerhet och kluvenhet. En sådan osäkerhet hålls vid makt av statsrådets uppfattning att det ännu är för tidigt att fälla något slutligt omdöme om avvecklingen av hyresregleringen av lokaler. Dessa ledamöter skulle jag vilja fråga: Med vilket alternativ – utskottets eller regeringens - följer de största riskerna av en felbedömning? Svaret är givet – och därmed borde deras ställningstagande också vara det: ett bifall till utskottets hemställan.

Vad innebär i övrigt ett bifall till utskottets förslag? Innebär det bara, som statsrådet Lidbom sade i sitt tidigare nämnda interpellationssvar, att vi skjuter svårigheterna framför oss utan att vinna några fördelar på sikt? Väljer man vänsterpartiet kommunisternas linje är svaret ja. Väljer man däremot utskottsmajoritetens alternativ blir svaret nej. Enligt den linjen får vi också vissa hyreshöjningar på samma sätt som enligt propositionen. Men skillnaden är att hyresmarknaden enligt utskottsförslaget får en tillnyktringsperiod *innan* man avtalar om definitiva hyror. Enligt propositionen skall man provoceras att sluta avtal i ett låt oss säga förvirrat och oklart läge och bara få en smärtstillande spruta vars effekt sakta avtar. Det är ungefär som att bota mässling genom att mäla över prickarna, för att citera ett drastiskt uttryck av utskottets vice ordförande, herr Bergman, i förra årets debatt.

Om vi fortsätter att se lokalhyresfrågorna på sikt, så har vi framför oss debatten år 1974 om en eventuell fortsatt hyresreglering. Vad är det som händer då? Ja, den frågan är central. Innan den kan besvaras, måste vi dock veta svaret på en annan fråga: Vilka regler skall gälla enligt hyreslagen om hyresregleringslagen upphör att gälla? Kan vi räkna med att vi då har ett i hyreslagen inskrivet direkt besittningsskydd som alternativ, blir ekvationen lättare att lösa. Skall vi fortfarande räkna med obekanta faktorer i en slumpartad bedömning av en rätt till skadestånd, är jag rädd för att vi står kvar i dagens debattläge.

I reservationen 3 föreslås riksdagen begära förslag om ett direkt besittningsskydd för lokaler även enligt hyreslagen. Våren 1971 fick vi tröstens ord genom justitieministern, som enligt ett pressmeddelande från departementet sade följande om den aviserade översynen av hyreslagstiftningen: "Man bör räkna med att översynen kommer att innefatta även en kartläggning av erfarenheterna av det indirekta besittningsskyddet för lokaler och en värdering av besittningsskyddets effektivitet mot bakgrund härav."

Nå – vi räknade med det. Vad har vi fått? Jo, propositionen 70 med däri refererade remissvar och ett anförande av statsrådet Lidbom. Han avfärdar utvärderingen genom att säga följande: "Jag vill inte hålla för utslutet att övergången från hyresreglering till en i princip fri hyresmarknad kan komma att medföra påfrestningar för vissa branscher eller vissa företag. Bade hyresvärdar och hyresgäster har i övergångsskedet svårigheter att bedöma marknadsläget och att avgöra vad som är skälig hyra."

Det är så sant som det är sagt. Sedan fortsätter framställningen med

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

följande glasklara framtidsbild: "Snart nog torde emellertid förhållandena stabiliseras." Javisst -- men hur och vid vilken hyresnivå?

Slutsatsen är lika logisk: "Frågan om besittningsskyddets utformning måste bedömas utifrån ett sådant mera långsiktigt perspektiv. Från denna utgångspunkt finns inte anledning att nu ompröva valet av skyddsform för lokalhyresgäster."

Alltså: På något sätt blir det förr eller senare jämvikt vid en okänd hyresnivå mellan utbud och efterfrågan på lokaler. När vi har fått jämvikt behövs det inga skyddsregler. Detta är en ganska märklig hyrespolitisk viljedeklaration. Den innebär i klartext att eftersom vi i ett jämviktsläge inte behöver bra skyddsregler, så kan vi avstå från dem också medan vi väntar. Ingen hänsyn tas till att om vi får skyddsreglerna tidigare, så påverkar detta förväntningarna och därmed den framtida hyresnivån. Jag nöjer mig nu med att åberopa den här argumenteringen som ett stöd för reservationsyrkandet.

Herr talman! Jag yrkar bifall till civilutskottets hemställan under 1 och 2 samt till reservationen 3.

I detta anförande instämde herr Olof Johansson i Stockholm (c).

Fröken LJUNGBERG (m):

Herr talman! Civilutskottets mycket värderade ordförande började sitt inlägg här med att ganska drastiskt utmåla de konsekvenser som han menade man hade anledning att befara, om riksdagen i dag skulle komma att bifalla reservationen 1 till civilutskottets betänkande.

Jag är, med tanke på den målning herr Grebäck gav här, inte lika övertygad om att han i alla avseenden blir besannad. Jag vill erinra om vårt ställningstagande förra året till den fråga som då var huvudfrågan, nämligen det beslut som skulle fattas om avskaffande av hyresregleringen för lokaler. Då erinrade bl. a. justitieministern, som vid det tillfället förde talan för propositionen, om att berörda organisationer, främst Köpmannaförbundet, hade ansett att det fanns en ganska balanserad lokalhyresmarknad och att man fördenskill kanske inte behövde befara särskilt svåra konsekvenser av ett avskaffande av hyresregleringen men att man gick emot förslaget därför att man gärna ville avskaffa hyresregleringen för lokaler och bostäder samtidigt. Detta var det ståndpunktstagande som vi från mitt partis sida också hade gjort. Det är samma ståndpunktstagande som också herr Grebäck har -- eller egentligen hans partikamrater -- i den motion som bland andra ligger till grund för utskottsmajoritetens uttalande. Där talas nämligen om syftet "att få en avveckling av hyresregleringen för lokaler samtidigt som för bostäder". Jag skulle ha förstått det uttalandet bättre, om man hade gått fram litet kraftigare för att få till stånd en avveckling av regleringen också för bostäder, men i stället har ju utskottsmajoriteten "bundit upp" regleringen för lokaler, vilket jag tycker är en ganska olycklig utväg.

Detta är en underlig historia. I år kan hyresregleringslagen fira 30-årsjubileum. Jag vet inte om man bör gratulera regeringen till jubileet eller inte -- jag har kanske litet svårt att framföra mina gratulationer. Man kan emellertid erinra sig att den väg som har beträffats under den här tiden

inte enbart har varit kantad av rosor.

Man har också tidigare försökt att avveckla hyresregleringen successivt. Den successiva avvecklingen började 1956 - det är en ganska lång tid man har tagit på sig. Jag vet inte om långsamheten i avvecklingen har inneburit ett främjande av eller ett hinder för en utveckling i riktning mot en sund och stabiliserad prismarknad på hyresområdet.

Här var herr Grebäck ganska kritisk när han citerade vad regeringsrepresentanter vid olika tillfällen har uttalat om skillnaden mellan hyressättningen och hyrans betydelse när det gäller lokaler och när det gäller bostäder. Det var ett uttalande som också justitieministern gjorde förra året, när han sade att det i fråga om lokalhyresgäster ändå är så, att lokalen ingår som ett led i en affärsverksamhet och att man därför inte helt kan anlägga samma sociala aspekter som när det är fråga om bostaden, där ju ett skydd för familjen och hemmet är starkare motiverat. Jag måste säga att det ligger åtskilligt i detta resonemang. Det innebär i och för sig en viss orättvisa att man som yrkesman får ett speciellt stöd enbart därför att man har en rörelse, vilken bedrivs i en lokal som får vissa fördelar genom en hyresreglerande åtgärd. Det blir fråga om fördelar som andra yrkesmän inte kan få därför att deras situation i lokalmässigt hänseende är annorlunda.

Jag skall inte uppehålla mig längre vid detta. Jag har bara begärt fem minuter, och denna tid har gått. Anledningen till att jag inte begärde längre tid är helt enkelt att vi för precis ett år sedan stod här och talade om samma saker. Jag kan inte se att de argument som vi nu har att tillföra debatten är flera än de som anfördes vid det tillfället; positionerna tycks på olika håll vara ganska fast intagna. Moderata samlingspartiets ståndpunktstagande är härvidlag konsekvent; under en lång följd av år har vi yrkat att hyresregleringslagen skall avskaffas. Vi har begärt övergångsbestämmelser, vi har begärt förslag om en successiv avveckling som skulle innebära ett snabbare avvecklande än det vi nu tycks få till stånd.

Vi har nu accepterat förslaget om en förändring av förra årets beslut beträffande fortsatt giltighet av lagen om hyresreglering och avskaffande av hyresreglering för lokaler. Jag kan också konstatera att de berörda organisationerna - Köpmannaförbundets ställningstagande förra året har redan nämnts - i år har accepterat det föreliggande förslaget om övergångsbestämmelser som skall mildra effekten av det principbeslut vi fattade förra året och som skulle träda i kraft 1 oktober i år. Här kan vi utan vidare förutse att den låsning på hyressituationen som inträtt genom hyresregleringslagen skulle komma att välla en anhopning av uppsägningar av kontrakt med krav på hyreshöjningar, vilka säkert i många avseenden varit berättigade. Om det därvidlag skett övergrepp, vilket jag inte betvivlar har skett i åtskilliga fall, tycker jag nog att det är fel att skära alla fastighetsägare över en kam och våga göra gällande att de allesammans ägnat sig åt oskäligen kontraktsuppsägningar och oskäligen krav på hyreshöjningar. Jag tror att det är riktigt som vi uttryckt saken i reservationen 1 att "avvecklingen av hyresregleringen för lokaler på de flesta håll gått och väntas gå lugnt".

Jag ber med dessa ord, herr talman, att få yrka bifall till reserva-

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Fredagen den
26 maj 1972

*Hysesreglering för
lokaler, m. m.*

tionerna 1 och 2, som är knutna till civilutskottets betänkande nr 29. Till slut vill jag bara helt kortfattat fästa uppmärksamheten på det särskilda yttrande som herr Wennerfors och jag fogat till betänkandet. Vi har gjort det därför att det finns en sak i propositionen med vilken vi inte är tillfredsställda. Även herr Grebäck berörde detta, och vi är väl helt överens om det olyckliga i att det föreliggande förslaget innebär en retroaktiv lagtillämpning på redan ingångna avtal. Det är en princip som vi inte vill acceptera, men ändå har vi ansett det föreliggande övervägande skäl att godta propositionen. I övrigt yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr ANGSTRÖM (fp):

Herr talman! Vi har ett organisationssamhälle i vårt land som i fråga om omfattning och effektivitet kanske är det mest välutvecklade i hela världen. Inom arbetsmarknadens områden har vi de olika löntagarorganisationerna och som motpol arbetsgivarnas organisationer. Dessa organisationer för till torgs synpunkter, bildar opinioner och förhandlar för att uppnå bästa möjliga villkor för de anslutna medlemmarna och organisationerna. Hur välutvecklat detta organisationssystem än är finns det grupper av människor vilkas organisation på grund av sin litenhet och karaktär inte kan få genomslagskraft för sina många gånger berättigade anspråk på rättvisa och skydd från samhällets sida.

Till de motiveringar som civilutskottets ordförande framfört på ett mycket klagande sätt då det gäller skälen för att behålla hysesregleringen på lokaler med ett direkt besittningsskydd och med hyespris-kontroll vill jag lägga den synpunkten, att detta är en fråga som i många fall direkt berör de små grupperna bland de mindre företagen. Det är företagare som genom sitt fåtal har svaga organisationer eller i vissa fall inga alls, och det är serviceföretag som är nödvändiga för att vårt dagliga liv skall fungera på ett friktionsfritt sätt, men som är ett litet fåtal. Det kan gälla små butiker, hantverkare av olika slag såsom skomakare, skräddare och tapetserare, det gäller kemtvättar, kaféer, frisörer och liknande. Ett utmärkande drag för denna grupp är att dessa företagare ofta kommer i kläm när nya förordningar införs och lagar stiftas. Reglerna slår ofta på ett orimligt hårt sätt mot dem.

Fröken Ljungberg har nyss sagt att den beskrivning som utskottets ordförande gav av denna grupps situation var drastisk. Jag tror att det är ett felaktigt betyg hon ger. Den situationen stämmer mycket väl med verkligheten.

För att då föra in vad jag nu har sagt i den aktuella frågan vill jag påpeka, att den typ av småföretagsamhet som jag talat om ofta har mycket små rörelsemarginaler och begränsad betalningsförmåga. För denna grupp är lokalhyran ofta en dyr och betydande post i rörelsekostnaderna, och hittills har man inte bara haft skyddet av hysesregleringslagens hyressättningsregler utan också det direkta besittningsskyddet, som gett en stark ställning gentemot uthyraren. Dessa skydd, anser vi nu, kan inte bara slopas.

Såväl propositionen som de motioner vilka behandlat dessa spörsmål utgår från uppfattningen att de krav på höjda hyror som vissa

fastighetsägare framställt påfordrar en särskild reglering från statsmakternas sida så att hyreshöjningarna inte leder till onödigt svåra påfrestningar för de utsatta företagen och indirekt för deras anställda.

I likhet med utskottets ordförande vill jag notera att departementschefen insett den svåra situation som vissa lokalhyresgäster kommer att råka i om en dämpning av effekten inte åstadkommes. Riksdagen föreslås nu godta ett förslag som en komplettering av 1971 års lag om ändring i hyresregleringslagen, enligt vilken hyresnämnd på begäran av lokalhyresgäst skall kunna besluta att avtalad hyreshöjning får tas ut endast successivt genom en upptrappning av hyran under en övergångstid på högst fyra år, dvs. i högst fem etapper.

Utskottets majoritet anser emellertid att skyddet mot de oskäligen hyreshöjningarna på lokaler inte bryts på ett tillräckligt effektivt sätt enbart genom de fördröjande reglerna. Den som hyr lokaler kan tvärtom komma in i en ogynnsam förhandlingsposition så att konsekvensen av en fördröjning kan bli högre hyreskrav och en känsla av tvång på förhyraren att också acceptera höga hyreskrav för att den här fördröjningen skall kunna genomföras.

Läget på hyresmarknaden då det gäller lokaler är i dag mycket oklart. Det skiftar från ort till ort, och det är även mycket olika inom olika delar av en stad. Jag anser att det behövs en utredning som klarlägger de faktiska förhållandena, så att man kan forma ett samhällsinstrument för att lösa detta problem på ett riktigt och rättvist sätt, och då är tidsfaktorn mycket viktig.

I valet mellan olika medel som kan insättas nu – alltså tills vidare – har vi stannat vid den grundläggande bedömningen att hyresregleringen för lokaler måste bibehållas med ett direkt besittningsskydd och med en hyrespriskontroll.

Då det gäller hyresregleringslagens priskontrollbestämmelser så är målet att en avveckling skall ske. Den typ av skydd mot en oskäligen hyressättning för främst de små företagen av olika karaktär som jag talat om tidigare behövs främst där efterfrågan på lokaler är stor, dvs. lokaler skall inte bara kunna sägas upp för att t. ex. ge plats för mera bärkraftiga företagstyper. Jag vill fastslå att rätten till en arbetslokal eller rörelselokal i många fall är lika väsentlig av sociala skäl som rätten till bostaden, och rörelseidkaren bör ha samma trygghet, samma besittningsskydd, som kan anses erforderligt för bostadshyresgästen under särskilda förhållanden. Den trygghet som man avser då det gäller privatbostaden, tryggheten för familjen, är en lika levande realitet då det gäller arbetslokalen och den lokal som rörelseidkaren har. Det är samma trygghet man talar om.

Det är också dessa värderingar som legat till grund för vårt ställningstagande när vi vill ha en konstruktion som möjliggör ett ingripande med en hyresnedsättning och detta i förening med en tvångsförlängning av hyresrätten till lokalerna.

Herr talman! Jag vill avslutningsvis understryka än en gång att det ställningstagande som jag här redovisat är i första hand avsett som ett skydd för de små företagen. De är redan förut hårt klämda på olika områden och belastas av administrativa kostnader av olika slag som företagen genom sin litenhet har svårt att bära. Riktas också nu ett hot

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

mot den fundamentala trygghet som rätten till och möjligheten att behålla den lokala arbetar i, har frågan gått över från att vara enbart en ekonomisk fråga till att bli en betydande social fråga. Och det är klart att vi i folkpartiet ställer oss på de små företagens sida i denna viktiga trygghetsfråga.

Med denna deklaration vill jag yrka bifall till utskottets förslag utom i punkten 3 beträffande ändringar i 12 kap. jordabalken m. m., där jag yrkar bifall till reservationen av herr Grebäck m. fl. som är en klar konsekvens av ställningstagandena under punkterna 1 och 2.

Herr BERGMAN (s):

Herr talman! Jag har flera goda skäl att inte utveckla texten härifrån talarstolen just nu. Det är nästan på dagen ett år sedan vi hade uppe till behandling grundfrågan i det ärende som vi diskuterar. Det är bara vissa jämkningar i det beslut vi då fattade som vi i dag har att ta ställning till. Själva sakfrågan diskuterade vi då mycket grundligt och ingående.

För ungefär en och en halv månad sedan diskuterade vi också frågan om dessa jämkningar i en interpellationsdebatt där statsrådet Lidbom lämnade meddelande om det som sedermera kom i form av en proposition.

Vidare har fröken Ljungberg här talat för de reservationer som gemensamt avgivits av de socialdemokratiska – med två undantag – och de moderata ledamöterna i utskottet, nämligen reservationerna 1 och 2 a. Dessa reservationer ansluter sig till propositionens förslag.

Jag vet också att statsrådet Lidbom står på talarlistan – jag har kontrollerat det på talmannens förteckning – och jag är helt övertygad om att jag inte bättre än han skall kunna prestera några tankar, som kan leda dem som nu står inför att träffa ett avgörande i denna fråga till ett gott beslut. Det är väl överflödigt att jag i det läge som vi nu befinner oss i säger saker som – det är jag övertygad om – skulle bli sämre framförda av mig än av statsrådet som kommer att tala senare.

Jag begränsar mig därför till att yrka bifall till reservationerna 1 och 2 a vid det betänkande vi nu har att ta ställning till.

Herr förste vice talmannen tillkännagav att anslag utfärdats om sammanträdets fortsättande kl. 19.30.

Herr ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I vpk-motionen 1693 år 1972 yrkas avslag på propositionen 94 år 1972 och hemställes att riksdagen för sin del beslutar anta en lagstiftning med innebörd att nuvarande hyresreglering för lokaler skall fortfara att gälla till utgången av år 1974 med tillämpning även på ingångna avtal.

Beslutet vid 1971 års riksdag att förlänga hyresregleringslagen till utgången av år 1971 men att från lagens tillämpningsområde undanta bl. a. lokaler innebär i praktiken, att det direkta besittningsskyddet för lokaler slopas och att en fri hyressättning införs på detta område.

Vpk:s riksdagsgrupp motsatte sig avvecklingen av hyresregleringen för lokaler. Motiveringen var att det fanns grundad anledning antaga att

Fredagen den
26 maj 1972*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

hyresvärdarna skulle begagna sig av den uppkomna situationen och genom att ta ut kraftiga hyreshöjningar för lokaler kompensera sig för vad de inte kunde ta ut av bostadshyresgästerna. Det anfördes också att det främst skulle bli de mindre affärsidkarna och hantverkarna som skulle komma i kläm och att dessas möjligheter till fortsatt förvärvsverksamhet skulle komma att äventyras.

Vid ett av Hyresgästföreningen i Storstockholm anordnat möte för innerstaden framkom, att fastighetsägare krävt hyresökningar på upp till 500 procent och att två tredjedelar av lokalhyresgästerna fått hyreshöjningskrav på 100 procent eller mera.

Det är väl mot bakgrund av sådana förhållanden som man säger i propositionen 94 år 1972: "Det är tydligt att lokalhyresmarknadens partsorganisationer inte har så god kontroll över utvecklingen som man haft anledning räkna med."

Slopandet av det direkta besittningsskyddet för lokalhyresgästerna för med sig att en uppsägning av hyresavtalet för en lokal *alltid* leder till att hyresgästen förlorar hyresrätten om parterna inte kan komma överens. Många mindre butiksägare, hantverkare och jämförliga, varom det här är fråga, kommer inte att kunna klara de upptrissade hyreskraven utan tvingas ge upp i kampen med stora varuhus och butikskedjor. Det betyder att en yrkeskategori slås ut som genom sin närhet till och personliga betjäning av kunderna utgör ett trivselskapande inslag i våra tätorter vilket är av särskild betydelse för den växande del av svenska folket som är äldre och som har svårigheter att ta sig till och finna sig till rätta i stora koncentrerade köpcentra.

Att de farhågor som kritikerna mot slopandet av hyresregleringen för lokaler framförde hade fog för sig vet vi nu. För regeringens del har detta kommit till uttryck genom att man redan ett år efter det man upphävt hyresregleringen för lokaler är beredd att partiellt återinföra den. Det förevarande regeringsförslaget innebär inte någon hel korrigerings av föregående års riksdagsbeslut i frågan, utan man ligger kvar vid idén om "marknadshyror" i vad gäller lokaler. Vad som föreslås är endast att effekterna av föregående års beslut skall kunna fördelas på fyra år.

Vänsterpartiet kommunisterna har i likhet med en stark hyresgäst-opinion hårt kritiserat filosofin kring marknadshyror i fråga om såväl bostäder som lokaler. Vi anser att sociala aspekter måste läggas också på hyresförhållandena i fråga om lokaler. Vi betraktar förslaget om en nedtrappning, med vidhållande av det grundläggande synsättet från i fjol, som cyniskt och innebärande endast att man i tiden fördelar utslagningen av småföretagare och hantverkare, som borde ha rätt till en fortsatt existens. Det effektivaste medlet att hindra obilliga hyreskrav mot småföretagares och hantverkares lokaler är att en hyresreglering av nuvarande typ får fortsätta att gälla utan avtrappning och att frågan om hyresregleringen tas upp i sin helhet efter utgången av år 1974. Genom bifall till reservationen 2 b av herr Engström vid civilutskottets betänkande nr 29 tillgodoses detta krav.

Som anförs i reservationen 3 vid samma betänkande, avgiven av herr Grebäck m. fl., måste lokalhyresgäster tillförsäkras ett direkt besittningsskydd genom att detta tas in i hyreslagen. Nuvarande lagstiftning,

grundad på att ekonomiska synpunkter och affärsmässiga avgöranden får ge direkt utslag i lokalhyrorna, står i klar motsättning till det betraktelsesätt som ligger bakom beslutet om förbättrat kreditstöd till servicelokaler i äldre områden.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 2 b och 3, fogade till civilutskottets betänkande nr 29.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Låt mig börja med att erinra om situationen då statsmakterna förra året fattade beslutet att hyresregleringen för lokaler skall avvecklas fr. o. m. den 1 oktober i år.

Man utgick då från att det inte längre finns någon påtaglig brist på butiks- och andra affärslokaler ens i de centrala delarna av storstäderna. Tidpunkten för en avveckling av regleringen ansågs därför i och för sig lämplig. Det principiella önskemålet att komma bort från hyrespris-kontrollen på lokalområdet omfattades av fyra partier av fem i riksdagen. Partsorganisationerna på hyresmarknaden hade samma önskemål.

Det är givet att man aldrig helt kan undvika övergångssvårigheter när man avvecklar en reglering som bestått under mycket lång tid och som har bidragit till att på sina håll skapa en konstlad och orealistisk hyresstruktur. Lokalhyresmarknadens organisationer var emellertid uppenbart beredda att medverka till att göra övergången så smidig som över huvud taget var möjligt. Regeringen å sin sida var inställd på att noga följa utvecklingen och att ingripa snabbt om det skulle visa sig behövt.

Så har också skett. Steg för steg har vi följt vad som har hänt. Under mars i år kom det in en del uppgifter om hyresvärdar som ställde krav på betydande hyreshöjningar för tiden efter 1 oktober 1972. Det var tidningsuppgifter, det var telefonsamtal och det var brev och ibland också personliga besök i justitiedepartementet av bekymrade lokalhyresgäster. En del av de uppgifter vi fick var rätt alarmerande.

I det läget tog jag upp överläggningar med lokalhyresmarknadens organisationer och med ett antal större privata fastighetsföretag i Stockholm. De uppgifter som kom fram vid dessa överläggningar visade att avvecklingen på de flesta håll skulle komma att gå lugnt, men samtidigt kunde det konstateras att de förväntningar som man hade haft på en smidig övergång inte till alla delar skulle komma att infrå. Så t. ex. syntes det i Stockholms centrala delar inte bli alldeles ovanligt med hyreshöjningar på 100 procent, och det gick att ta fram inte så få exempel på avtal om höjningar t. o. m. på flera hundra procent.

Man kan visserligen säga att procentuellt stora hyreshöjningar var sakligt motiverade i en del fall, eftersom det finns hyror som till följd av hyresregleringen kommit att ligga annärkningsvärt långt under hyresläget för jämförliga lokaler. En del av de största hyreshöjningarna torde också gälla kontor och större butiker med särskilt fint affärsläge och andra lokaler som inte kan anses representativa för lokalhyresmarknaden i dess helhet. Tyvärr var det emellertid uppenbart att det i alltför många fall skulle bli fråga om abrupta hyresstegringar i strid mot vad som förutsattes för något år sedan, inte minst då från fastighetsägarhåll. Vissa fastighetsägare tycktes också att döma av materialet ha tagit tillfället i

akt att ta ut hyror som knappast skulle visa sig marknadsmässiga på sikt.

I det läget måste regeringen ingripa. Men frågan var hur. Skulle vi återinföra hyresregleringen? Eller skulle vi nöja oss med något slags övergångsarrangemang som kunde klara bekymren i skarven för de hyresgäster som kunde komma att råka illa ut? Vi vägrade noga det material som vi hade till förfogande och fann att det knappast motiverade ett så drastiskt steg som att återinföra hyresregleringen. Som jag sade nyss kunde man på de flesta håll vänta en lugn och smidig avveckling. Problemen är i stort sett koncentrerade tillorstädernas centralare delar, och inte heller där är de genomgående på något vis.

Dessutom är det tydligt att problemen i mycket stor utsträckning har ren övergångskaraktär. Med den goda tillgång på lokaler som trots allt råder finns det knappast något skäl varför marknaden inte, när väl de första svårigheterna klarats av, skulle anpassa sig hyggligt till en fri hyresprissättning till fördel från både konsumenternas synpunkt och andras synpunkter. Det principiella önskemålet att bli av med regleringen förr eller senare när det gäller lokaler står naturligtvis också kvar oförändrat. Hyresregleringen för lokaler har kommit att mer och mer fungera som ett skydd för företag med välbelägna och billiga lokaliteter i gamla hus. De fördelar som dessa gynnade företag har kan knappast sägas ha lett till lägre priser för konsumenterna. Däremot har de tagit sig uttryck i ett system med höga överlåtelseersättningar för hyreskontrakt på affärslokaler med förmånliga hyror – ett överlåtelsesystem som nog tämligen allmänt döms ut.

När regeringen nu hade att väga vilka åtgärder som skulle sättas in måste vi i hög grad ta hänsyn till önskemålen från parterna själva på hyresmarknaden. Vid våra överläggningar med partsorganisationerna yrkades inte från något håll en återgång till hyresregleringen – inte från Köpmannaförbundet, inte från Sveriges hantverks- och industriorganisation och inte från Hyresgästernas riksförbund. Tvärtom gav en och annan även från hyresgästsidan uttryck för att de var tacksamma att slippa hyresregleringen.

Mot denna bakgrund bestämde sig regeringen för att göra ett ingripande i form av ett kompletterande övergångsarrangemang, som skulle ge den lokalhyresgäst som drabbas av en kraftig hyreshöjning en möjlighet att antingen successivt växa in i den nya hyran eller i lugn och ro se sig om efter en annan lokal.

Det system vi valde i propositionen innebär att hyresgästen får möjlighet att gå till hyresnämnden. Denna kan pröva inte skäligheten av hyran i och för sig men om den hyra som är avtalad mellan parterna är avsevärt högre än den gamla hyran och innebär en påfrestning av betydande mått för hyresgästen. I så fall kan hyresnämnden besluta om en prutning under en övergångstid, som är satt till maximalt fyra år. Den 1 oktober 1976 skall alltså den avtalade hyran vara uppnädd. Därmed klarar vi väl problemet med att dämpa stöten vid övergången den 1 oktober 1972. Kvar står naturligtvis ett annat problem, nämligen att i detta osäkra läge, när man för första gången efter lång tid skall gå över från en reglerad till en avtalsfri marknad, finna ut vad som är en rimlig marknadshyra. Helt naturligt har parterna ofta stora svårigheter att söka

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

sig fram till den vettiga hyran. Det skall väl medges att med de regler vi har kan hyresgästen en och annan gång hamna i en dålig förhandlings-situation. Det har vi anledning att försöka bättra på.

Det finns skäl att tro att en del fastighetsägare har lyckats att i avtalen roffa åt sig hyror som är högre än vad som på sikt kommer att visa sig marknadsmässigt. Då måste vi – utöver att genast den 1 oktober 1972 kunna pruta – ha möjlighet att ordna så att hyresgästen på sikt kan komma ned till rätt hyresnivå eller rättare sagt ordna så att han slipper att någonsin betala den för höga hyran. Vi har därför i propositionen aviserat att vi nästa år återkommer med förslag om ändring i reglerna om indirekt besittningsskydd, ett förslag som kommer att innebära att hyresgästen på eget initiativ kan påkalla skyddet och få till stånd en förhandling om sänkning av hyran. I dag är läget det att hyreslagens regler om indirekt besittningsskydd bara fungerar när hyresvärden tar initiativet. Det skyddet skall alltså byggas ut.

Jag tror att vi med dessa regler i huvudsak kommer att klara de praktiska svårigheterna. Svårigheterna hänför sig i princip till tre kategorier av lokalhyresgäster. Det finns de som vid detta laget redan har träffat sina avtal – de är ganska många. De kommer i de fall då hyrorna är för höga att få en chans att få en prutning till stånd hos hyresnämnden. Det finns de som fortfarande befinner sig i förhandlingar om hyran efter den 1 oktober 1972. De kommer med de nya reglerna att hamna i en väsentligt bättre förhandlingsposition än tidigare. Slutligen finns naturligtvis också en del fall där uppsägningar har skett och godtagits och parterna redan har inrättat sig efter det faktum att hyresförhållandet skall vara slut den 1 oktober 1972. De fallen är det väl knappast fråga om här. Det är svårt att se hur man med en lagstiftning skulle kunna aktualisera några arrangemang för deras räkning.

Jag har velat lämna den här anspråkslösa redogörelsen för hur vi har resonerat utan att söka någon polemik med meningsmotståndare. Låt mig bara göra ett par korta kommentarer till utskottets förslag.

Propositionen har inte funnit nåd i utskottet. Utskottet befinner sig emellertid inte på någon drastiskt annan linje än regeringen. Man föreslår ingalunda återinförande av den gamla formen av hyresreglering. Det hade i så fall varit en stor principiell klyfta mellan regeringen i propositionsförslaget och utskottsmajoriteten. Men det är det inte fråga om. Utskottsmajoriteten föreslår vad man kan kalla en form av mjuk hyresreglering. I realiteten är det inte mycket till hyresreglering. Det är ett direkt besittningsskydd för lokalhyresgäster, men knutet till regler om hyressättning som i princip innebär att det råder avtalsfrihet beträffande hyran mellan hyresvärd och hyresgäst och att hyresnämnd ges möjlighet att ingripa endast om det är en avsevärt för hög hyra. Då kan hyresnämnden efter skälighetsprövning sätta ned hyran.

Det kan låta som om detta förslag med direkt besittningsskydd och skälighetsprövning hos hyresnämnd innebar något bättre, säkrare och tryggare för hyresgästen. Jag tror emellertid att det är rätt mycket av ett illusionsnummer, beroende på att det här med hyreskontroll via 6 § hyresregleringslagen, som utskottet velat knyta an till, inte är någon effektiv anordning. Det sannolika är väl, om hyresnämnderna får hantera

detta, att de tvingas vara mycket försiktiga med att underkänna de avtalade hyror, och då blir det bara i undantagsfall som de kommer att ingripa och säga att en hyra är oskälig och skall sättas ned.

Om hyresnämnderna skulle ge sig på att ingripa ofta mot avtalade hyror hamnar man i en annan svårighet, eftersom man då rimligen måste utarbeta några normer att gå efter. Men vilka normer skall man ha för att bestämma skälig hyra när det gäller affärslokaler? Förhållandena är så oerhört varierande, beroende på läget, beroende på vad det är för slags rörelse vederbörande driver osv.

Det är inte första gången som idén att klara lokalhyresgästernas bekymmer med direkt besittningsskydd och en skälighetsprövning av något slag har kommit upp. I själva verket har två utredningar på 1960-talet prövat den här frågan utomordentligt noga och bägge har kommit till slutsatsen att ett sådant system inte kan fungera hyggligt. Och sedan dess har det inte inträffat någonting som ger anledning till en annan slutsats.

Vad som sannolikt händer, om man följer utskottet i det här fallet, är att det inträder ett läge av osäkerhet, vilket i och för sig är en nackdel för parterna på hyresmarknaden, och dessutom att hyresgästerna när den 1 oktober kommer i år faktiskt finner sig ha fått ett sämre skydd än det som regeringen har föreslagit. Den möjlighet som vi har öppnat för en prutning av hyror kan vara betydelsefull även för i och för sig fullt skäliga hyror. En kraftig hyresstegring som inträffar den 1 oktober 1972 kan nämligen innebära en svår påfrestning även om hyran i och för sig är skälig för den lokal det är fråga om. Då kan hyresnämnden med visst förslag göra en prutning med en upptrappning över flera år av hyran. Prövningen enligt 6 § hyresregleringslagen ger inte hyresnämnden någon möjlighet att angripa en i och för sig skälig hyra, även om den skulle innefatta en mycket kraftig höjning över den tidigare nivån.

Jag skulle bara vilja vädja till dem, som eventuellt är tveksamma och skulle vilja fundera över de här tingen, att verkligen besinna vilket som den 1 oktober 1972 ger de bästa garantierna för de lokalhyresgäster som i dag anser sig komma i kläm därför att de ställs inför stora hyreskrav: regeringens förslag eller utskottets förslag. För min del skulle jag våga rätt mycket på att ekonomiskt tjäna lokalhyresgästerna på att riksdagen följer propositionen och inte utskottsförslaget.

Till sist också några ord om den principiella frågan om det indirekta besittningsskyddet — om det finns skäl att utreda den frågan en gång till. Det kanske det gör, men jag undrar om tiden riktigt är inne. Det indirekta besittningsskyddet har ju utmejslats under ganska många mödor i utredningskvarnar, och man har haft det i tillämpning sedan 1968. De erfarenheter som hyresnämnderna har av det hittills på de orter där hyresregleringen inte gällt till nu är goda. Det är inga anmärkningar från det hållet. Partsorganisationerna önskar inte någon brådskanie och omedelbar översyn över det indirekta besittningsskyddet. Vi får väl se när det här indirekta besittningsskyddet har fått fungera en tid, om det fortfarande består provet. Gör det inte det, så får man väl utreda på nytt. Men jag förutser att vi under alla förhållanden, om vi skall koppla om till tanken på ett direkt besittningsskydd, kommer att återfinna 1950- och

1960-talens utredningsmödor, svårigheter och bekymmer när det gäller att hitta en fungerande lösning.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Herr talman! Herr Bergman fattade sig ju mycket kort. Han ansåg att den debatt vi hade förra året i denna fråga kunde vara nog. Men det skulle då förutsätta att det sedan dess inte har inträffat någonting som skulle vara värt att diskutera i dag. Vi vet emellertid att den bedömning som reservanterna gjorde förra året och som då vann i voteringen i kammaren visade sig vara mycket dåligt underbyggd. Det hände inte vad man hade trott, utan vi råkade i en annan situation som ledde till att regeringen lade fram två propositioner i detta ärende.

Fröken Ljungbergs inställning till denna fråga är ju rent principiell. Hon erkände att det hänt en del och att man kan åberopa sociala skäl i detta sammanhang, att en del lokalhyresgäster har drabbats ganska hårt. De principiella skälen väger emellertid så tungt, enligt fröken Ljungbergs bedömning, att moderaterna i utskottet har anslutit sig till socialdemokraterna.

Men, herr statsråd, utskottet och regeringen är ju ense om en sak, och det är att någon sorts ingripande är påkallat för att mildra övergångs-svårigheterna. Statsrådet säger att svårigheterna ju inte gäller alla lokaler, att det inte är så många som har drabbats – det gäller huvudsakligen här i Stockholm och i en del andraorstäder. Detta är också utskottet med på, men det är slutsatserna som skiljer oss åt. Jag kan inte inse det logiska i att införa en sämre bestämmelse bara därför att problemet inte gäller alla lokaler. Det är ju de som blir drabbade som skall hjälpas.

Vill man ha en selektiv ordning och inte låsa alla hyror, så ligger väl systemet enligt 6 § närmast till hands. Då får vi i praktiken bara pröva de hyror i fråga om vilka hyresgästerna anser sig vara förfördelade. I de fall där inga ingripanden behövs är det ju likgiltigt om vi har någon regel alls.

Såvitt jag förstår borde vi försöka tala om samma sak. Det finns problem som vi båda vill lösa. Om det sedan gäller 5, 50, 500 eller 5 000 personer är väl egalt när vi diskuterar vilken sorts hjälp vi skall ge dem.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag skall verkligen inte söka sak med herr Grebäck. Han konstaterade att vi var överens på en punkt. Jag skulle vilja säga att vi är överens på åtminstone tre punkter – det framgår om man lyssnar på herr Grebäck här i dag.

För det första är vi ense om att hyrespriskontrollen på affärslokaler i princip bör bort. För det andra är vi ense om att det inte är lämpligt att återinföra hyresregleringen i den gamla formen. För det tredje är vi ense om att det ändå har kommit en del alarmerande bud från olika håll som visar att ett okänt antal lokalhyresgäster har råkat i kläm och blivit ställda inför mycket stora krav på hyreshöjningar, som skulle innebära orimliga påfrestningar för dem, och att vi därför måste ingripa. Uppgiften blir naturligtvis då att ingripa så att man klarar de bekymmer som annars skulle uppkomma för dessa lokalhyresgäster den 1 oktober i år.

Sedan är det en metodfråga: Med vilken metod hjälper vi dessa

lokalhyresgäster bäst? Där föreslår utskottets majoritet att man skall införa en möjlighet för hyresnämnden att i varje enskilt fall på begäran av hyresgästen göra en prövning av om hyran är skälig. Detta system är egentligen inte så olikt det vi föreslår - vårt system innebär också att hyresgästen i det enskilda fallet skall vända sig till hyresnämnden för att få en prövning. Det är också ett mått av skälighetsbedömning i den prövning som skall ske enligt propositionen.

Men det är en avgörande skillnad däri genom att enligt den metod som herr Grebäck förordar skall man försöka pröva hyran som sådan, bedöma vad som är en skälig hyra, och det är en uppgift som hittills har ansetts mer eller mindre omöjlig över ett större fält. Det finns redan en sådan skälighetsparagraf - 6 § - men den tillämpas bara för möblerade rum och vissa enkla typer av lokaler där metoden är hanterlig. Att släppa loss en sådan här skälighetsprövning över hela det varierade sortimentet av affärslokaler ställer, tror jag, hyresnämnderna inför hart när oöverstigliga svårigheter. Och något sådant har ju statsmakterna hittills aldrig vågat sig på. Varför har den metod som många gånger tidigare dömts ut plötsligt blivit så gångbar och effektiv?

Vi har i stället sagt i propositionen, att vi får väl i princip godta den hyra som har avtalats. Men vi måste klara övergångsproblemen, ge hyresnämnderna en möjlighet att förordna om en upptrappning, så att hyresgästen successivt får växa in i den högre hyran under ett rätt stort antal år - det rör sig ju om fyra år.

Det kan vid första påseende förefalla som om det vore bättre för hyresgästerna att ha en möjlighet att få hyran nedsatt definitivt efter en skälighetsprövning än att få det här övergångsarrangemanget som vi har föreslagit. Men jag tror inte det är så, därför att hyresnämnden kommer nog i många fall att få godta även mycket kraftiga hyreshöjningar såsom i och för sig skäliga, så länge som hyrorna har legat stilla och så egendomlig som strukturen på hyresmarknaden delvis är. Enligt vårt förslag kan man komma till rätta även med hyror som i och för sig är rimliga och skäliga men som i en övergångssituation innebär en alltför stor omedelbar påfrestning för hyresgästen. Han kan då åtminstone få en temporär hjälp.

Herr ANGSTRÖM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill komplettera statsrådets uppräknade av de tre punkter där vi var ense med ytterligare en punkt. Jag syftar på att både utskottet och departementschefen har ansett det nödvändigt att skaffa ytterligare fakta då det gäller att klarlägga läget på hyresmarknaden i detta hänseende. Vi anser att det som statsrådet själv karakteriserat som något av en mjuk form av hyresreglering kunde vara gällande tills statsrådet hade lyckats få en utredning gjord och hade ett sakmaterial att bygga upp det instrument på som samhället behöver för att komma till rätta med dessa problem.

Jag tycker att statsrådets anförande i stort var sakligt och mycket klagörande när det gäller departementschefens syn på dessa problem. Det var bara en tendens som jag fann i någon mån ororande, och det var när statsrådet karakteriserade detta problem som begränsat. Vi har haft uppvaktningar inför utskottet, och jag har själv haft tillfälle att ta

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

kontakt med branschorganisationer. Särskilt för de yrkesverksamma rörelseidkarna i storstäderna är detta icke ett begränsat problem utan ett mycket stort och allvarligt problem.

Herr GREBÄCK (c) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte polemisera vidare mot statsrådet i frågan om vilket system som är bäst – det som utskottet rekommenderar eller det som propositionen rekommenderar. Jag överlämnar det till kammarens bedömning. Jag har inte blivit övertygad om annat än att vårt ger det bästa skyddet.

Jag glömde i mitt första anförande – eller rättare sagt, tiden räckte inte till – att säga några ord om besittningsskyddet för lokaler. Vi måste komma ihåg att vi har en valsituation med två skilda möjligheter. Den första gäller vilka bestämmelser vi skall ha under den närmaste övergångstiden, och den andra gäller besittningsskyddet på sikt.

Beträffande det första fallet har jag redan tidigare utvecklat min ståndpunkt, nämligen att vi får ta det bästa av redan tillgängliga alternativ, dvs. hyresregleringslagens regler.

I det andra fallet, när det gäller valet på sikt, säger socialdemokrater och moderater att vi inte behöver beställa någon utredning. I fjol sade justitieministern att man skulle se över den här frågan, men ett klenare resultat än det som redovisas i proposition 70 får man nog leta efter. Just med tanke på det framstår det som alldeles klart att det inte blir någon riktig utredning om inte riksdagen klart och otvetydigt beställer den, enligt förslaget i reservation nr 3.

Regeringens argumentation har jag berört: Vänta bara så blir det balans på marknaden, då behöver vi inget bättre skydd för hyresgästerna. Jo, herr talman, även när vi i en framtid har fått någon sorts prisbalans behöver vi ett bättre besittningsskydd. Låt mig bara peka på en annan liknande situation, nämligen arrendatorns. Han har i sitt i många delar affärsmissiga förhållande till jordägaren fått ett direkt besittningsskydd. I den nya jordabalken infördes detta efter mönster från bostadshyrans område. Har sådana överväganden gjorts i den s. k. översynen? Jag tror inte det. Och finns det någon anledning att tro att Kungl. Maj:t presterar en riktig översyn utan att riksdagen begär det? Säkerligen inte. Reservationen 3 skulle tillföra regeringen det behövliga initiativet.

Herr ISRAELSSON (vpk) kort genmäle:

Herr talman! Statsrådet Lidbom har konstaterat att det i stort sett inte finns någon principiell skiljelinje i den här frågan. En avgörande principiell skillnad i förhållande till regeringens förslag finner vi i reservationen 2 b av herr Engström där vpk föreslår att den hittillsvarande regleringen skall gälla. Det är en viktig principiell skillnad. Jag vill bara notera det för att inte förlänga debatten ytterligare. Vi anser att det först när de här fyra ären har gått kan vara tid att ta upp regleringen i dess helhet och se över hur läget verkligen är. Intill dess är det säkraste sättet att garantera dessa lokalhyresgäster trygghet att det nuvarande regleringssystemet förlängs.

Herr statsrådet LIDBOM:

Herr talman! Jag skall gärna honorera det senaste anförandet och erkänna att det är en stor principiell skillnad mellan det förslag som vpk står för och de linjer som de övriga partierna företräder, eftersom vpk vill behålla hyresregleringen i dess gamla form. Varken regeringen eller utskottet anser att det är någon lycklig väg.

När det emellertid gäller hur lokalhyresgästerna skall ha det på sikt – direkt eller indirekt besittningsskydd -- så är det klart att vi vid behov skall se över detta. Men nu är vi i dag i ett läge, då vi har begränsad erfarenhet sedan 1968 på en del håll i landet av ett indirekt besittningsskydd – erfarenheter som enligt hyresnämnderna själva är goda – och då partsorganisationerna på hyresmarknaden icke vill ha denna översyn nu i varje fall. Då är det kanske litet tidigt att göra denna översyn utan då skall man väl vänta litet. Jag ställer mig inte principiellt avvisande till att man en gång i framtiden ordentligt undersöker hur det här har fungerat.

Slutligen vill jag säga till herr Ångström att det är alltid lätt att bli missförstådd, om man talar om ett *begränsat* problem, när ordet kan fattas i olika bemärkelser. Jag sade att problemet med lokalhyresgäster som har fått alltför höga hyror efter den 1 oktober 1972 är ett begränsat problem. Då menar jag naturligtvis i kvantitativ mening. Det är i en mycket liten del av det totala antalet fall som det har gått snett.

Men det är naturligtvis inte ett begränsat problem i någon kvalitativ mening. För de människor som har råkat ut för de här bekymren och svårigheterna är det naturligtvis ett mycket stort och allvarligt problem. Men herr Ångström vet säkerligen också att det var precis det jag avsåg.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! När man läser igenom utskottets betänkande och propositionen är det självklart att man gör den reflexionen beträffande båda förslagen att man skulle ha önskat att någonting bättre hade åstadkommit. Men nu gäller det ju att försöka få ut det bästa möjliga i den föreliggande situationen. Därför tror jag att det är realistiskt att säga att utskottets betänkande och herr Grebäcks reservation ändå ger en anvisning på möjligheterna att f. n. förändra problemet.

Jag skall erkänna att jag personligen hade önskat att kunna gå med på även förslag i andra reservationer eftersom de tillmötesgår krav som jag har ställt.

Men problemet i dag är ju märkligt. Det har talats om burar här i riksdagen, och någon har sagt att en ledamot av riksdagen eller en partigrupp har placerats i en bur. Det är farligt att använda sådana där tvivelaktiga klyschor i partisammanhang när det gäller ansvariga personer. Men när man ser en av reservationerna skulle man vilja fråga: Var har socialdemokraterna i utskottet placerats nu? Har de kommit in i den buren helt och fullt och börjar det inte bli så trångt att man får lov att flytta ut någon?

Statsrådet Lidbom har här talat teoretiskt, och det låter väldigt vackert när man kan konstruera teoretiska bilder. Men, herr statsråd, nu gäller det inte konstruktionen, utan nu gäller det att komma till rätta med ekonomiska besvärligheter för stora grupper av svenska medborgare.

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Det gäller hela hyresmarknaden, och dit hör även lokaler.

När man läser vad som skrivits och lyssnar till vackert tal här får man en känsla av att förslaget bärs upp av ett höglöne- och fastighetsägarintresse, som borde vara främmande när det gäller ett så känsligt område som rätten för olika grupper till bostad och rätten till lokal. Statsrådet säger att man kommer att få godta mycket kraftiga hyreshöjningar. Låt mig då fråga: Är regeringen eller reservanterna villiga att säga åt låglönegrupperna att de skall ta ut en likartad lönehöjning på den allmänna arbetsmarknaden som den höjning dessa fastighetsägare tar ut i detta sammanhang? Är man så lycklig att man tillhör höglönegrupperna spelar det mindre roll, men inte minst de människor som behöver en lokal ställs här i en ohållbar situation.

Det har också talats om skatter i detta sammanhang. Vore det på något sätt rimligt att höja skatterna med 500 procent på en gång? Det är vad som sker på lokalmarknaden. Bara några stenkast härifrån finns det en lokal, vars hyra höjs från 135 000 till en halv miljon kronor. Någon bit härifrån finns det en hantverkare, som för närvarande har en hyra på 2 850 kronor. Han har haft den lokalen i ungefär 30 år. Ingenting har gjorts åt den. Nu skall den kosta 11 000 kronor.

Så kan jag fortsätta uppräknigen, och då frågar man sig: Är det rimligt att riksdagen eller andra ansvariga för svensk politik skall utsätta dessa låglönegrupper, som inte har möjligheter att få sina löner höjda eller kompensera sig på det sätt som sker i andra sammanhang, för detta oerhörda tryck? Det hela är mycket illa genomtänkt, och man undrar vilka det är som tjänar på propositionens förslag.

Det talas om 1971 års beslut och vad som låg bakom det. Men det har ju visat sig att det var ett teoretiskt resonemang, fjärran från verkligheten. Hur vi än månade resonera här, måste vi komma fram till att det som utskottet föreslår icke kan fungera så dåligt som det de s. k. sakkunniga presterat i sammanhanget. Jag tycker verkligen att det är något av en cynism när man anser att hyreshöjningar på mellan 100 och 500 procent skall godtas. Det är orimligt.

Sedan är det något som jag funderat över: Hur kan det komma sig att icke socialdepartementet har kvar dessa frågor? När Gustav Möller verkade här i riksdagen och annorstädes höll han kontakt med människorna ute i bygderna. Han hade upplevt de sociala problem som förelåg i fråga om bostäder m. m. Vad sker i dag?

Nu har vi hamnat i en situation där klyftan mellan hög- och låglönegrupperna ständigt växer. Tänk om vi till hösten fick lönekrav på omkring 100 procent, vilket är vad som behövs om vi skall fortsätta den här dansen — ja, då skulle vi få höra vilken melodi man började sjunga! Vi kan möjligen få se att några höglönegrupper får en höjning på 50 à 60 procent, det gjorde vi ju efter det förra valet, men skall vi verkligen fortsätta med den dansen och vad fick de lågavlönade?

Jag har i min motion 1695 försökt att motivera varför jag har velat ta upp dessa frågor till diskussion, och även om det hade varit bra att få in den motiveringen i kammarens protokoll skall jag nöja mig med att hänvisa till motionen. Där har jag försökt ange de svårigheter vi möter på detta område.

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Här har det nu sagts att vi bara skall "dämpa stöten", men vi skall vara försiktiga med att sänka beloppen i de hyror som fastighetsägarna nu kommer att tilltvinga sig. Men har man aldrig på ansvarigt håll tänkt på att redan den äldre lagstiftningen syftade till att söka skydda allmänheten mot ocker? Här är det en utveckling på gång som tangerar ocker. Och om inte de ansvariga myndigheterna kan skydda människorna mot ocker hamnar vi i en situation, där vi lösgör krafter i samhället som vi skall be Gud bevara oss för.

I justitiedepartementet vet man givetvis vad som ligger i ordet ocker; det är ju ingen konst att inse det. Men här har jag ett kontrakt från ett stort börsnoterat fastighetsföretag, och jag måste säga att det är helt orimligt att ett sådant bolag skall få tjäna många miljoner på den förestående hyreshöjningen. Det har sagts att vi har en lokaltillgång som gör att sådana svårigheter som jag talat om inte uppstår, men om vi på bostads- och lokalmarknaden tillåter en utveckling som leder till något av en monopolsituation, så kan de stora fastighetsbolagen tvinga sig till praktiskt taget vilka hyror som helst. Dessa bolag har nämligen delat upp Stockholm i olika gatuområden, där man fastställer hyror utan att ta några som helst affärsmässiga hänsyn. Många lokalhyresgäster har lika stora eller ännu större problem än många bostadshyresgäster, eftersom de i regel är bundna till den plats där de en gång har öppnat sin lilla verkstads- eller affärsrörelse. De kan inte flytta den verksamheten. Och då frågar jag om samhället verkligen skall medverka till den utveckling som nu är på gång? Professor Cassel – han var inte socialdemokrat men han har skrivit om socialekonomi – ansåg att om man skulle socialisera något, så var det bostäder och lokaler, därför att de har så väsentlig betydelse. Här faller man bara undan och anför teoretiska resonemang utan någon som helst betydelse. Det skulle vara intressant att till protokollet få läsa in de olika hyror som bolagen begär. Tyvärr är det inte möjligt i dag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till civilutskottets hemställan utom i punkten 3, där jag yrkar bifall till reservation 3 av herr Grebäck m. fl. Även om vi inte nu kan lösa alla de problem hyresgästerna ställs inför, ger detta ändå en möjlighet att bota något av den oerhörda skada som ett lättsinnigt handhavande av denna allvarliga fråga förorsakat.

Det är inte bara lokalerna som kommit i farozonen. Det är lika orimligt att tusentals lägenheter står tomma. Vi tvingar folk att flytta in i en- och tvårumslägenheter därför att de inte har någon som helst möjlighet att klara hyror. Det vore väl då rimligt att man åtminstone utnyttjade de möjligheter som civilutskottet anvisar i sitt betänkande. För en som i många år varit aktiv socialdemokrat känns det olustigt att reservationen placerar partiet på ett ställe där vi brukar klandra andra för att sitta, ligga eller vad de nu må göra. Det är verkligen otrevligt. Det kanhända är farligt att låta klyftan mellan höglönegrupper och låglönegrupper växa i stället för att minska.

Herr talman! Jag yrkar alltså bifall till utskottets hemställan i punkterna 1 och 2 och till reservation 3 av herr Grebäck m. fl.

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Herr LINDKVIST (s):

Herr talman! I ett interpellationssvar i april i år sade statsrådet Lidbom: "En anpassning av lokalhyrorna till marknadsläget är i och för sig önskvärd." Jag vill inleda med att ansluta mig till denna principiella uppfattning. Men vad är marknadsläget? Är det den lilla nationalekonomiska läroboksmodellen med snabbt anpassade utbud och efterfrågan som gäller också på hyresmarknaden för lokaler? Givetvis inte. Här har vi att göra med en hel serie monopolsituationer. "Det är" – för att fortsätta citera statsrådet Lidbom – "beklagligt att fastighetsägarna på sina håll inte tycks genomföra den anpassningen till marknadsmässiga hyror så försiktigt som man hade anledning att förvänta sig . . ." Det är beklagligt. Javisst. Men är det förvånande? Nej, inte alls. Det är tvärtom så att vinstföretagen givetvis under en reglering tror att marknadsnivån ligger skyhögt över den reglerade nivån och därför när regleringen upphör kräver hyror enligt sina förväntningar. Den osäkerhetsmarginal som finns ser de givetvis ur sin synvinkel och lägger sig i den övre kanten av den.

I den teoretiskt fria hyresmarknaden skulle nu hyresgästerna ha sagt "Nej tack" efter kallt affärsmässiga överväganden, och så hade vi fått en marknadsmässig hyresnivå. Men hyresgästen i en mindre lokal, en småföretagare i service, har helt enkelt inte möjlighet att göra ett sådant övervägande. För honom är det bara inte möjligt att flytta värdena till en annan verksamhet. Han sitter där han sitter med sitt lager och en kundkrets som inte är flyttbar. Han kan ofta inte byta verksamhet; han är kanske för gammal och han har kanske för litet kapital. Hans val måste ske i desperation och inte i en förhandling mellan jämnstarka aftärsintressen, och – väl att märka – i den situationen har han ingen hjälp av propositionsförslaget. Först om han och hyresvärderna kan enas och det blir ett avtal får lokalhyresgästen en temporär lindring av den börda han tagit på sig.

Det är gott och väl om man bara tänker på den kortfristiga möjligheten att överleva morgondagen. Men hur är det på längre sikt för den som ännu inte har gjort upp? Det kan ligga en inte föraktligt fara i att hyresgästen gör alltför lättvindiga bedömningar och därmed bidrar till att skapa en ännu högre marknadsnivå. Marknadsnivån är i viss mån beroende av parternas styrka vid förhandlingsbordet.

Jag har uppfattat herr Lundbergs inlägg så att han liksom vi andra har hänvisat till förhandlingarna om lokalhyror och där kunnat påvisa det övertag som hyresvärderna har. Det svaret måste vi besinna, eftersom parterna inte är jämnställda vid förhandlingsbordet. Att vi fortfarande befinner oss i en bristsituation i många områden är väl alldeles klart. En enhällig riksdag har nyligen t. o. m. bekräftat behovet av ytterligare lokaler i äldre områden och gett möjlighet till statligt stöd för att få sådana. Den statliga bostads- och hyrespolitiken måste föras med konsekvens om vi skall uppnå några mål. Såvitt jag har förstätt är det därför konsekvent att – som utskottet har gjort – försöka förverkliga servicemålet också på hyressidan. Det är en handlingslinje som tjänat inte bara lokalinhavarna utan också deras kunder.

När jag och mina partikamrater, fru Eriksson i Stockholm och herr Henrikson, väckte motionen 1694 var det självfallet mot bakgrunden av

de bedömningar som jag nyss redogjort för. Men det kan vara ännu lättare att komma till samma slutsats redan på de grunder som propositionen anger. Vi kunde notera två uttalanden i propositionen, det ena att det ännu är för tidigt att fälla något slutgiltigt omdöme om avvecklingen, det andra att det av tidsskäl inte gått att genomföra en ordentlig enkätundersökning.

Redan på dessa grunder sade vi oss följande: om nu alla har den uppfattningen att vi befinner oss i ett ovisshetsläge, följer redan därav att vi måste välja det alternativ som för de minsta riskerna med sig. Vidare måste vi ge regeringen den tid som nu uppenbarligen har saknats för att förbättra informationen så mycket som möjligt.

Slutsatsen därav tycker jag är klar: vi måste bibehålla ett system, som ger hyresgästen rätt att få hyran prövad före avtalet och som ger honom ett fullgott besittningsskydd. Eftersom marknaden är splittrad, behöver vi inte ett bashyressystem, utan det räcker med ett system av den 6 §-typ som hyresnämnderna är bekanta med.

Det behövs vidare en erinran om att prövningen i hyresnämnden skall utgå också från den reglerade hyran. Det är i alla fall ett övergångssystem vi diskuterar. 1974 får vi ta upp frågan på nytt, och då bör vi ha fått ett bra material från hyresnämnderna. Framför allt: Har vi varit för pessimistiska, är ingen skada skedd. Har vi däremot varit för optimistiska, får vi lida av det i många år, och några får kanske hela sin existens raserad.

Bara en kommentar till vad som sägs i propositionen om hyresgästorganisationernas inställning. Man kan därav få intrycket att hyresgäst-rörelsen inte hyser några farhågor för utvecklingen. Det framgår dock av referatet — och det har ju bekräftats här av statsrådet Lidbom — att riksförbundet inte har accepterat utvecklingen i storstäderna. I civilutskottet har vi vid direkta föredragningar fått belyst de stockholmska hyresgästföreningarnas mycket kritiska syn och erfarit att de för sin del inte kan godta ett upptrappningssystem av propositionens modell.

För att undanröja alla missförstånd vill jag slutligen framhålla att utskottets ställningstagande inte innebär att vi vill ha kvar en hyresreglering för regleringens egen skull. Vi är helt eniga om att den har givit vissa företag helt oberättigade konkurrensfördelar och en inte acceptabel grå lokalmarknad. Vi är också eniga om att det — som det sägs i propositionen — gäller att bemästra övergångsproblemen på ett socialt godtagbart sätt. Utskottets bedömning är att propositionen inte ger någon reell lösning och att en reglering enligt utskottets förslag är det alternativ som är socialt godtagbart.

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan i alla delar.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Jag kanske först bör påpeka att mitt anförande berör lagutskottets betänkande nr 17, som ju skall debatteras samtidigt med civilutskottets betänkande.

Den reservation som är fogad till lagutskottets betänkande nr 17 gäller frågan om rätt till fullföljd mot fastighetsdomstols dom om fastställande av hyresvillkor, och den är föranledd av den motion i denna fråga som jag

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

väckte under den allmänna motionstiden.

I den hyreslag som 1968 års riksdag antog infördes bestämmelsen att talan inte fick föras mot underrätts dom i fråga om fastställelse av hyresvillkor, dvs. beslut angående förlängning av hyresavtal eller angående förstagångshyra i sådana mål som uppkommit genom klander av hyresnämnds beslut. Bakgrunden till det var, att det i hyrestvister skulle vara ett – i förhållande till andra civilrättsliga tvister – snabbt och billigt förfarande, som skulle kunna koncentreras till två instanser, i första hand till hyresnämnden och därefter om part inte var nöjd med dess avgörande – till en domstolsprövning i allmän underrätt.

När dessa regler överfördes till jordabalken från den 1 januari 1972 skedde tydligen, i samband med en formell ändring av stadgandet, ett misstag i kanslihuset – kanske ett olycksfall i arbetet; något som naturligtvis kan drabba envar – så att något formellt hinder inte längre kom att stadgas beträffande fullföljd av talan mot underrätts dom när det gällde prövning av förstagångshyra. Detta vill den nu föreliggande propositionen rätta till, och jag nämner det för att markera att reservationen *inte* vänder sig mot denna redaktionella jämkning av bestämmelserna.

Reservationen gäller i stället sakfrågan, om det kan vara rimligt att talan inte skall få föras mot underrättens, dvs. numera fastighetsdomstolens, avgörande av hyresvillkor i de fall jag nyss har nämnt.

Den hälft av utskottet, som är reserveranter, hävdar, i motsats till den hälft, som har blivit majoritet, att övervägande skäl talar för att fullföljdsbegränsningen hävs, så att talan i vart fall kan föras till *en* instans över fastighetsdomstolen. Skälen härtill är, herr talman, i korthet följande:

1. Genom att fastighetsdomstolarna nu är sista instans i de aktuella målen finns det en uppenbar risk för att olika praxis utvecklar sig i olika delar av landet, och det finns enligt vad vi har kunnat erfara vid utskottets behandling av motionen, i praktiken redan tendenser till det. Det är utomordentligt betänkligt om principerna för fastställandet av hyrorna varierar mellan olika domstolar i olika delar av landet.

2. Det har enligt vad jag har erfarit framställts önskemål från båda de parter som figurerar i hyresmålen – fastighetsägarna och hyresgästerna – om att talan mot fastighetsdomstols dom borde få föras. Eftersom själva principen om möjlighet att föra talan i högre instans mot avgöranden av underrätter är fast förankrad i vårt rättssystem, borde det föreligga mycket starka skäl för att man i några speciella fall skall göra undantag från den principen. Några sådana skäl kan inte anses föreligga i detta fall.

3. De hittills avgjorda målen har enligt vad utskottet kunnat konstatera inte varit av den enkla beskaffenhet som enligt departementschefen var ett av skälen för fullföljdsbegränsningen. Både utskotts-majoritet och reserveranter är överens om att anse de mål utskottet har tagit del av som omfattande och komplicerade.

4. Önskemålet om ett snabbt och billigt förfarande kan tillgodoses även om målen får fullföljas till högre instans. Om målen skulle föras till hovrätt kan kravet på snabbhet tillgodoses genom att målen görs till förtursmål. Kostnadsaspekten är i och för sig väsentlig, men den får

mindre betydelse när den rättshjälpsreform har trätt i kraft om vilken kammaren fattade beslut för ett par dagar sedan.

Enligt min mening talar entydiga skäl för att den nu rådande fullföljdsbegränsningen hävs. Det bör då ankomma på Kungl. Maj:t att närmare överväga till vilken instans fullföljden skall ske; om den skall ske till våra hovrätter eller om det skall skapas någon annan överinstans, t. ex. en fastighetsöverdomstol.

Enligt min mening skulle nog det smidigaste och snabbaste sättet näs, om talan fördes till hovrätt, men jag vill inte fördenskull direkt underkänna de skäl som kan anses tala för en annan lösning. Eftersom olika alternativ här kan komma i fråga, anser reservanterna att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att låta närmare utreda denna fråga. Det väsentliga är emellertid att inskränkningarna i rätten till själva fullföljden mot fastighetsdomstols dom upphävs.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr OLSSON i Sundsvall (c):

Herr talman! I lagutskottets betänkande nr 17 behandlas dels propositionen 70 angående vissa ändringar i jordabalken, dels den under allmänna motionstiden väckta motionen 929 av herr Winberg, i vilken yrkas att riksdagen skall besluta ändra bestämmelserna i jordabalken så att talan får föras mot fastighetsdomstols dom i fråga om fastställande av hyresvillkor.

Om propositionen förelåg enighet i utskottet, medan det däremot ej var möjligt att uppnå samma enighet när det gällde motionen, vilket ledde till en reservation i utskottet, bakom vilken bl. a. de tre centerpartiledamöterna står.

En fastighetsdomstol finns numera i varje län, och enligt gällande lag kan fastighetsdomstols utslag i mål angående hyresvillkor ej överklagas till högre instans, medan däremot frågor om förlängning av hyresavtal kan fullföljas hos hovrätt.

Enligt hyreslagstiftningssakkunnigas år 1966 avlämnade förslag borde från rättssäkerhetssynpunkt och av hänsyn till behovet av enhetlig rättstillämpning det vara angeläget att alla hyresmål kunde fullföljas till hovrätt, men med hänsyn till angelägenheten av att hyressättningsmålen bringades till snabbt avgörande föreslog de sakkunniga en begränsning av rätten att föra talan mot hovrättens avgörande i sådana mål. Åtskilliga remissinstanser, bland dem hyresrådet, avstyrkte förslaget om begränsning av fullföljdsrätten. Departementschefen föreslog dock begränsning av fullföljdsrätten, bl. a. på grund av betydelsen av snabba avgöranden i hyrestvister och på grund av att målen ansågs enkla.

Lagrådet avstyrkte den föreslagna fullföljdsbegränsningen och angav bl. a. att läget starkt talade för att möjlighet till fullföljd till hovrätt borde finnas. Efter delade meningar i utskottet och i riksdagen genomfördes den nuvarande lagstiftningen, som innebär begränsningar i fullföljdsrätten.

Med anledning av herr Winbergs motion om införande av en fullföljdsrätt har Sveriges fastighetsägareförbund i skrivelse till lagutskottet tillstyrkt motionen, bl. a. mot bakgrund av att förbundet funnit att

principerna för att fastställa bruksvärdeshyrorna varierar högst väsentligt i olika underrätter. Förbundet exemplifierar med några rättsfall, vilka även granskats av utskottets sekretariat.

Utskottsmajoriteten delar Fastighetsägareförbundets åsikt att det skulle vara betänkligt, om principerna för fastställande av bruksvärdeshyror skulle komma att högst väsentligt variera i olika fastighetsdomstolar. Utskottet säger, att det inte håller för osannolikt att utvecklingen så småningom kommer att leda till behov av en vidgad fullföljdsrätt, men majoriteten vill trots detta ändå avslå herr Winbergs motion. Vi reserverar oss anser det väsentligt att det skapas garantier för en enhetlig rättstillämpning vid fastställande av hyresvillkor. Vi delar alltså lagrådets uppfattning från 1967, liksom de synpunkter som framförts både i motionen och i Fastighetsägareförbundets skrivelse.

De skäl som departementschefen anförde år 1967 för begränsning av fullföljdsrätten anser vi nu inte tillräckligt tungt vägande, särskilt som, vilket även utskottsmajoriteten anför, målen om fastställande av första-gångshyror inte varit av den enkla beskaffenhet som man då antog utan tvärtom varit mycket omfattande och komplicerade. Det är en viktig del av rättstryggheten att veta att man kan få en fråga prövad i högre instans.

Vi tar ej ställning till frågan om hovrätterna skall vara sista instans eller om en särskild fastighetsöverdomstol bör inrättas. I april i år tillkallades dels sakkunniga för utredning om hovrätternas organisation, dels en sakkunnig för utredning om överinstans till fastighetsdomstol. Vi anser därför att det bör ankomma på Kungl. Maj:t att närmare pröva frågan hur fullföljd i dessa mål skall ske. Vi reserverar oss följer alltså inte helt motionens yrkande men vi anser att redan nu tillräckliga erfarenheter har vunnits för att riksdagen skall ha anledning att ge Kungl. Maj:t till känna vad vi reserverar oss anför om just lämpligheten av rätt till fullföljd mot fastighetsdomstols dom.

Herr talman! Med det anförda ber jag att få yrka bifall till den vid lagutskottets betänkande nr 17 fogade reservationen av herr Svanström m. fl.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Som de två föregående talarna påpekat har vi i lagutskottet varit eniga när det gäller att ta ställning till propositionen 70, däremot inte när det gäller motionen 929 av herr Winberg. Jag skall med några ord uppehålla mig vid den reservation som är föranledd av herr Winbergs motion.

När nu gällande bestämmelser på det här området antogs var det i stort sett följande skäl som gjorde att man ville begränsa fullföljdsrätten. För det första skulle man göra en tidsvinst. För det andra var det kostnaderna – som herr Winberg också har påpekat – och att ärendena var av enkel beskaffenhet.

Genom att införa en enda rätt i varje län – det är numera fastighetsdomstolarna – ansågs det att man skulle få en viss enhetlighet i praxis. Om vi ser på det material som i dag finns för att bedöma utvecklingen under den tid som dessa bestämmelser har gällt så finner vi, som redan har påpekats här, att det här med enkelheten i förfarandet inte

riktigt stämmer överens med verkligheten, i varje fall inte i de två mål utskottet haft möjlighet att ta del av. Dessa har knappast varit av den karaktären att man kan betrakta dem som enkla.

Vi har också spårat en viss tendens till att praxis inte blivit likartad.

Det har gjort att även utskottsmajoriteten har sett ganska allvarligt på det här och å ena sidan sagt sig att något kanske bör göras. Men å andra sidan har vi också sagt oss att erfarenheterna är alltför ringa för att vi i dag skulle ta en definitiv ställning till frågan. Vi vill avvakta och se den framtida utvecklingen.

Reservanterna har fört fram tanken att man skulle lösa frågan om enhetlig praxis genom fullföljdsrätt till hovrätterna. På den punkten är utskottsmajoriteten tveksam, därför att det skulle fortfarande leda till att vi fick sex olika överrätter som kunde utbilda var sin praxis. Man löser således inte problemet genom fullföljdsrätt till hovrätt.

Vi har inom utskottet varit medvetna om att Kungl. Maj:t har tillsatt en utredningsman för att utreda frågan om en överinstans när det gäller hyresmålen. Avsikten är väl att han skall undersöka möjligheterna att komma med förslag om eventuell fastighetsöverdomstol. Skulle utredningsarbetet leda fram till att man beslutar sig för att inrätta en fastighetsöverdomstol anser utskottsmajoriteten att betänkligheterna mot en utvidgning av fullföljdsrätten är mindre och att man då kanske bör pröva frågan. Det är mot den bakgrunden som vi har avstyrkt motionen 929.

Med detta, herr talman, ber jag att få yrka bifall till lagutskottets hemställan i dess betänkande nr 17.

Herr WINBERG (m):

Herr talman! Låt mig bara med anledning av herr Hammarbergs anförande konstatera att det inte har rått några delade meningar i utskottet om de fyra punkter jag tog upp i mitt förra anförande. Herr Hammarberg har instämt i eller i varje fall inte bestritt de argument jag nyss förde fram. Vi skiljer oss alltså bara i fråga om slutsatserna.

När herr Hammarberg ansåg att det inte är någon garanti för enhetlig praxis även om hovrätterna blir slutinstans så vill jag säga att det är en väsentlig skillnad om sex hovrätter har det slutliga avgörandet i stället för ett 25-tal fastighetsdomstolar. Jag vill påpeka att hovrätternas ur rättstillämpningssynpunkt mer intressanta avgöranden publiceras på ett helt annat sätt än underrätternas.

Får jag slutligen bara säga att vad som för mig och jag tror även för reservanterna i övrigt är det väsentliga här är just att vi skall nå en enhetlig rättstillämpning. Ett av kriterierna på rättssäkerhet är ju att lika fall skall behandlas lika.

Herr HAMMARBERG (s):

Herr talman! Låt mig komplettera herr Winbergs inlägg med att säga att vi har en enhetlig uppfattning även på en annan punkt, nämligen att varken utskottsmajoriteten eller reservanterna är för dagen beredda att göra någon ändring. Därför tycker vi från utskottsmajoritetens sida att det är förnuftigare att invänta det pågående utredningsarbetet.

Överläggningen var härmed slutad.

Fredagen den
26 maj 1972

*Hyresreglering för
lokaler, m. m.*

Civilutskottets betänkande nr 29

Punkten 1

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 1 av herr Bergman m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Bergman begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 1 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 1 av herr Bergman m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Bergman begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	136
Nej	—	156
Avstår	—	10

Punkten 2

Kammaren biföll reservationen nr 2 a av herr Bergman m. fl.

Punkten 3

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen nr 3 av herr Grebäck m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Grebäck begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller civilutskottets hemställan i betänkandet nr 29 punkten 3 röstar ja,

den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen nr 3 av herr Grebäck m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Grebäck begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	—	174
Nej	—	123
Avstår	—	6

Lagutskottets betänkande nr 17

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Svanström m. fl., och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Winberg begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

Den som vill att kammaren bifaller lagutskottets hemställan i betänkandet nr 17 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.
Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Svanström m. fl.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Winberg begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja - 164
Nej - 136
Avstår - 4

§ 7 Statligt stöd för tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag

Föredrogs inrikesutskottets betänkande nr 12 i anledning av propositionen 1972:64 angående statligt stöd för tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag jämte motioner.

Kungl. Maj:t hade i propositionen 1972:64 (inrikesdepartementet) föreslagit riksdagen att godkänna de i propositionen angivna riktlinjerna för statligt stöd för tidsbegränsad fortsatt drift vid nedläggningshotade företag, att tillämpas fr. o. m. budgetåret 1972/73.

I detta sammanhang hade behandlats

motionen 1972:1620 av herr Hermansson m. fl. (vpk) vari yrkats att riksdagen hos regeringen skulle begära nya riktlinjer för bemästrande av de problem som föranlett proposition nr 64 samt att dessa nya riktlinjer utformades i överensstämmelse med de i motionen anförda synpunkterna,

motionen 1972:1621 av herr Levin (fp) samt
motionen 1972:1622 av herrar Nordgren (m) och Oskarson (m).

Utskottet hemställde

1. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1620,
2. att riksdagen med avslag på motionen 1972:1622 skulle bifalla propositionen 1972:64,
3. att riksdagen skulle avslå motionen 1972:1621.

Reservation hade avgivits av herr Lorentzon (vpk), som ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen med bifall till motionen 1972:1620 skulle

dels avslå propositionen 1972:64 samt motionerna 1972:1621 och 1972:1622,

dels begära att Kungl. Maj:t i enlighet med vad reservanten anfört snarast lade fram förslag till åtgärder för att skapa ökat rådrum vid företagsnedläggningar.

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Under de år socialdemokraterna suttit i regeringsställning - och det är under flera decennier - har rättesnöret för deras politik varit, enligt vad de själva deklarerat, den fulla sysselsättningen. "Den fulla sysselsättningen ger vi inte avkall på", har man sagt. Viljan härvidlag tror jag inte att man skall ställa i tvivelsmål. Men nu är politik inte endast att vilja, det är framför allt att handla och att handla rätt.

Den ekonomiska högkonjunkturen, som var rådande under snart sagt hela efterkrigstiden, gav givetvis stark näring åt teorierna om en i stort sett krisfri och stabil kapitalism. Man måste då bortse från den omfattande dolda arbetslösheten och från att hela bygder lades öde genom folkförflyttning till de platser där industrierna behövde arbetskraften. Kapitalismen kan dock aldrig göras krisfri eller stabil.

Det samhällseliga stödet åt de privata företagen blev allt större och mer mångfasetterat allteftersom åren gick. Riksdagsbesluten i denna riktning blev allt fler och kom snabbare än tidigare. Hur starkt det samhällseliga ekonomiska stödet än blev till storkapitalet, blev ändå arbetslösheten ett faktum. Det var inte endast Norrland det gällde. Och så föddes det helt nya uttrycket "rådrum". Vi måste skapa "rådrum", sades det. I vissa fall "förlängt rådrum" eller också "ökat rådrum".

Nu senast gäller det regeringspropositionen nr 64 och inrikesutskottets betänkande nr 12 i anledning av denna proposition. Även nu gäller det att skapa "ökat rådrum". Denna gång gäller det statligt ekonomiskt stöd i form av bidrag till lönekostnaderna i företag, som gått i konkurs eller tvingats träda i likvidation enligt aktiebolagslagen, för att temporärt hålla driften i gång. Det sägs i propositionen att på detta sätt skall tid vinnas för att omplacera anställda, rekonstruera företaget eller försälja detsamma.

Det är under en begränsad tid bidraget skall utgå, i princip under sex månader. Medelsbehovet uppskattar departementschefen till 5 miljoner kronor, och beloppet beräknas motsvara kostnaden för att sysselsätta 1 000 personer under sex månader. Det anges vara ett försök som skall göras under det kommande budgetåret.

Åtgärderna skall alltså sättas in i dessa konkursdrabbade företag först sedan den ekonomiska situationen blivit ohållbar. Dyliga åtgärder kan knappast öka de anställdas trygghet någon längre tid eller öka möjligheterna att påverka deras situation.

Riktlinjerna verkar minst sagt diskutabla. Att avkräva företaget information så långt i förväg att det s. k. rådrummet vinnes diskuteras inte. Ändå uppkommer en dylik situation för ett företag som det här är fråga om inte som en blixt från klar himmel. Säkerligen har företaget svårigheter rätt lång tid och kan räkna med den situation som det talas om i propositionen.

Att företag skulle ha någon skyldighet gentemot de anställda tycks inte vara någon rättsprincip som spelat in vid förslagets utformning. Har ett företag hamnat i konkurs eller likvidationstillstånd, beror detta nästan aldrig på plötsligt inträffande faktorer. Situationen kan säkerligen förutses under en längre tid i förväg än som omfattas av nu gällande varselregler. Vad som skulle behövas var ju skärpta varselregler och en

utökad redovisningsskyldighet för företagen. Fördelen skulle då bli att det "rådruddet" inträder på ett tidigare stadium i företagets ogynnsamma utveckling. Detta "rådrudd" skall enligt propositionen inträda efter att staten gått in med sitt ekonomiska understöd. Då är givetvis företagets situation betydligt bekymmersammare än tidigare.

Men en förlängd varseltid bör givetvis kombineras med ekonomiska skyldigheter från företaget mot de anställda. Principen bör enligt vår mening vara att företaget skall bära de ekonomiska konsekvenserna, inte att dessa skall övervältras på de anställda eller skattebetalarna. En förlängd varseltid skulle säkerligen kunna åstadkommas, om det gällde betalningsskyldighet för företaget. Här gäller det ju företagarnas ansvar och skyldigheter mot de anställda.

Efter vad jag här har anfört, herr talman, anser jag att det föreligger fullgoda skäl för ett bifall till vår partimotion nr 1620, och jag yrkar därför bifall till den reservation som jag fogat till inrikesutskottets betänkande.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Redan den 24 mars, då vi här i kammaren diskuterade arbetsmarknadsanslag, anmälde jag i ett anförande min avsikt att vid ett senare tillfälle återkomma med några synpunkter på den konkurrensfilosofi som vägleder vissa storföretag. Jag framhöll att jag utifrån min liberala grundsyn har svårt att förlika mig med storfinansbudet "död åt konkurrenten", eftersom inte bara medtävlaren, dvs. den konkurrent som skall avlivas, ofta ljuter en kvalfull död utan också dennes personal i vissa lägen kan komma att skadas på ett otillbörligt sätt. Att vår näringsfrihetspolitik är en smula antikverad i vissa avseenden tillät jag mig också att säga. Då nu propositionen 64 föreligger, anser jag, herr talman, att det lämpliga tillfället har kommit.

Nu vill jag genast framhålla, att jag ingalunda ogillar konkurrens. Tvärtom. Jag anser att konkurrens är utomordentligt stimulerande, när den bedrivs på lika och rättvisa villkor, och jag vill gärna, särskilt sedan jag lyssnat till herr Lorentzon, tillägga att det är konkurrensens förhandenvaro i de liberala länderna som gjort och gör levnadsförhållandena i väst så oändligt överlägsna dem som medborgarna i länder med renodlat socialistiska regimer får hålla till godo med. Men då avser jag den konkurrens som har ett konstruktivt syfte och alltså tar sikte på att skapa förutsättningar för ökad avkastning på satsat kapital och av gjorda arbetsinsatser genom ökad effektivitet eller genom erbjudande om bättre service och undan för undan bättre och mer avancerade produkter. Emellertid kan man inte alltid använda beteckningen "konstruktiv" om den typ av konkurrens som bedrivs genom ett förvärv av marknadsandelar i kraft av enbart ekonomisk överlägsenhet, och det omdömet gäller oavsett huruvida det är fråga om samhällsägda företag eller privata.

En sådan konkurrens kan få rent negativa konsekvenser för konsumenterna både genom att den i och för sig är ägnad att motverka innovationer och därför att den tämligen säkert leder till stegrade priser. Rent förkastlig finner jag den konkurrens som syftar till sådan åtkomst av marknadsandelar när den öppet och ogenerat bedrivs genom köp av

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

konkurrenten för nedläggning av dennes verksamhet. Jag har själv en gång av ett mycket kapitalstarkt företag fått ett erbjudande om ett sådant köp, och jag känner mig oförhindrad att säga att de metoder som kommer till användning i dylika sammanhang inte är särskilt snygga och att de vittnar om en betydande cynism i de kretsar som tillämpar dem. Respekten för rent mänskliga värden saknas tyvärr ofta, vilket inte hindrar att många – inte alla – koncernchefer uttalar sig som om de anställdas väl och ve vore en verkligt angelägen huvudfråga för dem.

För bara ungefär ett år sedan, herr talman, inträffade det i en Smålandsstad att ett gammalt familjeföretag, en mekanisk verkstad, helt oväntat såldes till en konkurrerande stor koncern. I det sammanhanget uttalades det offentligt från köparsidan att förvärvet skedde i syfte att lägga ned rörelsen. För att det hela skulle se litet aptitligare ut gjordes vissa erbjudanden till de anställda om jobb på en helt annan ort, och man erbjöd sig att överta vissa lokaler m. m. Men sådana erbjudanden saknar i realiteten värde för personalen, och det har den som gör erbjudandet i regel fullt klart för sig. Om risk hade funnits för att de anställda i någon större omfattning skulle godta erbjudandena om sysselsättning på annan ort, hade kanske erbjudandet uteblivit. Visserligen vet jag att bl. a. herr Sträng anser det fullt naturligt att man byter yrke och boendeplats fem sex gånger under sitt liv, men den som konfronteras med den filosofin i verkligheten lär inte dela uppfattningen. Som jag många gånger tidigare framhållit också här förhåller det sig tvärtom så, att människor som regel vill stanna kvar på den ort där de bor, där de har sina rötter.

Min motion 1621 har till syfte att fästa uppmärksamheten på att det inte bara är sådana löntagare, vilka mister jobbet på grund av arbetsgivarens ekonomiska svårigheter, som samhället bör visa omsorg om. Också de som blir friställda på grund av en nedläggning, som kanske bedöms som ekonomiskt rationell, upplever sin situation som något bittert och borde kunna räkna på samhällets stöd i samma omfattning som då man ännu talade om den fulla sysselsättningen som en realitet. Jag är alltså inte ute i syfte att motarbeta den nu aktuella propositionen, som jag dock tycker är i magraste och fantasilösaste laget även för att vara ett slags provisorium. Det stöd som här föreslås ter sig dessutom generande litet, om man betänker att regeringen samtidigt förordar en väldig höjning av företagens kostnader. Arbetsgivaravgifterna kommer ju att åderläta företagen på miljardbelopp.

Utskottet säger att min motion innefattar förslag som går långt utanför de av departementschefen uppdragna riktlinjerna. Det må så vara, men om man verkligen vill komplettera ett förslag måste man gå utanför ramarna. Jag har på känn att utskottet helst skulle ha önskat avfärda mitt förslag som helt orealistiskt men att man samtidigt haft en viss intuition. Resultatet har blivit en blandning av avslag och hänvisning till en mer eller mindre näraliggande framtid. Personligen är jag övertygad om nödvändigheten av en sådan möjlighet för samhället att intervensera som jag rekommenderat i motionen, inte minst med tanke på att utländska företag för att komma åt marknadsandelar kan tänkas i större omfattning köpa upp och lägga ned svenska företag. Utskottets invänd-

ning att köparen i sådana fall endast sällan tillkännager sin nedläggningsavsikt är väl lika riktig som naiv. Självklart måste samhällets interventionsrätt vid nedläggning utsträckas i tiden och inte begränsas till själva överlåtelsetillfället.

Jag är förvissad om att detta ärende snart är tillbaka – kanske i socialdemokratisk tappning – även om det nu tillfälligt avföres från dagordningen. Den slutsatsen drar jag bl. a. efter att ha läst en artikel i tidningen Metallarbetaren, i vilken den tidigare nämnda transaktionen i Småland starkt kritiseras. Artikelförfattaren vill inte alls godta den köpande koncernchefens resonemang om nödvändigheten av att samla företagen i Sverige i stora enheter utan fördomer i fråna ordalag struktureringsåtgärderna, vilket i och för sig kan betecknas som underligt mot bakgrund av det faktum att både den fackliga och den politiska arbetarrörelsen i solidaritetens namn har applåderat företagsnedläggningar på löpande band. Det grundläggande resonemanget i Metallarbetarens artikel ger dock vid handen, att man har anledning räkna med en förändrad socialdemokratisk inställning till konkurrenslagstiftningen, som nu i huvudsak handlar om skydd för konsumenten och om otillbörliga konkurrensmetoder men i alltför ringa om ens någon grad är inriktad på att bryta monopolen.

Herr talman! Väl medveten om att ett genomförande av intentionerna i motionen kräver omfattande förberedelser har jag svårt att förstå utskottets slutsats, dvs. att de erforderliga utredningarna inte nu kan förordas. Emellertid inser jag att tiden inte är mogen här i kammaren, och jag avstår därför från att yrka bifall till motionen och bidar min tid.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Arbetsmarknadsstyrelsen har ett stort register av åtgärder att vidta vid företagsnedläggningar för att trygga förhållandena för de anställda. De är så kända för kammarens ledamöter att det inte finns någon anledning för mig att upprepa dem här. Ett problem har emellertid varit att få tillräcklig tid vid en företagsnedläggning för att göra en reorganisation eller vidta andra åtgärder som kan vara behövliga.

I den föreliggande propositionen föreslås i korthet att rådrummet skall förlängas genom statligt stöd i form av bidrag för att fortsätta driften vid företag som gått i konkurs eller tvingats i likvidation. Bidraget skall kunna utgå endast under begränsad tid, det blir också begränsat till sin storlek och vissa andra begränsningar anknutna till den ATP-grundande inkomsten. I rena undantagsfall kan det också förekomma företagsarrende. Förslaget avser en försöksverksamhet under det kommande budgetåret och finansieras genom att man flyttar om medel från annan AMS-verksamhet till den verksamhet som här föreslås. Det innebär således inte någon uppräknig av AMS-anslaget. Hittills utförda försök visar att dagsverkskostnaden vid företagsarrende ligger avsevärt under andra dagsverkskostnader. Exempelvis låg vid det företagsarrende man hade vid Flygsfors-Målerås dagsverkskostnaden på 66:50 kronor, medan det vid byggande av allmänna vägar ligger på 470 kronor.

Förslaget har föranlett bl. a. en motion och en reservation från vänsterpartiet kommunisterna. Herr Levin tar i motionen 1621 – som

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

han nyss redogjorde för – upp frågan om statlig förköpsrätt för att förebygga vissa företagsnedläggelser. Han tänker sig att den förköpsrätten skulle kunna utnyttjas när ett företag avser att köpa upp ett konkurrentföretag för att omedelbart lägga ned det; jag förmodar att han hade det Växjöfall i tankarna som tidigare har varit uppe i kammaren. Men hans förslag är behäftat med den svagheten att man inte vet i förväg om konkurrenten köper företaget för att lägga ned eller för att behålla det. Det är mycket sällan avsikten deklarerats, och om vi stiftar en lag på det här området kommer man väl aldrig att omtala sin verkliga avsikt, utan vi ställs inför fullbordat faktum.

Man kanske kan tillägga att det här är en anmärkningsvärt ovanlig motion från en borgerlig ledamot. Vi tycker det är bra om oppositionen är med på noterna, om det skulle bli behövt med en lagstiftning. Utskottet har diskuterat just den fråga som herr Levin tog upp, nämligen de multinationella företagen. Det kan finnas anledning att återkomma till den, men den måste i så fall föregås av någon form av utredning. Av den anledningen är utskottet i dag inte berett att tillstyrka herr Levins förslag utan yrkar avslag på motionen 1621.

Kommunisterna motsätter sig en lösning enligt propositionens förslag med olika motiveringar, anförda dels i motionen, dels i reservationen. De finner att propositionens förslag om statligt stöd är orimligt och principiellt förkastligt, men jag kan försäkra kammarens ledamöter, inklusive herr Lorentzon, att gladbruksjobbarna nere i Flygsfors och Mälerås har en helt annan uppfattning om detta. Jag har varit där vid flera tillfällen, och jag vet att man tycker att det var en utomordentligt bra lösning. Jag skall återkomma litet till orsakerna till det.

Det är naturligtvis utomordentligt viktigt att de anställda får en ekonomisk gottgörelse vid nedläggning av ett företag, och det är möjligt att det så småningom blir en lagstiftning angående varseltid och måhända även uppsägningstid och därmed sammanhängande ersättningar. Men först finns enligt utskottets uppfattning anledning att avvakta den arbetsgrupp som arbetsmarknadens parter har tillsatt och som arbetar med de här frågorna. Vidare anser utskottet att det finns anledning att avvakta den Amanska utredningen angående anställningstrygghet, där alla de här frågorna kommer upp. Intill dess menar vi i utskottet att det skall förekomma en försöksverksamhet av det slag som föreslås i propositionen. De fackliga organisationerna och de anställda är involverade i den försöksverksamheten, fastän kommunisterna säger någonting annat.

I reservationen tar herr Lorentzon upp ett annat förslag än det som framfördes i motionen från hans parti. Det har följaktligen inte kunnat behandlas i utskottet. Herr Lorentzon föreslår ett kollektivt avgiftssystem för arbetsgivarna, varmed man vid behov skulle finansiera den utbetalning av lön som det kan bli fråga om. Han vill också ha förlängd uppsägnings- och varseltid.

Motionens förslag var ju omöjligt såvitt jag kan förstå, men däremot är reservationens kanske en tänkbar lösning så småningom. Utskottet anser ändå att man bör avvakta förhandlingarna och de utredningar som pågår.

Vidare finns det andra aspekter på den här frågan som man inte har uppmärksammat eller inte velat nämna – jag avser här kommunisternas

reservation.

För det första gäller det ofta att sammanhålla en skicklig yrkesarbetarkår i ett företag. Om man kan göra det, har man betydligt större möjligheter att åstadkomma en reorganisation av företaget. En sammanhållen skicklig yrkesarbetarkår är kanske ofta den värdefullaste substansen i ett företag som skall läggas ned, och av den anledningen är det, som sagt, värdefullt med ett bibehållande. Det kan innebära att man får fortsatt jobb på hemorten.

För det andra är ekonomisk gottgörelse, som jag sade förut, utomordentligt viktig. Men för de flesta är det kanske ännu viktigare att man har arbete och framför allt att man får jobb på hemorten. Nationalekonomiskt måste det ju också vara en riktig lösning. Alternativet är kanske ett beredskapsarbete långt borta på en annan ort och därtill kanske i ett jobb som man är helt ovan vid.

Därför menar utskottet att det finns alla skäl att genomföra den tänkta försöksverksamheten enligt de intentioner som har angivits i propositionen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr LEVIN (fp):

Herr talman! Jag vill till herr Nilsson i Kalmar säga följande. Jag har förstäelse för utskottets argumentering, eftersom jag inser att själva problemet är svårbemästrat. Däremot förstår jag inte slutsatsen. Då man i och för sig medger, om än ytterst försiktigt, att problemet existerar, borde man inom utskottet ha funnit det angeläget att förordna en undersökning av hur man – och detta är, herr talman, det viktiga – å ena sidan bibehåller en företagare vid hans rätt att förfoga över tillgången som sådan och å andra sidan ger samhället en interventionsmöjlighet, avsedd att förhindra upprepningar av det tidigare omnämnda Smålandsfallet, där många människor ställdes på bar backe därför att köparen fann det ekonomiskt fördelaktigt att lägga ned hela rörelsen. Nu upprepade herr Nilsson utskottets påpekande att köparen i sådana fall förmodligen inte skulle komma att tillkännage sin avsikt. Men som jag sade i mitt förra anförande måste man naturligtvis utsträcka den tid under vilken samhället har möjlighet att intervensera efter en försäljning.

Genom en sådan undersökning som jag har förordat, herr talman, hade man kanske också kunnat praktiskt närma sig det problem som möter då man talar om s. k. löntagarägda företag – det är i och för sig ett märkligt uttryck. Men detta vore kanske en bland andra tänkbara lösningar att i liknande situationer ge de anställda, om de så önskar, ekonomiska möjligheter att fortsätta en verksamhet som har gett dem deras försörjning och därmed samtidigt förhindra den förhatliga tvångsförflyttning som den tyvärr dirigistiska socialdemokratien är så olyckligt fixerad vid.

Inte minst med tanke på den orimliga ökning av löneskatten som de socialistiska partierna – trots att herr Lindkvist för en stund sedan visade en sådan rörande omsorg om de små företagen – står i begrepp att påföra ett redan investeringsovilligt näringsliv, hade det kanske varit välbetänt

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

att stödja motionskravet. En sak är säker, antalet företagsnedläggningar kommer att öka, bl. a. som ett resultat av att enskilda företagare kommer att försöka sälja sina rörelser till storföretagen, som tvingas rationalisera ytterligare och friställa fler och fler människor.

Till sist, herr talman, skulle jag till herr Lorentzon vilja säga att en sak i Er reservation är mycket avslöjande, nämligen tanken på ett slags kollektiv företagarskuld. Detta för onekligen tankarna tillbaka till det nazistiska Tyskland där människor ur en och samma grupp just ställdes till ansvar kollektivt för en handling begången av en människa. Och det ger en obehaglig antydning om vilka förhållanden vi har att vänta i detta land, om man skulle genomföra en verklig socialisering av samhället, något som jag trots allt hoppas aldrig skall komma att ske.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Först några ord till den senaste talaren. Han tycker det är egendomligt att vi har ställt frågan om ett kollektivt ansvar för företagare som uppträder på detta sätt. Jag vet inte om herr Levin var ledamot av riksdagen 1970, men då antogs lagen om statlig lönegaranti vid konkurs, och den har indirekt med den här frågan att göra. Det var ett kollektivt ansvar som företagarna den gången måste ikläda sig genom beslut i riksdagen. I redovisningen av propositionens huvudsakliga innehåll hette det: "Staten inträder i fråga om utbetalat garantibelopp i arbetstagarens rätt mot konkursgäldenären. Lönegarantin skall enligt förslaget finansieras genom arbetsgivaravgifter. Tills vidare skall en särskild lönegarantiavgift tas ut med 0,02 % av samma avgiftsunderlag som gäller för beräkning av arbetsgivaravgiften till försäkringen."

Denna lönegaranti, som företagarna alltså enligt riksdagsbeslut kollektivt skall svara för, har vi ju redan. Men har det beslutet något med nazism i Tyskland att göra måste riksdagen anklagas för nazism. Jag känner inte till om herr Levin var med i riksdagen då, men detta beslut fattades på grundval av Kungl. Maj:ts proposition nr 201 år 1970.

I vår reservation till inrikesutskottets betänkande nr 12 i år säger vi följande: "Företagen skall bli skyldiga att även om de lägger ned verksamheten betala lön till anställda under viss tid – som riktpunkt bör gälla sex månader – så att det blir möjligt att finna alternativa sysselsättningar. I den mån varsel eller uppsägning inte fullgörs enligt gällande bestämmelser bör sanktioner riktas mot den felande företagaren. Skulle ekonomiska tillgångar saknas för utbetalning av löner bör företagen såsom kollektiv få svara för kostnaderna. Ett avgiftssystem liknande det som finns för finansiering av den statliga lönegarantin vid konkurs bör prövas."

Jag citerade tidigare ur den proposition som låg till grund för lagen. Vi vill föra detta vidare. De företag som inte följer detta med varselplikten skall känna sig tvingade att ha ansvar för sina anställda. Det är ingenting annat vi begär.

Utskottets talesman anser att vi i reservationen vidgar frågan. Det är ett nytt förslag, säger herr Nilsson i Kalmar. Men det är inget nytt förslag i förhållande till motionen. För vi bygger helt på vad som står i motionen: "Principen bör vara att företaget, icke de anställda eller

Fredagen den
26 maj 1972

*Statligt stöd för
tidsbegränsad
fortsatt drift vid
nedläggningshotade
företag*

skattebatalarna, skall bära de ekonomiska konsekvenserna av att icke i tid ha underrättat anställda och myndigheter om det verkliga läget. Genom en sådan regel om betalningsskyldighet — — — osv. Det är vad som står i motionen, och reservationen är alltså helt i linje med motionen. Men propositionen bygger ju på det förhållande som råder här i landet, att så fort det uppträder svårigheter på den privata marknaden skall staten och skattebetalarna träda in. Det är inte något nytt i och för sig — det är gammalt och prövat på en hel rad av områden — men det är nytt när det gäller just denna speciella sak.

Herr LEVIN (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag inser att det knappast är ändamålsenligt att diskutera en allvarlig angelägenhet med herr Lorentzon.

Herr NILSSON i Kalmar (s):

Herr talman! Herr Levins motion är, som jag sade, mycket intressant. Man väntar sig ju inte detta av en borgerlig ledamot, som normalt brukar säga att statens kalla hand skall man vara rädd för, och den skall inte läggas över företagsamheten.

Jag har också sagt att vi i utskottet har vissa sympatier för herr Levins motion, men det föreligger så pass många problem i samband med frågan att det finns anledning att i så fall avvakta en utredning. Vi får se om det blir behövt att tillsätta en utredning. För närvarande är väl problemen inte så stora, men det finns kanske anledning att se litet närmare på frågan.

Sedan är det så att man i industridepartementets delegation för de mindre och medelstora företagen redan nu har att ägna uppmärksamhet åt bl. a. företagsnedläggningarna. Vi får se vilka resultat man där kommer fram till.

Slutligen vill jag säga till herr Lorentzon att motionen och reservationen väl ändå inte tar upp problemen på samma sätt. Motionärerna vill vidta ekonomiska sanktioner mot de företag som har trätt i likvidation, och det vore kanske bra. Men då fick man också tänka sig att ha en fond av något slag, ty i ett företag som gjort konkurs finns i regel inga pengar att ta ut. I reservationen tar ni däremot upp fondfrågan, och på den vägen går det givetvis att lösa problemet, det erkänner jag. Men eftersom förhandlingar pågår och eftersom en utredning arbetar med dessa frågor tycker jag att det inte heller där finns anledning göra någonting, utan vi kan bifalla utskottets hemställan.

Herr LORENTZON (vpk):

Herr talman! Herr Nilsson i Kalmar övertygar inte mig om att det finns någon skillnad mellan motionens skrivning och reservationen. Det är fråga om samma sak. Mer skall jag inte säga om det, eftersom vi har ont om tid och alla är inställda på att fatta sig kort, så att vi slipper plenum i morgon, lördag.

Men jag vill sluta med ett par ord till herr Levin, som sade att han inte vill diskutera allvarliga ting med mig. Men varför polemiserar då herr Levin mot mig? Det var ju herr Levin själv som tog upp debatten.

Överläggningen var härmed slutad.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

*Besökandes tillträde
till hyresfastighet
som hålles låst
under dagtid*

Propositioner gavs på bifall till dels utskottets hemställan, dels reservationen av herr Lorentzon, och förklarades den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Sedan herr Lorentzon begärt votering upplästes och godkändes följande voteringsproposition:

Den som vill att kammaren bifaller inrikesutskottets hemställan i betänkandet nr 12 röstar ja,
den det ej vill röstar nej.

Vinner nej har kammaren bifallit reservationen av herr Lorentzon.

Vid omröstning genom uppresning förklarades flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Då herr Lorentzon begärde rösträkning verkställdes votering med omröstningsapparat. Denna omröstning gav följande resultat:

Ja	–	283
Nej	–	14
Avstår	–	3

§ 8 Föredrogs

Inrikesutskottets betänkanden:

Nr 13 i anledning av propositionen 1972:82 om vissa pensionsfrågor, m. m. jämte motion

Nr 14 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Justitieutskottets betänkande:

Nr 13 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:73 med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen (1952:98) med särskilda bestämmelser om tvångsmedel i vissa brottmål.

Kammaren biföll vad utskotten i dessa betänkanden hemställt.

§ 9 Besökandes tillträde till hyresfastighet som hålles låst under dagtid

Föredrogs lagutskottets betänkande nr 13 i anledning av motion angående besökandes tillträde till hyresfastighet som hålles låst under dagtid.

Fröken ANDERSSON i Stockholm (c):

Herr talman! Att den fråga vi motionärer tagit upp i motionen 653 att det blivit allt vanligare att hyresvärdar håller portarna till fastigheterna låsta också under dagtid – verkligen är ett problem, i varje fall i Stockholm, framgår klart av det remissvar som socialnämnden i Stockholm avgivit och som står i bjärt kontrast till det yttrande som Sveriges Fastighetsägareförbund avlämnat. Socialnämnden säger att man i den uppsökande verksamheten och inom den öppna åldringsvården ofta stöter på problemet att inte kunna göra angelägna besök på grund av att portarna är stängda under dagtid. Socialnämnden säger i sitt yttrande:

”För att de gamla inte skall bli isolerade och för att socialförvaltningen ska kunna fullgöra sina skyldigheter bedöms det som nödvändigt att möjligheter tillskapas för utomstående att vinna tillträde till fastigheter, vars portar av olika anledningar hålles stängda under dagtid.”

Fastighetsägareförbundet bagatelliserar hela frågan och säger att man håller portarna låsta därför att hyresgästerna vill ha det så.

Problemet är givetvis störst för gamla, ensamstående och sjuka. Men det medför uppenbara olägenheter även för andra hyresgäster. Jag skall inte närmare utveckla detta utan hänvisar till motionen.

Utskottet har tydligen varit helt på det klara med att detta är ett problem och delar ”motionärernas uppfattning att nämnda olägenheter måste avhjälpas”. Detta är ju glädjande. Med hänvisning till att det enbart synes vara ett storstadsproblem avvisar emellertid utskottet motionärernas förslag att söka komma till rätta med problemet lagstiftningsvägen. Utskottet anser i stället att man bör eftersträva en lösning på frivillighetens väg. Genom att frågan nu genom remissförfarandet aktualiserats hos partsorganisationerna på hyresmarknaden anser utskottet att man kan räkna med att frågan kommer att lösas. Eftersom jag vet att frågan tidigare varit aktualiserad hos Hyresgästföreningen utan att något hänt hyser jag tvivel om detta.

Jag har i dag inget annat yrkande än om bifall till utskottets hemställan, men jag vill samtidigt säga att jag med största uppmärksamhet kommer att följa frågan för att se vad som händer. Om inget händer har jag för avsikt att återkomma till riksdagen nästa år, eftersom jag anser att detta är en fråga som har så stor betydelse för många människor att den inte kan få fortsätta att vara olöst.

Överläggningen var härmed slutad.

Utskottets hemställan bifölls.

På förslag av herr förste vice talmannen beslöt kammaren uppskjuta behandlingen av återstående ärenden på föredragningslistan till kl. 19.30.

§ 10 Anmälades och bordlades

Finansutskottets betänkande:

Nr 25 i anledning av Kungl. Maj:ts i propositionen 1972:90 gjorda framställning rörande de allmänna riktlinjerna för den ekonomiska politiken jämte motioner

Skatteutskottets betänkanden:

Nr 32 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:95 med förslag till förordning om ändring i förordningen (1947:576) om statlig inkomstskatt, m. m. jämte motioner

Nr 33 i anledning av Kungl. Maj:ts proposition 1972:90 angående komplettering av riksstatsförslaget för budgetåret 1972/73, m. m.

Nr 89

Fredagen den
26 maj 1972

Utbildningsutskottets betänkanden:

Nr 29 angående uppskov med behandlingen av vissa ärenden

Nr 31 i anledning av propositionen 1972:84 angående gymnasie-
skolans kompetensvärde, m. m. jämte motioner.

§ 11 Kammaren åtskildes kl. 18.10.

In fidem

BENGT TÖRNELL

/Solveig Gemert